

مجموعه مطالعات منطقه‌ای و آمایش سرزمین در ایران (۱۳): تجربه منطقه‌بندی در ایران

شماره مسلسل: ۲۱۷۷۰
کد موضوعی: ۲۲۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: مجموعه مطالعات منطقه‌ای و آمایش سرزمین در ایران (۱۳): تجربه منطقه‌بندی در ایران

نوع گزارش: طرح/لایحه □، نظارتی □، راهبردی ■، پیش‌نویس قانونی □

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه اقتصاد توسعه و برنامه‌ریزی)

تهیه و تدوین کننده: زهرا ذاکری

همکاران: فاطمه‌سادات میراحمدی (دفتر مطالعات سیاسی)، زلیخا رضازاده شندآبادی، محمدحسام محمدی‌فرد، زهرا تردست (امور آمایش سازمان برنامه و بودجه)

ناظران علمی: سیدمهدی بنی‌طبا، میثم خسروی

ناظران علمی خارج از مرکز: فرشاد مؤمنی (عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد علامه)، سیدمحسن علوی‌منش (مشاور معاونت پژوهش‌های تولیدی و زیربنایی)، موسی شهبازی غیائی (دبیر سابق کمیسیون اقتصادی دولت)، سیدجعفر حسینی (رئیس امور آمایش سازمان برنامه و بودجه)

اظهارنظرکنندگان خارج از مرکز: محمدحسین شریف‌زادگان (استاد دانشگاه شهید بهشتی)، غلامرضا کاظمیان (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)، فرزاد پوراصغر سنگاچین (پژوهشگر مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری)، حسن محمدیان (عضو مرکز مطالعات ناحیه‌ای و آمایش)، امیر ثامنی (کارشناس آمایش سازمان برنامه و بودجه)

صفحه‌آرا: منیره حاجی‌محمدی

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. منطقه
۲. منطقه‌بندی
۳. مناطق محروم
۴. آمایش سرزمین

تاریخ شروع مطالعه: فروردین ۱۴۰۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۵/۲۴

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده.....
۱	خلاصه مدیریتی.....
۴	۱. مقدمه.....
۵	۲. تاریخچه، بنیان‌های فکری و مفاهیم مرتبط با منطقه‌بندی.....
۵	۲-۱. تاریخچه و بنیان‌های فکری منطقه‌گرایی.....
۶	۲-۲. مبانی منطقه‌بندی و برنامه‌ریزی منطقه‌ای.....
۷	۲-۳. مفهوم منطقه.....
۹	۳. تجربه ایران در منطقه‌بندی.....
۱۰	۳-۱. تقسیمات سیاسی.....
۱۳	۳-۲. منطقه‌بندی با اهداف خاص توسعه‌ای و بخشی.....
۱۳	۳-۲-۱. منطقه‌بندی کلان کشور (سازمان آبادانی و مسکن).....
۱۴	۳-۲-۲. منطقه‌بندی طرح جامع انرژی ایران (استانفورد).....
۱۴	۳-۲-۳. منطقه‌بندی طرح مطالعاتی بتل.....
۱۶	۳-۲-۴. منطقه‌بندی طرح جامع تأمین و توسعه پروتئین.....
۱۷	۳-۲-۵. منطقه‌بندی مرکز آموزش و پرورش.....
۱۷	۳-۲-۶. منطقه‌بندی طرح جامع کشت (بوکرز و هانتینگ).....
۱۸	۳-۲-۷. منطقه‌بندی استراتژی بلندمدت آمایش سرزمین (ستیران).....
۲۰	۳-۲-۸. منطقه‌بندی برنامه عمرانی ششم.....
۲۰	۳-۲-۹. منطقه‌بندی ایالتی وزارت کشور.....
۲۱	۳-۲-۱۰. منطقه‌بندی طرح جامع آب (جاماب).....
۲۲	۳-۲-۱۱. منطقه‌بندی طرح کالبدی ملی.....
۲۳	۳-۲-۱۲. منطقه‌بندی جهادسازندگی.....
۲۴	۳-۲-۱۳. منطقه‌بندی دفتر آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای (طرح پایه آمایش سرزمین).....
۲۵	۳-۲-۱۴. منطقه‌بندی طرح آمایش سرزمین.....
۲۵	۳-۲-۱۵. منطقه‌بندی وزارت کشور.....
۲۶	۳-۲-۱۶. منطقه‌بندی کد پستی.....
۲۶	۳-۲-۱۷. منطقه‌بندی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور.....
۲۷	۳-۲-۱۸. منطقه‌بندی اتاق‌های ایران.....
۲۷	۳-۲-۱۹. منطقه‌بندی اقلیمی.....
۲۸	۳-۲-۲۰. منطقه‌بندی مناطق بیابانی کشور.....
۲۸	۳-۲-۲۱. منطقه‌بندی مناطق تحت حفاظت سازمان محیط زیست.....
۲۹	۳-۲-۲۲. منطقه‌بندی مناطق دریایی.....
۳۱	۳-۲-۲۳. مناطق آزاد تجاری - صنعتی.....
۳۴	۳-۲-۲۴. مناطق ویژه اقتصادی.....
۳۷	۳-۳. منطقه‌بندی در برنامه‌های توسعه میان‌مدت.....
۳۷	۳-۳-۱. منطقه‌بندی در برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴).....

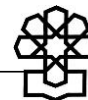
- ۳-۳-۲. منطقه‌بندی در برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰)..... ۳۹
- ۳-۳-۳. منطقه‌بندی در برنامه ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۲)..... ۳۹
- ۳-۳-۴. منطقه‌بندی در برنامه هفتم توسعه (۱۴۰۳-۱۴۰۷)..... ۴۰
- ۳-۴. منطقه‌بندی جهت شناسایی مناطق محروم..... ۴۰
- ۳-۴-۱. تصویب‌نامه تعیین فهرست مناطق (شهرستان‌ها و بخش‌های) کمتر توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته کشور موضوع ماده (۵۰) قانون برنامه سوم توسعه؛ مصوب ۱۳۸۰/۵/۲۴..... ۴۰
- ۳-۴-۲. تصویب‌نامه درخصوص تعیین مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته در امور حمایتی؛ مصوب ۱۳۸۸/۰۲/۲۰ با اصلاحات و الحاقات بعدی..... ۴۰
- ۳-۴-۳. اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت‌های نسبی این مناطق، تهیه شده از سوی بنیاد برکت..... ۴۱
- ۳-۴-۴. بررسی و سطح‌بندی میزان محرومیت در استان‌های کشور؛ سازمان برنامه و بودجه کشور..... ۴۳
۴. جمع‌بندی و پیشنهادها..... ۴۵
- پیوست‌ها..... ۴۹
- پیوست ۱. مناطق محروم براساس مصوبه هیئت وزیران، ۱۳۸۸..... ۴۹
- پیوست ۲. مناطق محروم براساس اطلس مناطق محروم، ۱۳۹۶..... ۸۹
- پیوست ۳. قوانین مرتبط با مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته..... ۱۰۷
- منابع و مآخذ..... ۱۳۱

فهرست جداول

- جدول ۱. تقسیمات کشوری بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران..... ۱۳
- جدول ۲. مناطق یازده‌گانه طرح منطقه‌بندی کلان کشور براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۱۴
- جدول ۳. مناطق نه‌گانه طرح جامع انرژی استانفورد براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۱۴
- جدول ۴. مناطق یازده‌گانه طرح مطالعاتی بتل براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۱۶
- جدول ۵. مناطق سیزده‌گانه طرح جامع تأمین و توسعه پروتئین براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۱۷
- جدول ۶. مناطق شش‌گانه طرح منطقه‌بندی مرکز آموزش و پرورش..... ۱۷
- جدول ۷. مناطق ده‌گانه طرح جامع کشت براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۱۸
- جدول ۸. مناطق هشت‌گانه منطقه‌بندی استراتژی بلندمدت آمایش سرزمین (ستیران)..... ۲۰
- براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۲۰
- جدول ۹. مناطق نه‌گانه منطقه‌بندی ایالتی وزارت کشور براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۲۱
- جدول ۱۰. مناطق ده‌گانه طرح کالبدی ملی براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۲۳
- جدول ۱۱. مناطق ده‌گانه منطقه‌بندی جهاد سازندگی براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۲۴
- جدول ۱۲. مناطق نه‌گانه دفتر آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۲۵
- جدول ۱۳. مناطق نه‌گانه طرح آمایش سرزمین براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۲۵
- جدول ۱۴. مناطق پنج‌گانه منطقه‌بندی وزارت کشور براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۲۶
- جدول ۱۵. مناطق هشت‌گانه کد پستی براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۲۶
- جدول ۱۶. مناطق نه‌گانه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۲۷
- جدول ۱۷. مناطق ۷ گانه منطقه‌بندی اتاق‌های بازرگانی بر اساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۲۷
- جدول ۱۸. مناطق تحت حفاظت کشور در سال ۱۳۹۵..... ۲۹
- جدول ۱۹. مناطق آزاد تجاری - صنعتی ایران در یک نگاه..... ۳۴
- جدول ۲۰. مناطق ویژه اقتصادی ایران در یک نگاه..... ۳۵
- جدول ۲۱. مناطق نه‌گانه منطقه‌بندی در برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۳۹
- جدول ۲۲. مناطق ده‌گانه منطقه‌بندی در برنامه ششم توسعه (۱۳۹۹-۱۳۹۵) براساس تقسیمات سیاسی کنونی..... ۴۰
- جدول ۲۳. مدل انتخابی و زیرشاخص‌های مورد بررسی در مطالعه اطلس مناطق محروم کشور..... ۴۱
- جدول ۲۴. شاخص‌های مورد استفاده سازمان برنامه و بودجه در مطالعه سطح‌بندی میزان محرومیت در استان‌های کشور..... ۴۵
- جدول ۲۵. استان‌هایی که در اغلب طبقه‌بندی‌ها در یک طبقه مشخص قرار گرفته‌اند..... ۴۶

فهرست جداول پیوست

جدول ۱.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان آذربایجان شرقی.....	۴۹
جدول ۲.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان آذربایجان غربی.....	۵۱
جدول ۳.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان اردبیل.....	۵۳
جدول ۴.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان اصفهان.....	۵۴
جدول ۵.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان ایلام.....	۵۵
جدول ۶.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان بوشهر.....	۵۶
جدول ۷.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان تهران.....	۵۷
جدول ۸.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان چهارمحال و بختیاری.....	۵۷
جدول ۹.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان خراسان جنوبی.....	۵۸
جدول ۱۰.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان خراسان رضوی.....	۵۹
جدول ۱۱.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان خراسان شمالی.....	۶۲
جدول ۱۲.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان خوزستان.....	۶۳
جدول ۱۳.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان زنجان.....	۶۶
جدول ۱۴.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان سمنان.....	۶۷
جدول ۱۵.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان سیستان و بلوچستان.....	۶۷
جدول ۱۶.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان فارس.....	۷۰
جدول ۱۷.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان قزوین.....	۷۴
جدول ۱۸.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان قم.....	۷۴
جدول ۱۹.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان کردستان.....	۷۵
جدول ۲۰.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان کرمان.....	۷۷
جدول ۲۱.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان کرمانشاه.....	۷۹
جدول ۲۲.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان کهگیلویه و بویراحمد.....	۸۱
جدول ۲۳.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان گلستان.....	۸۲
جدول ۲۴.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان گیلان.....	۸۳
جدول ۲۵.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان لرستان.....	۸۴
جدول ۲۶.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان مازندران.....	۸۶
جدول ۲۷.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان مرکزی.....	۸۷
جدول ۲۸.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان هرمزگان.....	۸۸
جدول ۲۹.	فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان یزد.....	۸۸
جدول ۳۰.	فهرست مناطق محروم براساس اطلس مناطق محروم، ۱۳۹۶.....	۸۹
جدول ۳۱.	اهم قوانین دائمی کشور که به شکلی با مناطق محروم و کمتر توسعه یافته مرتبط هستند.....	۱۰۷
جدول ۳۲.	اهم احکام با ماهیت میان مدت که به شکلی با مناطق محروم و کمتر توسعه یافته مرتبط هستند.....	۱۲۴

مجموعه مطالعات منطقه‌ای و آمایش سرزمین در ایران (۱۳): تجربه منطقه‌بندی در ایران

DOI: <https://doi.org/10.22034/mrc.report.21770>

چکیده

این گزارش به بررسی تجربه تاریخی منطقه‌بندی در ایران می‌پردازد. با وجود سابقه‌ای طولانی و انجام بیش از ۲۰ نوع منطقه‌بندی با اهداف خاص (از جمله تقسیمات سیاسی، طرح‌های بخشی و شناسایی مناطق محروم)، تاکنون دستاوردهای توسعه‌ای قابل‌اتکایی حاصل نشده است. یافته‌های کلیدی نشان می‌دهد که اکثر منطقه‌بندی‌ها مبتنی بر مرزهای سیاسی بوده و فاقد هماهنگی لازم با یکدیگر است. به عنوان مثال، منطقه‌بندی‌ها اغلب برای اهداف موضوعی مقطعی (مانند انتقال آب) تدوین شده که به تغییرات و تناقضات متعددی منجر شده است. در زمینه تقسیمات سیاسی، کشور روندی افزایشی را تجربه کرده که با وجود حداقل ۲۶ درخواست برای ایجاد استان جدید، نه تنها دستاوردی ندارد بلکه می‌تواند ضد توسعه باشد. با وجود شناسایی مناطق محروم براساس مصوبه سال ۱۳۸۸ که کاربردهای قانونی مهمی دارد (مانند معافیت‌های مالیاتی و تخصیص درآمد نفت)، این فهرست به‌روزرسانی نشده و طبقه‌بندی مشخصی برای اقدام‌های توسعه‌آفرین در سطوح پایین‌تر ارائه نداده است. پیشنهاد می‌شود ضمن جلوگیری از افزایش واحدهای سیاسی-اداری، مجلس بر تدوین پیش‌نیازهای منطقه‌بندی نظیر ارائه لایحه جامع تقسیمات کشوری با رویکرد تعیین شده در ماده (۷۳) قانون برنامه چهارم توسعه و ماده (۱۸۶) قانون برنامه پنجم توسعه، تدوین استراتژی توسعه صنعتی، الگوی کشت و تعیین آب قابل‌برنامه‌ریزی، نظارت کند. همچنین، لازم است اقدام‌هایی که سازمان برنامه و بودجه برای به‌روزرسانی فهرست مناطق محروم (مصوب ۱۳۸۸) انجام داده است، به تصویب هیئت وزیران برسد.

خلاصه مدیریتی

بیان / شرح مسئله

در صورتی که یک سرزمین به منظور دستیابی به اهداف معین و مبتنی بر شاخص‌های تأمین‌کننده اهداف مذکور به مناطق مشخص تقسیم شود، منطقه‌بندی صورت گرفته است. لازم به توجه است که اصل اساسی در منطقه‌بندی آن است که تقسیم یک سرزمین به مناطق مختلف به شیوه‌ای انجام گیرد که هر منطقه در جهت اهداف صحیح و درست، در موقعیت مکانی مناسب مورد استفاده قرار گیرد. در واقع کارکرد اصلی منطقه‌بندی در سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای است. بررسی تجربه تاریخی ایران درباره منطقه‌بندی حکایت از سبکه طولانی این موضوع در کشور دارد. به‌طوری که می‌توان گفت منطقه‌بندی در ایران ریشه‌های باستانی دارد و رویکرد فضا محور و تقسیم‌بندی

پهنه سرزمین حتی از زمان امپراتوری هخامنشی (ساتراپ‌ها) مشاهده می‌شود. در صورتی که دوران بعد از انقلاب مشروطه در نظر گرفته شود، می‌توان بیش از ۲۰ مورد منطقه‌بندی (که اهداف خاصی را دنبال می‌کنند) شناسایی کرد. البته ردپای منطقه‌بندی در برنامه‌های توسعه سوم به بعد نیز قابل ردیابی است. همچنین از جمله مهم‌ترین تلاش‌هایی که در راستای منطقه‌بندی کشور انجام شده می‌توان به شناسایی مناطق محروم اشاره کرد. ضرورت بالای منطقه‌بندی مذکور به دلیل کارکردهای قابل ملاحظه‌ای که در تحقق الزامات قانونی دارد آشکار می‌شود.

اگرچه برنامه‌ریزی فضایی می‌تواند اهمیت بایسته‌ای در توسعه داشته باشد اما براساس بررسی‌ها، به رغم تجربه منطقه‌بندی‌های گوناگون در کشور تاکنون دستاوردهای توسعه‌ای قابل‌اتکا در این خصوص حاصل نشده است.

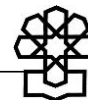
نقطه‌نظرات / یافته‌های کلیدی

با توجه به مسئله مطروحه در گزارش حاضر ضمن بررسی تجربه تاریخی کشور در زمینه منطقه‌بندی، تلاش شده است که دلایل عدم توفیق اقدام‌های پیشین به شرح زیر تبیین شود:

- در خصوص تقسیمات سیاسی در همه دولت‌ها تا دولت یازدهم تحولاتی در زمینه تقسیمات کشوری به وجود آمده و آن افزایش تعداد واحدهای سیاسی بوده است. هرچند در دولت یازدهم این روند متوقف شد اما از دولت دوازدهم مجدداً با شتاب ادامه یافته است. گذشته از تحولات زیادی که در تعداد واحدهای سیاسی در سطوح شهرستان، بخش، دهستان به وجود آمده است، در خصوص مناطق سطح اول یعنی استان‌ها در حال حاضر، حداقل ۲۶ درخواست برای ایجاد استان‌های جدید در وزارت کشور موجود است. این در حالی است که در نبود الزامات ابتدایی مطروحه، هرگونه اقدام درباره گسترش واحدهای اداری- سیاسی (استان‌های جدید) و غیره نه تنها دستاوردهای توسعه‌ای نخواهد داشت بلکه می‌تواند موجب بروز آثار ضد توسعه‌ای شود.

- از منظر آسیب‌شناسی طبقه‌بندی‌ها با اهداف خاص نیز می‌توان گفت اگرچه اظهارنظر بایسته نیازمند ورود دقیق محتوایی به اسناد مربوطه و مطالعات وسیع‌تری است، اما به نظر می‌رسد دلایل متعددی از جمله فقدان اهداف بلندمدت توسعه‌ای و عدم الزامات اولیه تدوین اسناد برنامه فضایی و منطقه‌بندی، موجب تدوین منطقه‌بندی‌های مختلف با اهداف موضوعی شده است که فاقد هماهنگی‌های لازم با یکدیگر هستند. به عنوان مثال زمانی که موضوع انتقال آب دریای خزر به استان سمنان موضوعیت داشته، استان سمنان با استان‌های سه‌گانه حاشیه دریای خزر در یک منطقه قرار گرفته است، یا در موارد مشابه با موضوعیت انتقال آب خلیج فارس به استان‌های مرکزی استان یزد با استان سیستان و بلوچستان در یک منطقه قرار گرفته است.

- اگرچه تفاوت در منطقه‌بندی‌های صورت گرفته با توجه به هدف آنها تا حدی قابل توجیه است، اما به نظر می‌رسد بخش عمده منطقه‌بندی‌های صورت گرفته در کشور مبتنی بر مرزهای سیاسی یا تقسیمات سیاسی بوده است. البته در شناسایی مناطق محروم توجهاتی تا سطوح پایین‌تر نیز انجام پذیرفته که آن نیز مبتنی بر مصوبه سال ۱۳۸۸ بوده و نسخه بهنگام‌تری از آن ارائه نشده است. به علاوه منطقه‌بندی مذکور تنها تا سطح شناسایی مناطق محروم متوقف شده و طبقه‌بندی مشخصی میان مناطق کمتر توسعه‌یافته یا محروم به منظور بارگذاری فعالیت‌ها و اقدام‌های توسعه‌آفرین صورت نگرفته است.

- از سوی دیگر براساس جلسات هم‌اندیشی با متخصصان حوزه توسعه منطقه‌ای به‌نظر می‌رسد در حال حاضر حتی در صورتی که اهداف به‌شکل شفاف و درستی انتخاب شده باشند، ساختار نهادی و حاکمیتی کشور به‌علت تمرکزگرایی بالا و نبود زیرساخت‌های نهادی در مناطق امکان اجرا و مدیریت منطقه‌ای را نداشته و عملاً نمی‌توان انتظار داشت دستاوردهای متفاوت‌تری از منطقه‌بندی نسبت به گذشته حاصل شود.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

درنهایت با توجه به واکاوی‌های صورت‌گرفته به‌نظر می‌رسد ضرورت دارد برای اثربخشی هرگونه اقدام در حوزه منطقه‌بندی، ابتدا هدف از منطقه‌بندی و انتظارات از آن به‌شکل بایسته‌ای شفاف شود و در گام بعدی باید پیش‌نیازهای اولیه جهت تدوین الگوی منطقه‌بندی در سطوح ملی و سپس مناطق مهیا باشد.

ازاین‌رو پیشنهاد می‌شود ضمن جلوگیری از افزایش واحدهای سیاسی-اداری (استان‌های جدید)، پیگیری‌های نظارتی مجلس محترم درباره تدوین بایسته پیش‌نیازهای منطقه‌بندی صورت گیرد که در راستای تکلیف دولت در مواد (۱۰) تا (۱۳) سند آمایش ملی نیز آمده است. همچنین با توجه به الزامات قانونی که اغلب معطوف به مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته کشور است، لازم است اقدام‌هایی که سازمان برنامه و بودجه برای به‌روزرسانی فهرست مناطق محروم (مصوب ۱۳۸۸) انجام داده است، به تصویب هیئت وزیران برسد.

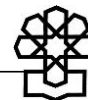
براساس تعاریف ارائه شده، در صورتی که هر سرزمین به منظور دستیابی به اهداف معین و مبتنی بر شاخص‌های تأمین‌کننده اهداف مذکور به مناطق مشخص تقسیم شود، منطقه‌بندی انجام گرفته است. از جمله معیارهایی که در منطقه‌بندی مورد توجه قرار می‌گیرند می‌توان به «مرزهای سیاسی و اداری»، «ویژگی‌های جغرافیایی و طبیعی»، «ظرفیت‌های اقتصادی»، «شرایط اجتماعی» و «الگوهای فرهنگی» اشاره کرد. گفتنی است اصل اساسی در منطقه‌بندی آن است که تقسیم یک سرزمین به مناطق مختلف به شیوه‌ای انجام گیرد که هر منطقه برای اهداف صحیح و درست، در موقعیت مکانی مناسب مورد استفاده قرار گیرد.

درواقع کارکرد اصلی منطقه‌بندی در سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای است. در سیاستگذاری‌های منطقه‌ای حکومت‌ها به شکل عامدانه تلاش می‌کنند تغییراتی در توزیع فضایی پدیده‌های اقتصادی و اجتماعی نظیر جمعیت، درآمد، تولید و ... صورت دهند. اغلب سیاست‌های منطقه‌ای به دنبال تحقق اهدافی همچون: «کاستن از شکاف میان مناطق» و «توزیع مجدد یا تغییر الگوی رشد جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی» هستند و در ادامه سیاستگذاری‌های انجام گرفته، برنامه‌ریزی منطقه‌ای به عنوان فرایند هماهنگ‌کننده برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی و ... با نیازها و امکانات مناطق در دستور کار قرار می‌گیرد.

بررسی تجربه تاریخی ایران درباره منطقه‌بندی حکایت از سبقه طولانی این موضوع در کشور دارد. به طوری که می‌توان گفت منطقه‌بندی در ایران ریشه‌های باستانی دارد و رویکرد فضا محور و تقسیم‌بندی پهنه سرزمین حتی از زمان امپراتوری هخامنشی و ساتراپی‌ها قابل مشاهده است. در صورتی که دوران بعد از انقلاب مشروطه در نظر گرفته شود، می‌توان بیش از ۲۰ مورد منطقه‌بندی شناسایی کرد که اهداف خاصی را دنبال می‌کنند. البته ردپای منطقه‌بندی در برنامه‌های توسعه سوم به بعد نیز قابل ردیابی است.

همچنین از جمله مهم‌ترین تلاش‌هایی که در راستای منطقه‌بندی در کشور انجام شده می‌توان به شناسایی مناطق محروم اشاره کرد. ضرورت بالای منطقه‌بندی مذکور به دلیل کارکردهای قابل ملاحظه‌ای که در تحقق الزامات قانونی دارد آشکار می‌شود. برای مثال می‌توان به مواردی نظیر: «تخصیص دوسوم از ۳ درصد درآمد حاصل از فروش نفت خام و گاز طبیعی به مناطق کمتر توسعه یافته»، «معافیت‌ها و بخشودگی مالیاتی در مناطق محروم»، «فوق العاده مناطق کمتر توسعه یافته برای مشاغل تخصصی»، «سرمایه‌گذاری مشترک دولت در زمینه‌های فناوری‌های نوین و صنایع پرخطر در مناطق کمتر توسعه یافته»، «ارائه تسهیلات به بخش غیردولتی جهت سرمایه‌گذاری در مناطق محروم و کمتر توسعه یافته در بخش گردشگری و میراث فرهنگی»، «معافیت مناطق محروم از برخی ممنوعیت‌ها»، «تخصیص بخش از عوارض وصولی جهت تأسیس و توسعه واحدهای آموزشی در مناطق کمتر توسعه یافته»، «اعطای مجوز به دستگاه‌ها جهت سرمایه‌گذاری زیرساختی در مناطق محروم نظیر زیرساخت‌های خدمات الکترونیک و ...» و «تکلیف دولت به راه‌اندازی فعالیت‌های اقتصادی و زیربنایی در استان‌هایی که شاخص توسعه آنها کمتر از میانگین کشوری» اشاره کرد.

با توجه به مطالب فوق، در مطالعه حاضر ضمن بررسی اجمالی تاریخیچه، بنیان‌های فکری و مفاهیم مرتبط با منطقه‌بندی در دنیا، تجارب کشورهای دیگر تبیین شده و نتایج حاصل از اقدام‌های پیشین ارائه شده است. سپس به

تحلیل آسیب‌شناسانه‌ای نسبت به فرایند و دستاوردهای اقدام‌های صورت گرفته در زمینه منطقه‌بندی در کشور پرداخته و در نهایت متناسب با واکاوی‌ها، پیشنهادها و توصیه‌های سیاستی ارائه شده است.

۲. تاریخچه، بنیان‌های فکری و مفاهیم مرتبط با منطقه‌بندی

در این قسمت به شکل مختصر به تاریخچه توجهات به موضوع منطقه‌بندی و بنیان‌های فکری پیرامون آن پرداخته شده و تعاریف مفاهیم مربوطه تبیین شده است.

۲-۱. تاریخچه و بنیان‌های فکری منطقه‌گرایی

مبتنی بر تلاش‌های جغرافی‌دانان، توجه به منطقه و منطقه‌گرایی در اواخر قرن نوزده اهمیت ویژه‌ای یافت و به عنوان یکی از دستاوردهای مهم این عصر قرار گرفته است. به‌ویژه از دهه ۱۹۳۰ در اروپا و آمریکا، به‌سوی پارادایم جدید کورولوژی^۱ به معنای «تفسیر و تبیین روابط علی پدیده‌ها در داخل منطقه مشخص» گام نهادند که گاه از آن با عنوان «علم مناطق» نام می‌برند [۱]. از دهه ۱۹۶۰ به بعد عملاً اکثر کشورهای در حال توسعه به نوعی منطقه‌گرایی و برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای را برای دستیابی به توسعه متعادل، کاهش شکاف توسعه بین مناطق و توسعه مناطق عقب‌مانده در دستور کار قرار دادند.

از سوی دیگر تئوری‌های توسعه منطقه‌ای به دنبال انتشار کتاب گونار میردال^۲ با عنوان «توسعه اقتصادی و مناطق توسعه نیافته»^۳ در سال ۱۹۵۸ و بحث‌های انتقال رشد بین مناطق از سوی آلبرت هیرشمن^۴ در کتاب «استراتژی توسعه اقتصادی»^۵ به طور جدی مورد توجه قرار گرفت. جان فریدمن^۶ نیز سلسله مقالاتی را در خصوص جنبه‌های مکانی توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی منطقه‌ای در اوایل دهه شصت منتشر کرد و در سال ۱۹۶۴ با کمک ویلیام آلنسون^۷ اولین مجموعه از مسائل توسعه منطقه‌ای را در کتابی با عنوان «توسعه منطقه‌ای و برنامه‌ریزی»^۸ گردآوری کردند. به طور کلی می‌توان گفت تئوری‌های توسعه منطقه‌ای عمدتاً مبتنی بر سه شاخه «علوم منطقه‌ای»^۹، «اقتصاد منطقه‌ای»^{۱۰} و «جغرافیای تئوریک»^{۱۱} هستند.

تجربه تاریخی حکایت از آن دارد که از دهه ۱۹۵۰ تجزیه و تحلیل اقتصاد منطقه‌ای به صورت عمومی و به منظور بررسی مسائل و سیاست‌های شهری-منطقه‌ای و به خصوص در پی بروز اختلاف درآمد و سطح توسعه بین مناطق به وجود آمد و اقتصاد منطقه‌ای با کمک سایر علوم منطقه‌ای، ابزارها و تکنیک‌هایی را برای حل مسائل منطقه‌ای، به‌ویژه

1. Chorology
2. Gunnar Myrdal
3. Economic Development and Underdeveloped Regions
4. Albert Hirschman
5. The Strategy of Economic Development
6. Jhon Fridman
7. William Alenso
8. Regional Development and Planning
9. Regional Sciences
10. Regional Economics
11. Theoretical Geography

تجزیه و تحلیل و برنامه‌ریزی اقتصادی برای مناطق ارائه داده است [۲].

مکتب جغرافیای منطقه‌ای در قرن بیستم مبتنی بر مطالعات جغرافی‌دانان فرانسوی پایه‌گذاری شد. هارتشورن^۱، جغرافی‌دانی که مفهوم کورولوژی را وارد علم جغرافیا کرد، کورولوژی را مترادف با جغرافیای منطقه‌ای می‌دانست. هارتشورن تأکید می‌کرد که کانون توجه اصلی دانش جغرافیا، تعیین تفاوت‌های منطقه‌ای یعنی ترسیم موزاییکی از چشم‌اندازهای متفاوت بر سطح زمین است. از نظر وی جغرافیا علمی است که تفاوت‌های منطقه‌ای را به همان صورتی که وجود دارند، نه تنها براساس تفاوت‌های موجود از لحاظ موارد خاص از مکانی به مکان دیگر، بلکه براساس تلفیق و ترکیب کلی پدیده‌ها در هر مکان معین که از پدیده‌های سایر مکان‌ها متفاوتند، تفسیر می‌کند. بنابراین جغرافیا می‌کوشد به توصیف و تفسیر دقیق، منظم و عقلایی ماهیت ویژگی‌های متغیر سطح زمین بپردازد. از نظر وی این دانش سعی دارد شناخت کاملی از تفاوت‌های منطقه‌ای جهان به‌دست دهد [۳].

همچنین طی دهه‌های مختلف اجزای جدیدی نظیر «برنامه‌ریزی منطقه‌ای»، «اداره یا دولت منطقه‌ای»، «اقتصاد منطقه‌ای» و «سیاست منطقه‌ای» به جغرافیای منطقه‌ای افزوده شدند. به‌طور کلی هر رویکرد دارای درک خاصی از منطقه بوده و بنابراین برنامه‌ریزی منطقه‌ای به‌منزله یک مفهوم تا حد زیادی انعطاف‌پذیر است و اندازه و ماهیت آن همانند گستره و آرمان‌های برنامه‌ریزی می‌تواند متفاوت باشد.

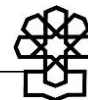
در صورتی که منطقه حد فاصل بین سطح ملی و محلی در نظر گرفته شود، در برنامه‌ریزی منطقه‌ای روی جنبه‌های گوناگون حیات اقتصادی، اجتماعی و ... یک منطقه متمرکز خواهد بود. با توجه به اینکه برنامه‌ریزی منطقه‌ای ابزاری برای حل و فصل مشکلات حقیقی یک منطقه با اطلاع از امکانات سطح ملی است می‌تواند به‌عنوان یکی از مفیدترین انواع برنامه‌ریزی در مسیر توسعه کشور لحاظ شود.

۲-۲. مبانی منطقه‌بندی و برنامه‌ریزی منطقه‌ای

به‌طور کلی می‌توان گفت منطقه‌بندی گونه‌ای از طبقه‌بندی فضایی به‌منظور هدایت فعالیت‌های منطقه‌ای برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار است. بنابراین منطقه‌بندی توسعه را می‌توان به‌عنوان بخش مهمی از ارزیابی عملکرد و تشخیص مسائل و مشکلات منطقه به‌حساب آورد.

در خصوص مبانی منطقه‌بندی و اصول آن می‌توان به سه دسته مبانی بیوفیزیکی، سیاسی و اجتماعی - اقتصادی اشاره کرد. عموماً جغرافی‌دانان در دوره‌های مختلف، مناطق را طبق مبانی بیوفیزیکی و اکولوژیکی تعریف کرده‌اند. به‌عبارت دیگر برای منطقه‌بندی از مشخصه‌های فیزیکی واضح مانند حوضه‌های آبریز یا مرزهایی نظیر رودخانه‌ها، دریاها، کوه‌ها یا تغییرات در خاک و عملیات بهره‌برداری کشاورزی استفاده شده است.

در ادامه در دهه ۱۹۷۰ رویکرد «مناطق زیستی» مورد توجه قرار گرفت. این نظریه که به تحلیل ارتباط انسان و فعالیت‌هایش با محیط پیرامون خود می‌پردازد در پی کشف راز چگونگی هم‌زیستی جوامع مختلف با محیط زیست پیرامون است تا آن را به‌عنوان راهنمای برنامه‌ریزی منطقه‌ای لحاظ کند. به‌عبارت دیگر انسان به‌عنوان جزئی از نظامی که در آن زیست می‌کند با عناصر دیگر دارای ارتباط است و در نتیجه بر آنها اثر گذاشته و از آنها اثر می‌پذیرد. بنابراین

فعالیت‌های انسان هر قدر از شدت بیشتری برخوردار باشد، تأثیرات شدیدتری بر کل محیط برجای می‌گذارد. بررسی‌های انجام شده حکایت از آن دارد که اغلب مناطق زیستی خصوصیات جغرافیایی، طبیعی و زیستی مشترکی دارند که هر منطقه را از مناطق مجاور مجزا می‌سازد. لذا برنامه‌ریزی منطقه‌ای باید برحسب تقسیمات زیست‌محیطی استوار شود و نه برحسب تقسیمات اداری و سیاسی^۱. البته با توجه به اینکه عارضه‌های بیوفیزیکی در جریان تغییر مداوم قرار دارند و حتی تغییرات اقلیمی نیز می‌تواند مقیاس‌های طبیعی را طی زمان تحت تأثیر قرار دهد، به‌رغم مزایای متعدد منطقه‌بندی زیستی، محدودیت‌هایی نیز پیش روی روش مورد بحث قرار دارد. ازسوی دیگر با در نظر گرفتن اهداف اساسی زندگی بشر می‌توان گفت جامعه و اقتصاد به‌شکل هم‌زمان مبنای برنامه‌ریزی منطقه‌ای را تشکیل می‌دهند. به عبارت دیگر فرایندهای اجتماعی - اقتصادی درون‌مایه برنامه‌ریزی فضایی (فعالیت‌ها، فضاها، زندگی، کانال‌های ارتباطی و ...) در یک منطقه خواهند بود. عموماً برنامه‌های منطقه‌ای به‌دنبال تبیین توزیع عمومی فعالیت‌ها و اولویت‌های توسعه‌ای در سطح یک منطقه هستند. مقیاس زمانی برنامه‌ریزی منطقه‌ای نیز ممکن است مبتنی بر اهداف مورد نظر، متفاوت باشد که حداقل زمان ۱۰ ساله برای تکمیل اهداف برنامه‌های توسعه منطقه‌ای متعارف است. در حال حاضر اغلب برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای در قالب تحقق اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بیان می‌شوند و در کنار پیشبرد اهداف اقتصادی (نظیر رشد و رقابت‌پذیری)، ادعای توجه به اهداف اجتماعی (همچون تأمین مسکن برای تمام اقشار اجتماعی) یا لحاظ اهداف زیست‌محیطی (مانند حفظ زمین و سایر منابع طبیعی) را دارند. در ادامه به‌منظور تبیین بهتر منطقه‌بندی به شرح مفهوم «منطقه» پرداخته شده است.

۳-۲. مفهوم منطقه

در مورد تعریف و مفهوم منطقه تفاهم همگانی وجود نداشته و برداشت‌های متفاوتی از آن وجود دارد. برای بسیاری از جغرافی‌دانان واژه «منطقه»^۲ معادل «فضا»^۳ بوده و با همین مفهوم نیز آن را تعریف می‌کنند. براساس برداشتی که ایزارد^۴ از مفهوم منطقه دارد، منطقه می‌تواند یک محدوده کوچک نظیر شهر یا یک محدوده نسبتاً وسیع مانند کشور باشد. محدوده یک منطقه حتی می‌تواند از مرزهای یک کشور عبور کند و بخشی از یک قاره را دربرگیرد. اما در تعیین محدوده یک منطقه باید توجه داشت که باید در یک یا چند مسئله وجه اشتراک داشته باشد و هدف از تعیین محدوده برای آن منطقه بررسی جنبه‌های مشترک و ارائه راهکار برای مشکلات پیرامون آن است. براساس مطالعات می‌توان مناطق را به گروه‌های زیر تقسیم کرد:

- منطقه همگن:^۵ منطقه‌ای است که از نظر ویژگی‌های خاص نظیر زبان، وضعیت فعالیت غالب، وضعیت فیزیکی

۱. مبتنی بر رویکردهای دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس، تقسیمات سیاسی - اداری نیز باید منطبق بر تقسیمات زیست‌محیطی باشد؛ چون در هر صورت تقسیمات سیاسی مانند ظرف و بستری عمل می‌کند که نظام اداری و برنامه‌ریزی روی آن استوار می‌شود.

2. Region

3. Space

4. Izzard

5. Homogenous Regions

و ... شبیه و همگن باشد. در این رویکرد بر یک یا ترکیبی از ویژگی‌های فیزیکی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره تمرکز می‌شود.

یک منطقه همگن بر مبنای شرایط و ویژگی‌های خاص جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، در واقع یک منطقه قراردادی^۱ است. از جمله مناطق قراردادی کارکردی می‌توان به مناطقی نظیر: منطقه آب و هوایی، منطقه منابع طبیعی، منطقه اقتصادی، منطقه اجتماعی، منطقه فرهنگی و غیره اشاره کرد.

- **منطقه گره‌ای:**^۲ منطقه‌ای است که در آن یک یا چند شهر بر کل منطقه غلبه دارد. در این نوع طبقه‌بندی بر یک نقطه شهری یا تمرکز در یک مرکز تأکید می‌شود.

- **منطقه کارکردی:**^۳ نیز به گونه‌ای همان منطقه گره‌ای است که بر تمرکز و وابستگی و ارتباط درونی تأکید می‌کند. به عبارت دیگر منطقه کارکردی محدوده‌ای است که در آن نقاط جمعیتی مانند یک یا چند شهر همراه با روستاهای اطراف آن دارای ارتباط متقابل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بوده و از یک وحدت و همبستگی عملکردی برخوردارند. در این گونه مناطق مبادلات داخلی بین مراکز شهری و حوزه نفوذ جریان داشته و قطب‌های شهری، واحدهای غیرمتجانس نظیر شهرهای کوچک و روستاها را تحت پوشش قرار می‌دهند.

- **منطقه کانونی** نیز شکل خاصی از منطقه کارکردی است که به دلیل برخورداری از یک نقطه کانونی مانند وجود یک شهر بزرگ و تأثیرگذار از نوعی برتری منطقه‌ای برخوردار می‌شود.

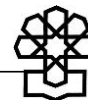
- **منطقه برنامه‌ریزی:**^۴ منطقه‌ای است که بر مبنای قانون و توسط دولت به منظور تعیین مرزهای سیاسی و اداری مشخص می‌شود. در این نوع منطقه‌بندی بر ساختار سیاسی-اداری تمرکز صورت می‌گیرد. این مناطق از امتیاز مرزهای مشخص برای فعالیت برنامه‌ریزی برخوردارند و این گونه مرزها به صورت اختیاری و براساس سیاست‌های خاص دولتی تعیین می‌شوند و ضرورتاً ملاحظات همگنی یا گره‌ای را در نظر نمی‌گیرند.

لازم به توجه است که همگنی در زمینه توپوگرافی، ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برای اطمینان از اجرای بهینه برنامه‌های توسعه ضروری است. از سوی دیگر این مناطق از نظر وسعت نیز باید به اندازه‌ای بزرگ باشند که بتوان در مقیاس مناسب برای سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی تصمیم گرفت، نیروی انسانی لازم را تأمین کرد، بخشی از بازار مصرف را برای تولیدات منطقه فراهم نمود و حدی از منابع طبیعی و مواد خام را از منطقه به دست آورد. از سوی دیگر این گونه مناطق باید در حدی کوچک باشند که بتوان برای حل معضلات آن برنامه‌ریزی جامع کرد و به توسعه یکپارچه دست یافت.

منطقه سیاسی - اداری عبارت است از فضای جغرافیایی که براساس ضوابط و معیارهای سیاسی و اداری، نظیر مرزبندی استان‌ها به صورت مصنوع تقسیم‌بندی شده است.

به طور کلی می‌توان گفت منطقه عبارت است از فضا یا بخشی از کره زمین یا قسمتی از سرزمین هر کشور که با هم همگن بوده و براساس عوامل طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی از محیط اطراف خود متمایز می‌شود و به عنوان

-
1. Formal Regions
 2. Nodal Regions
 3. Functional Regions
 4. Programming Regions

واحد جغرافیایی یا سیاسی، اداری یا ترکیبی از آنها هویت می‌یابد [۴] [۵].

براساس بررسی‌های صورت گرفته مشاهده می‌شود که مهم‌ترین متغیرهایی که در منطقه‌بندی مورد استفاده قرار می‌گیرند عبارتند از:

- ویژگی‌های بهره‌برداری از زمین نظیر: نوع استفاده از زمین برای کشاورزی، جنگل‌داری و غیره، محصولات عمده، میزان بهره‌برداری، سطح فناوری، چگونگی مالکیت زمین؛
- ویژگی‌های جمعیتی نظیر: توزیع جمعیت، نرخ رشد زادوولد، حرکت‌های جمعیتی، الگوهای مهاجرتی؛
- خدمات اجتماعی و تسهیلات عمومی نظیر: آبرسانی، وضع بهداشت، سطح آموزش، برق‌رسانی؛
- عوامل اقتصادی و اجتماعی نظیر: گروه‌های اقتصادی، الگوهای توزیع درآمد، قدرت‌های تصمیم‌گیرنده، میزان اشتغال در هر بخش، بیکاری، عوامل تولید نظیر نیروی انسانی و سرمایه؛
- بافت کالبدی و سکونتگاهی نظیر: مجتمع بودن و متفرق بودن سکونتگاه‌ها، زیرساخت‌های عمده مانند شبکه حمل‌ونقل؛
- شرایط طبیعی نظیر: نواحی ساحلی، کوهستانی، جنگلی و ...؛
- عوامل سیاسی نظیر: وسعت کشور، مرزهای سیاسی و اداری، حکومت‌های محلی، قدرت‌های تصمیم‌گیرنده؛
- عوامل فرهنگی نظیر: نژاد، زبان و ...؛
- عوامل توسعه‌ای نظیر: توسعه‌یافته، در حال توسعه، توسعه‌نیافتگی و محرومیت؛
- عوامل فضایی نظیر: حرکت و جریان کالا، پول، جمعیت، فناوری، رقابت مکانی، حوزه نفوذ مکان‌های مرکزی و دسترسی [۶].

۳. تجربه ایران در منطقه‌بندی

منطقه‌بندی در ایران ریشه‌های باستانی دارد و می‌توان رویکرد فضا محور و تقسیم‌بندی پهنه سرزمین را حتی از زمان امپراتوری هخامنشی و ساتراپی‌ها مشاهده کرد [۷]. با توجه به گستردگی فضای سرزمینی ایران در دوره هخامنشی که در سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا گسترده بود، داریوش اول برای سهولت اداره کشور، آن را به واحدهای کوچک‌تری که بالاترین سطح آن «ساتراپی‌ها» بود تقسیم کرد. در رأس هر کدام از ۳۰ ساتراپ هخامنشی، یک شهربان قرار داشت. در سازمان حکومتی هخامنشیان هر کدام از واحدهای سیاسی - فضایی از استقلال نسبی در زبان، دین و زندگی اقتصادی برخوردار بودند و حکومت هخامنشی از طریق تأسیس و تعبیه مکانیسم‌ها و نهادهای مختلف، از یک سو یکپارچگی قلمرو هخامنشی را حفظ می‌کرد و از سوی دیگر استقلال داخلی نسبی ساتراپی‌ها در امور اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آنها را تأمین می‌کرد. سازمان فضایی ساتراپی‌ها و روش خاص اداره آنها یکی از بهترین روش‌های اداره سرزمین به‌شمار می‌آید که نه تنها در ایران سرمشق دولت‌ها و سلسله‌های بعدی قرار گرفت، بلکه سایر امپراتوری‌ها مانند روم و امپراتوری موریان در شبه‌قاره هند نیز از آن الگو برداری کردند [۸].

پس از سقوط هخامنشیان، به پیروی از تقسیمات داریوش، سلوکیان قلمرو خود را به دوازده ایالت و اشکانیان به

پانزده ایالت یا والی‌نشین تقسیم کردند. در دوره ساسانیان نیز کشور به چهار ایالت بزرگ یا کوست تقسیم شد. در دوره صفویه نیز به پیروی از ادوار پیش از اسلام (به‌ویژه ساسانیان)، ایران به چهار بخش یا ایالت بزرگ شامل عراق، فارس، آذربایجان و خراسان تقسیم شد. عناصر تقسیمات سیاسی دوره صفویه (ایالت، ولایت، بلوک و قصبه) تا اندازه‌ای در دوره‌های بعد (افشاریه، زندیه و قاجاریه) ادامه پیدا کرد [۹].

در مطالعه حاضر به‌منظور جلوگیری از پراکندگی مطالب، روی تجربه منطقه‌بندی در ایران از انقلاب مشروطه به بعد تمرکز شده است.

۱-۳. تقسیمات سیاسی

در فرایند توسعه کشورها رکن سازمان‌دهی سیاسی فضا همواره به‌عنوان یکی از کلیدی‌ترین مسائل مورد توجه بوده است. در این راستا تمام حکومت‌ها برای مقاصد سیاسی و اداری به واحدهای کوچک‌تر تقسیم می‌شوند و هریک از این واحدها دارای یک مدیریت محلی است. لذا دولت‌ها نسبت به منطقه‌بندی و به‌ویژه منطقه‌بندی سیاسی - اداری اهتمام ویژه‌ای داشته‌اند.

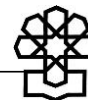
ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده است. همان‌طور که بیان شد ایران از جمله کشورهایی است که سازمان‌دهی سیاسی فضا در آن ریشه تاریخی دارد. اما سیستم جدید تقسیمات کشوری ایران ریشه در متمم قانون اساسی مشروطه در سال ۱۲۸۶ دارد که کشور را به‌لحاظ سلسله‌مراتبی به «ایالت» (۴ ایالت)، «ولایت»، «بلوک» و «ده» تقسیم کرد. قانون «قانون تشکیل ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام» در سال ۱۲۸۶ سطوح تقسیمات را تعریف و نحوه مدیریت آنها را تشریح کرد. این قانون درواقع زیربنای قانونی تقسیمات کشوری کنونی نیز هست و براساس آن در آن زمان ایران به چهار ایالت «آذربایجان»، «خراسان»، «فارس» و «کرمان و بلوچستان» تقسیم شد و در ادامه هر ایالت^۱ به چند ولایت^۲ حاکم‌نشین و هر ولایت به چند بلوک (نایب‌الحکومه) تفکیک شد. اگرچه اسامی ولایت در قانون نیامده بود، اما در عمل ۱۲ ولایت وجود داشت که عبارتند از: «استرآباد»، «مازندران»، «گیلان»، «زنجان»، «کردستان»، «لرستان»، «کرمانشاهان»، «همدان»، «اصفهان»، «یزد»، «خوزستان» و «عراق» (اراک) [۱۰].

لازم به توجه است با روی کار آمدن سلسله پهلوی سیاست کلی کشور تغییر کرده و رضاشاه تحت عنوان سیاست‌های یکپارچه‌سازی، برخورد شدید با نیروهای سیاسی محلی را در پیش گرفت و نظام سیاسی بسیار متمرکز بر کشور حاکم کرد [۱۱].

ازجمله سیاست‌های رضاشاه این بود که نظام تقسیمات اصلاح و سیستم سلسله‌مراتبی جدیدی متشکل از «استان»، «شهرستان»، «بخش» و «دهستان» را حاکم کرد [۱۲]. این نظام اداری - محلی جدید برای کشور ایران، برگرفته از نظام شماره‌ای و متمرکز فرانسه و پروس بود. همان‌گونه که در فرانسه، ژاکوبین‌ها^۳ نظام کهن فرانسه را در هم شکسته و کشور را به نود ناحیه تقریباً برابر تقسیم کردند که هریک نام خود را از یکی عوارض طبیعی (رودخانه یا کوه) می‌گرفت تا گرایش‌های محلی تحت‌الشعاع قرار گیرد، رضاشاه نیز در ایران نظام اداری جدیدی پدید آورد که

۱. ایالات قسمتی از کشور بوده که دارای حکومت مرکزی و ولایات حاکم‌نشین جزء است.

۲. ولایت قسمتی از کشور بوده که دارای یک شهر حاکم‌نشین و توابع باشد، اعم از اینکه تابع پایتخت یا تابع مرکز ایالتی باشد.

هدف آن از میان بردن گرایش‌های محلی و قومی بود [۱۳].

در قانون تقسیمات کشوری سال ۱۳۱۶، کشور به ۱۰ استان و ۴۹ شهرستان تقسیم می‌شد. ویژگی مهم این قانون، برخورداری از شرح وظایف فرمانداران و بخشداران و استفاده از عناوین جدید برای عناصر تقسیمات کشوری و از همه مهم‌تر نام‌گذاری استان‌ها براساس «اعداد» -از یک تا ده- بود. به این ترتیب در پرتو کدگذاری جدید هویت‌های تقسیمات سطح اول کشور نادیده انگاشته شد^۱ [۸].

براساس قانون «تقسیمات کشور و وظایف فرمانداران و بخشداران»، مصوب ۱۶ آبان ۱۳۱۶، استان‌های کشور شامل استان‌های شمال، شمال غرب، شمال شرق، غرب، جنوب و استان مکران بود و شهرستان‌های تابعه این استان‌ها با توجه به ضمیمه همان قانون به شرح زیر بودند:

الف) استان شمال غرب: شامل استان‌های آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی و اردبیل فعلی و شش شهرستان به نام‌های خوی، رضائیه، مهاباد، تبریز، اردبیل و مراغه بود.

ب) استان غرب: گستردگی این استان به گونه‌ای بود که از نواحی کردستان تا خرمشهر و آبادان کنونی را دربرمی‌گرفت و دوازده شهرستان تابع آن عبارت بودند از: کردستان، گروس، کرمانشاهان، بوندپور، پشتکوه، لرستان، بروجرد، همدان، ملایر، خرمشهر، آبادان و کهگیلویه.

ج) استان جنوب: محدوده استان جنوب شامل استان‌های یزد، فارس، کرمان، هرمزگان و بوشهر کنونی بود و از ۱۰ شهرستان یزد، شیراز، آباده، جهرم، استهبان، بندر لنگه و لارستان، بوشهر، عباسی، کرمان و جیرفت تشکیل می‌شد.

د) استان شمال شرق: هفت شهرستان از استان خراسان کنونی و شهرستان شاهرود، استان شمال شرق را تشکیل می‌داد که شهرستان‌های آن عبارت بودند از: مشهد، قوچان، سبزوار، تربت حیدریه، قائنات، فردوس، بجنورد، شاهرود.

ه) استان مکران: دربرگیرنده نواحی سیستان و بلوچستان بود.

و) استان شمال: این استان یکی از گسترده‌ترین استان‌ها بود که بیشترین شهرستان‌های تابعه را داشت و شامل استان‌های گیلان، مازندران، تهران، مرکزی، زنجان، سمنان و اصفهان کنونی بود و از سیزده شهرستان گیلان، تنکابن، مازندران، گرگان، تهران، قزوین، قم و ساوه، کاشان، اصفهان، عراق (اراک)، گلپایگان و محلات، خمسه، سمنان و دامغان تشکیل می‌شد.

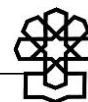
شایان ذکر است که در اجرای تبصره «۲» ماده (۲) قانون تقسیمات کشوری و وظایف فرمانداران و بخشداران مصوب آبان ماه ۱۳۱۶ و اصلاحیه بعدی آن در فاصله سال‌های ۱۳۲۶ تا ۱۳۵۰، تعداد ۱۱ «فرمانداری کل» در کشور ایجاد شد. این سطوح دارای شهرستان‌های تابع و حوزه نفوذ در اطراف خود بوده و استقلال بودجه‌ای داشته و مستقل از استان مجاور خود مستقیماً با وزارت کشور تعامل داشتند. درواقع این واحدها از لحاظ اداری و سیاسی هیچ تفاوتی با استان نداشتند و مانند آنها شهرستان تابعه داشتند. تفاوت فقط در قلمرو خلاصه می‌شد بدین ترتیب که از استان کوچک‌تر بودند و برخی از ادارات کل آنها نیز محدودتر بود. فرمانداری کل مقدمه‌ای برای شکل‌گیری استان جدید بود و غرض اصلی از آن تخصیص اعتبارات به واحدهای کوچک، کم‌جمعیت و ضعیف بود. تمامی فرمانداری‌های کل تا سال

۱. در سال ۱۳۳۹، نام استان‌ها از شماره‌گذاری به سوابق تاریخی آنها تغییر یافت.

۱۳۵۵ به استان تبدیل شدند و پس از سال ۱۳۵۵ موضوع فرمانداری‌های کل متروک و با تصویب قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری در سال ۱۳۶۲ صریحاً نسخ شد [۱۴].

در سال ۱۳۵۷ و در آستانه سقوط حکومت پهلوی، ایران دارای ۲۴ استان، ۱۶۵ شهرستان و ۴۷۴ بخش بود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، همچنان سیستم «چهار رده‌ای» شکل گرفته در سال ۱۳۱۶ به کار گرفته شد؛ ولی سپس در سال ۱۳۶۲ تغییراتی در شاخص‌های تشکیل سطوح تقسیمات کشوری به وجود آمد و بحث «تعداد جمعیت»، «وسعت» و «تراکم» به عنوان ملاک‌های اصلی تقسیم کشور، به واحدهای مختلف سیاسی و تشکیل سطوح مختلف تقسیمات مطرح شدند. در نهایت ارتقای سطوح تقسیمات سیاسی رابطه تنگاتنگی با جمعیت برقرار کرد و «آستانه جمعیت»، ملاک عمده ارتقا شد [۱۵] که راه را برای تقسیم سرزمین ایران به قطعات کوچک‌تر هموار کرد. به همین دلیل، تقسیمات کشوری ایران پس از انقلاب اسلامی تغییرات سریع و پی‌درپی را در همه سطوح تجربه کرده است. بعد از انقلاب اسلامی ایران، در همه دولت‌ها تا دولت یازدهم تحولاتی در زمینه تقسیمات کشوری به وجود آمد و آن افزایش تعداد واحدهای سیاسی بوده است. هرچند در دولت یازدهم این روند متوقف شد اما از دولت دوازدهم مجدداً با شتاب ادامه یافته است.^۱ گذشته از تحولات زیادی که در تعداد واحدهای سیاسی در سطوح شهرستان، بخش، دهستان به وجود آمده است، درخصوص مناطق سطح اول یعنی استان‌ها در حال حاضر، حداقل ۲۶ درخواست برای ایجاد استان‌های جدید در وزارت کشور موجود است. از این میان به‌طور خاص بحث تقسیم استان‌های تهران، کرمان، اصفهان و سیستان و بلوچستان طی چند سال اخیر و هم‌اکنون در مجلس شورای اسلامی و دولت مطرح است. جدول زیر تغییرات تقسیمات کشوری در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی را نشان داده است:

۱. برای اطلاعات بیشتر برای مثال رجوع شود به ارزیابی عملکرد دولت دوازدهم درخصوص تأسیس شهرستان، بخش، دهستان و شهر از منظر مطابقت با قوانین موجود.

جدول ۱. تقسیمات کشوری بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران [۱۷]

سال	تعداد استان	تعداد شهرستان	تعداد بخش	تعداد شهر	تعداد دهستان
۱۳۶۵	۲۴	۱۹۵	۵۰۱	۴۹۶	۱۵۸۳
۱۳۷۰	۲۴	۲۲۹	۶۱۷	۵۲۰	۲۰۹۳
۱۳۷۵	۲۶	۲۶۵	۷۰۷	۶۷۸	۲۲۲۷
۱۳۸۰	۲۸	۲۹۹	۷۹۴	۸۸۹	۲۳۰۵
۱۳۸۵	۳۰	۳۳۶	۸۸۹	۱۰۱۵	۲۴۰۰
۱۳۹۰	۳۰	۴۰۰	۹۹۴	۱۱۶۶	۲۵۰۷
۱۳۹۵	۳۱	۴۲۹	۱۰۵۷	۱۲۴۲	۲۵۸۹
۱۴۰۱	۳۱	۴۷۶	۱۱۷۰	۱۴۲۴	۲۷۱۹
۱۴۰۳	۳۱	۴۸۵	۱۱۹۶	۱۴۵۵	۲۷۸۳

۲-۳. منطقه‌بندی با اهداف خاص توسعه‌ای و بخشی

به موازات تقسیمات سیاسی، کشور تجربه‌های تقسیم‌بندی و منطقه‌بندی‌های دیگری که بر مبنای توسعه بخش‌ها یا با اهداف خاص توسعه‌ای صورت گرفته‌اند را نیز داشته و عمدتاً منطقه‌بندی‌های مذکور چندین استان کشور را شامل می‌شده است. با توجه به تفاوت‌های اقلیمی، ویژگی‌های قومی و فرهنگی، میزان برخورداری و قابلیت‌های مناطق و ... بهره‌گیری از منطقه‌بندی‌های خاص توسعه‌ای در کشور از ضرورت بالایی برخوردار بوده است. در ادامه مهم‌ترین منطقه‌بندی‌های صورت گرفته در کشور به اختصار معرفی شده است^۱ [۱۸]:

۱-۲-۳. منطقه‌بندی کلان کشور (سازمان آبادانی و مسکن)

براساس مطالعات سازمان آبادانی و مسکن کشور در سال ۱۳۴۰ با توجه به نیاز به کاهش نابرابری‌های درآمد مناطق و تلاش برای رسیدن به اهداف کمی رشد اقتصاد ملی از طریق برنامه عمرانی پنجم، منطقه‌بندی کلان کشور در دستور کار قرار گرفت. مهم‌ترین معیارهای طبقه‌بندی مورد بحث «منطقه کلان»، «منطقه میانی» و «منطقه خرد» بوده و براساس منطقه‌بندی مذکور کشور به ۱۱ کلان منطقه به شرح جدول زیر تقسیم شد:

۱. لازم به توجه است علاوه بر منطقه‌بندی‌های ارائه شده در بخش ۲-۲ اقدام‌هایی در مطالعات افراد نیز درخصوص منطقه‌بندی وجود داشته است که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- منطقه‌بندی محمد حمصی در سال ۱۳۵۳، که مجموع ۳۲ متغیر مربوط به جمعیت، وضع اجتماعی، اشتغال، مسکن و در دسترس بودن شهرستان به کار گرفته و در نهایت کشور به ۹ منطقه تقسیم کرده است.
- منطقه‌بندی میسرا که با در نظر گرفتن وضعیت فیزیوگرافی، اقلیم، جمعیت، شهرنشینی و نیروهای تولید مرزهای منطقه‌بندی خود را بر تقسیمات کشوری منطبق کرده و کشور را به ۱۰ منطقه تقسیم کرده است.
- منطقه‌بندی پروفیسور اهلرز که کشور را به شش منطقه ۱. پست ساحلی خزر، ۲. منطقه کوهستانی و پایکوهی البرز، ۳. منطقه آذربایجان، ۴. منطقه مرکزی و شرقی، ۵. منطقه زاگرس و ۶. منطقه ساحلی خلیج فارس و دریای عمان تقسیم کرده است.

جدول ۲. مناطق یازده‌گانه طرح منطقه‌بندی کلان کشور براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۸]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان
۲	آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل
۳	تهران، البرز، زنجان، سمنان، قزوین، مرکزی، قم
۴	خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد
۵	همدان، لرستان
۶	اصفهان، یزد، چهارمحال و بختیاری
۷	فارس
۸	سیستان و بلوچستان، کرمان
۹	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی
۱۰	کرمانشاه، کردستان و ایلام
۱۱	بوشهر، هرمزگان

۲-۳-۲. منطقه‌بندی طرح جامع انرژی ایران (استانفورد)

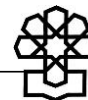
براساس مطالعاتی که مؤسسه استانفورد در سال ۱۳۴۸ انجام داده است، به‌منظور تهیه طرح جامع انرژی ایران و برآورد عرضه و تقاضای انرژی در نقاط مختلف کشور، پهنه سرزمین به ۹ منطقه تقسیم شده است. در این منطقه‌بندی مرزهای استانی رعایت شده و همگنی‌ها و رعایت شرط مجاورت در نظر گرفته شده است. در این منطقه‌بندی مناطق از نظر وسعت و جمعیت تفاوت‌های زیادی با یکدیگر داشته و دامنه تغییرات جمعیت بین ۴.۳ تا ۱۴.۸ میلیون نفر (۱ به ۴.۴) و گستره تفاوت مساحت بین ۵۸.۶ تا ۴۳۱ هزار کیلومتر مربع (۱ به ۷.۳) بوده است [۱۹]. جدول زیر مناطق نه‌گانه طرح جامع انرژی استانفورد را به‌همراه استان‌های مربوطه ارائه کرده است:

جدول ۳. مناطق نه‌گانه طرح جامع انرژی استانفورد براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۹]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
۳	تهران، البرز، قزوین، زنجان، سمنان، قم، مرکزی
۴	خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد
۵	کردستان، همدان، کرمانشاه، لرستان، ایلام
۶	فارس، بوشهر
۷	سیستان و بلوچستان، کرمان، هرمزگان
۸	اصفهان، یزد، چهارمحال و بختیاری
۹	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی

۳-۲-۳. منطقه‌بندی طرح مطالعاتی بتل

براساس طرح مطالعاتی بتل برای برنامه‌ریزی منطقه‌ای یکپارچه که در سال ۱۳۵۱ صورت گرفت، کشور به ۱۱ منطقه برنامه‌ریزی کلان یا کلان‌منطقه تقسیم شد. از حیث وسعت و جمعیت مناطق یازده‌گانه مذکور همگنی زیادی نداشته و دامنه تغییرات جمعیت در این منطقه‌بندی بین ۱.۴ تا ۱۱.۸ میلیون نفر (۱ به ۷.۶) و گستره تفاوت در مساحت‌ها

بین ۴۸ تا ۳۶۷ هزار کیلومتر مربع (۱ به ۷.۶) بوده است [۵].

شرکت بتل^۱ مطالعه جامع اقتصادی- اجتماعی را انجام داد که تا سطح طرح و پروژه‌های ویژه پیش رفت. این گروه از همان تقسیم‌بندی منطقه‌ای سازمان مسکن (منطقه‌بندی کلان کشور) استفاده کرده است و هدف‌های برنامه پنجم را اساس کار تقسیمات قرار داده است. منطقه‌بندی طرح عمرانی بتل براساس اهداف زیر اتخاذ شده است:

- اشتغال به عنوان اولویت اساسی برای اهداف اجتماعی.

- تقلیل اختلاف درآمد و کم کردن شکاف بین نواحی.

- تحقق هدف‌های ملی برنامه پنجم همراه با تحقق هدف کلی آن یعنی:

- تسریع توسعه روستایی و صنایع کوچک با توجه به افزایش اشتغال.

- افزایش خدمات اجتماعی به سطح حداقل استاندارد و تقلیل نابرابری‌ها.

- افزایش مشارکت مقامات محلی در اجرای برنامه‌های دولتی.

- تجهیز و عدم تمرکز سیستم برنامه‌ریزی منطقه‌ای.

این منطقه‌بندی براساس مجموعه‌ای از عوامل جغرافیایی (همگنی اقلیمی)، اجتماعی و اقتصادی ازجمله

درجه رشد اقتصاد، نوع فعالیت، ترکیب قومی و امکانات عمران و توسعه، وجود نقاط رشد و مجاورت و

ویژگی همجواری کشور به یازده منطقه برنامه‌ریزی تقسیم شد. این کلان منطقه‌ها به ۳۰ میان منطقه تقسیم

گشت تا چارچوب فضایی برنامه‌های محلی را فراهم آورد و ۱۴۰ منطقه کوچک دیگر (نواحی متمرکز شهری) تا در سطوح پایین سلسله‌مراتب توسعه فضایی کارکرد داشته باشد. قرار بود ۱۰ برنامه‌ریزی منطقه‌ای این مناطق را اداره کنند (منطقه مرکزی به دلیل جلوگیری از تورم اداری مستثنی گشت)، اگر این اتفاق صورت می‌گرفت برنامه‌ریزان منطقه‌ای قدرت عملی بیشتری نسبت به استانداران یا رؤسای ادارات مهم بخشی پیدا می‌کردند. این پیشنهاد توسط هیئت وزیران رد شد. درحالی‌که منطقه‌بندی فوق پیش می‌رفت تدارک برنامه پنج‌ساله آغاز شد و در ابتدا براساس ۱۱ منطقه اعتبارات سرمایه‌گذاری تحت عنوان برنامه‌های ابعاد منطقه‌ای، برنامه‌های تکمیلی و مکمل تقسیم گشت. در همان زمان، این نوع برنامه‌های منطقه‌ای در استان‌های خراسان، بندرعباس و کرمانشاهان در حال اجرا بود که بعد از اینکه برنامه پنجم تصویب شد، تناقض طرح منطقه‌ای با نظام متمرکز خود را نشان داد و مطالعه منطقه‌ای با طرح‌های بخشی خوانایی نداشت و برنامه‌های بخشی مورد قبول قرار گرفت و مطالعات منطقه‌ای کنار گذاشته شد. این منطقه‌بندی با تعدیل‌هایی از نظر انطباق با تغییرات تقسیمات کشوری، هنوز هم منطقه‌بندی مناسبی به‌شمار می‌رود، اگرچه از حیث وسعت و جمعیت، مناطق یازده‌گانه همگنی زیادی ندارد.

۱. شرکت مهندسین مشاور بتل مموریان از کشور آمریکا برای تهیه مطالعات منطقه‌ای و تهیه برنامه ملی - منطقه‌ای برای برنامه پنجم عمرانی کشور به‌عنوان مشاور با سازمان برنامه و بودجه همکاری کرد.

جدول ۴. مناطق یازده‌گانه طرح مطالعاتی بتل براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۹]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
۳	تهران، البرز، قزوین، زنجان، سمنان، قم، مرکزی
۴	خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد
۵	کردستان، کرمانشاه، ایلام
۶	فارس
۷	سیستان و بلوچستان، کرمان
۸	اصفهان، یزد، چهارمحال و بختیاری
۹	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی
۱۰	هرمزگان، بوشهر
۱۱	همدان، لرستان

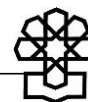
تفاوت منطقه‌بندی یازده‌گانه طرح مطالعاتی بتل با مناطق نه‌گانه طرح جامع انرژی استانفورد در جدا شدن استان‌های همدان و لرستان از منطقه ۵ و ایجاد منطقه ۱۱ و تفکیک استان بوشهر از منطقه ۶ و استان هرمزگان از منطقه ۷ و ایجاد منطقه ۱۰ بوده است.

براساس بررسی‌های صورت گرفته از جمله مهم‌ترین کاستی‌ها در طرح مطالعاتی بتل رعایت نکردن وسعت و جمعیت در مناطق پیشنهادی بوده و نتایج برآمده از مطالعات گروه بتل در برنامه چهارم توسعه نیز بیانگر این واقعیت بود که بین مناطق یازده‌گانه از لحاظ سرانه‌های اقتصادی تفاوت‌های فاحش وجود داشت و همین مسئله ضرورت نگاهی نو به برنامه‌ریزی ناحیه‌ای را در برنامه پنجم افزایش داد [۱۸].

۴-۲-۳. منطقه‌بندی طرح جامع تأمین و توسعه پروتئین

مشاوران اف. ام. سی در سال ۱۳۵۱ در طرح مطالعاتی به کارفرمایی وزارت کشاورزی به بررسی مسائل دامداری و مرتع‌داری و برای بهبود کمیت و کیفیت عرضه پروتئین در ایران پرداخته‌اند. هدف طرح تولید و توسعه پروتئین، افزایش تولید پروتئین با توجه به عوامل زمین، آب، مرتع در دسترس، تولید علوفه و خوراک دام و مواد مورد نیاز برای واردات ملزومات این برنامه به کشور بود. این طرح کشور را از لحاظ تفاوت‌های آب و هوایی به چهارده منطقه تقسیم کرده و تلاش داشت با پیش‌بینی بازار تقاضا برای افق بیست‌ساله و توزیع آن در پهنه سرزمین، تولید و عرضه مواد پروتئینی را در هماهنگی با قابلیت‌های طبیعی و امکانات موجود در مناطق با این تقاضا انطباق دهد. در چنین شرایطی، طرح از لحاظ توزیع جمعیت کشور که به نوعی توزیع تقاضا را هم مفهوم می‌بخشید، در عرصه‌های شهری و روستایی به ترسیم چارچوبی اقدام کرد. در این رابطه علاوه بر تقاضا، امکان دسترسی به نیروی انسانی و پرسنل و کادر فنی آموزش مورد نیاز این برنامه نیز در تنظیم نگاه طرح به توزیع جمعیت تأثیر داشت.

براساس مطالعه مذکور و براساس شاخص‌های آب و هوایی و جغرافیایی، کشور به ۱۴ منطقه تقسیم شده است. تقسیم‌بندی مورد بحث شباهت زیادی با منطقه‌بندی بتل دارد. با این تفاوت که تقسیمات آن اندکی بیشتر است. از جمله، در این طرح آذربایجان غربی و شرقی (منطقه ۲ بتل) دو منطقه مستقل تلقی شده‌اند. منطقه ۸ بتل به دو منطقه ۱۰ (کرمان) و ۱۳ (سیستان و بلوچستان) تقسیم شده است. لرستان جزء منطقه ۴ طرح بتل (خوزستان و

کهگیلویه و بویراحمد) به حساب آمده است.

جدول ۵. مناطق سیزده‌گانه طرح جامع تأمین و توسعه پروتئین براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۹]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، زنجان
۳	تهران، البرز، قزوین، سمنان، قم، مرکزی
۴	خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد، لرستان
۵	کرمانشاه، ایلام، همدان
۶	فارس
۷	کرمان
۸	اصفهان، یزد، چهارمحال و بختیاری
۹	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی
۱۰	هرمزگان، بوشهر
۱۱	سیستان و بلوچستان
۱۲	گیلان
۱۳	آذربایجان غربی
۱۴	کردستان

۵-۲-۳. منطقه‌بندی مرکز آموزش و پرورش

در سال ۱۳۵۲ منطقه‌بندی مرکز آموزش و پرورش به کارفرمایی وزارت آموزش و پرورش وقت در دستور کار قرار گرفت. طبقه‌بندی مذکور با عنوان «اجتماع ده، الگوی سکونت روستایی در مناطق همگون ایران» کشور را به ۶ منطقه به شرح زیر تقسیم کرد:

جدول ۶. مناطق شش‌گانه طرح منطقه‌بندی مرکز آموزش و پرورش^۱ [۱۹]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	چهارمحال و بختیاری، ایلام، آذربایجان، کهگیلویه و بویراحمد
۲	خوزستان
۳	سواحل و بنادر جنوب
۴	سواحل و بنادر شمال (گیلان، مازندران، گرگان، دشت میشان)
۵	منطقه شرق ایران (خراسان، سیستان و بلوچستان)
۶	منطقه حاشیه کویر ایران

۶-۲-۳. منطقه‌بندی طرح جامع کشت (بوکرز و هانتینگ)

این طرح در سال ۱۳۵۳ توسط دو شرکت خارجی بوکرز و هانتینگ برای وزارت کشاورزی انجام شد. در این منطقه‌بندی مناطق ساحلی خزر، ساحلی جنوبی، خشک جنوبی و خراسان طرح جامع کشت، عیناً همان مناطق طرح بتل است. در دیگر موارد تنها در جایگزینی استان‌های کوچک اختلاف وجود دارد. از جمله استان زنجان از منطقه مرکزی خارج شده، جزو منطقه شمال غربی آمده است. استان کهگیلویه و بویراحمد به‌جای منطقه خوزستان از منطقه زاگرس جنوبی

۱. باتوجه به منطقه‌بندی ارائه شده منطقه غرب به شکل مشخص تبیین نشده است و امکان تطبیق با تقسیمات سیاسی فعلی وجود ندارد.

حساب شده است.

این طرح استراتژی بهبود کشاورزی و افزایش تولیدات را در راستای دو هدف بهبود شرایط اقتصادی و کاهش شکاف میان شهر و روستا به عنوان عاملی در کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها از یک سو و افزایش درآمد کشاورزی برای توسعه بازار کالاهای صنعتی و استمرار رشد صنعتی و بهبود شرایط ملی را از سوی دیگر در نظر داشت. در همین خصوص، نوعی نگاه به بازارهای تولید و مصرف را زراعی کرد که جامعه شهری و روستایی را به عنوان بستر اصلی تولید و مصرف محصولات کشاورزی در نظر داشت و به سامان‌دهی آن می‌انديشد.

این طرح به دلیل نیاز به افزایش تولیدات کشاورزی و به منظور تهیه طرح جامع کشت براساس معیارهایی نظیر: خاک، توپوگرافی و آب و هوا در ارتباط با شرایط زیستی محصولات و به طور کلی ناحیه همگن کشاورزی و با توجه به تفاوت‌های جغرافیایی سرزمین، ابتدا کشور را به سه کلان منطقه کشاورزی- اقلیمی تقسیم کرد و سپس این سه کلان منطقه به ۱۰ منطقه تقسیم شد. براساس بررسی‌های صورت گرفته منطقه‌بندی مذکور ضمن رعایت مرزهای استانی، کشور را به مناطق همگن تقسیم کرده است.

جدول ۷. مناطق ده‌گانه طرح جامع کشت براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۹]

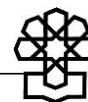
منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، زنجان، کردستان
۳	تهران، البرز، قزوین، سمنان، قم، مرکزی
۴	خوزستان
۵	همدان، لرستان، کرمانشاه، ایلام
۶	فارس، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد
۷	سیستان و بلوچستان، کرمان
۸	اصفهان، یزد
۹	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی
۱۰	هرمزگان، بوشهر

همان‌طور که مشاهده می‌شود منطقه‌بندی طرح جامع کشت تفاوت قابل ملاحظه‌ای با طبقه‌بندی‌های قبل ندارد.

۷-۲-۳. منطقه‌بندی استراتژی بلندمدت آمایش سرزمین (ستیران)

در سال ۱۳۵۶ مطالعات استراتژی بلندمدت آمایش سرزمین توسط مشاوران ستیران طرف قرارداد با سازمان برنامه و بودجه وقت تهیه شده بود. از جمله مهم‌ترین اهدافی که در مطالعات ستیران پیگیری می‌شد به شرح زیر است:

- ایجاد نظام شهری موزون با تأکید بر حوزه‌های نسبتاً مستقل،
- تقویت شهرهای متوسط،
- برقراری نظام سلسله‌مراتبی خدمات‌رسانی روستایی با تجهیز و ایجاد شهرهای کوچک،
- سازمان‌دهی نواحی پیرامون شهرها،
- پیشبرد شناخت جوامع روستایی،
- تنوع فعالیت‌های غیرکشاورزی،

- مقابله با تمرکزگرایی اداری و صنعتی و تأکید بر تهدید رشد تهران،
- اولویت اقدام‌های توسعه در محور غرب به‌منظور جلوگیری از جریان‌های بزرگ مهاجرت [۱۸].
- طرح آمایش سرزمین ستیران به‌عنوان یکی از مهم‌ترین طرح‌هایی که با دیدگاهی کاملاً فضایی به مراکز سکونتگاهی کشور می‌پردازد، در ارتباط با جمعیت و نحوه استقرار آن در فضای کشور نگرانی خود را از رشد بالای جمعیت که موجب درهم شکستن چارچوب‌های سنتی شهرها و محیط روستایی می‌شود، همچنین مهاجرت شتابنده از حوزه‌های روستایی و رشد فزاینده شهرهای بزرگ اعلام می‌داشت. خط مشی کلی طرح بر دو محور بوده است. ۱- پاسخگویی به مسائل موجود و ۲- یک تفکر آمایشی.
- این طرح اولین برنامه فضایی - آمایشی بود که طرز تفکر آمایشی را در محافل برنامه‌ریزی کشور مطرح کرد. از نکات مثبت آن می‌توان به در نظر گرفتن عوامل مختلف و تحلیل آن‌ها و ارائه استراتژی‌ها و ایده‌های جدید در ارتباط با شهرهای میانه، محورهای توسعه، شهرک‌های اقماری اشاره کرد. همچنین ابتکار دیگر طرح چندین جایگزین بجای یک گزینه خاص و پیش‌بینی نتایج و بیان تصویری گویا از نتایج از دیگر محاسن طرح به‌شمار می‌رود. اما این طرح دارای کاستی‌ها و نواقصی است از جمله:
- فقدان مفهوم روشنی از توسعه است که بتواند همساز با شرایط جامعه ایران آرمان‌نهایی طرح را تعیین نموده و پیوند لازم بین اهداف کلی و راهبردها را نتیجه دهد.
- فقدان یک تئوری توسعه فضایی - اقتصادی، اجتماعی (پشتوانه طرح) که قادر به تبیین سازمان‌یافتگی فضایی مورد نیاز باشد و نتیجتاً تسلیم شدن صرف به وضع موجود و توجه بیش از حد به پتانسیل‌های بالفعل.
- تضاد اهداف کلی و عملی و استراتژی‌ها.
- فقدان توجیه مشخص و معیار توسعه در تقسیم‌بندی حوزه‌های روستایی که منجر به تداخل مرزها در برخی از حوزه‌های پیشنهادی شده است.
- سیاست‌محورهای توسعه به قطبی شدن بیشتر و کشش امکانات به جاذب‌های قوی منجر خواهد شد.
- رفع تمرکز از تهران با توجه به قرارگیری بر تقاطع محورهای مهم توسعه.
- سیاست رشد شهرهای بالای ۵۰۰ هزار نفر نیز عملاً در مقابل رفع تمرکز آنها و نیز به زیان شهرهای رده‌های پایینی خواهد بود که قرار است ایستگاه‌های جدید مهاجران باشند.
- سطح‌بندی‌ها و سلسله‌مراتب شهرها و مناطق معلوم نیست بر مبنای چه اصول و معیارهای توسعه صورت گرفته است.
- تمرکز بیش از ۷۰ درصد جمعیت در ۳۰ درصد سطح و ۵۲ درصد جمعیت در ۴ درصد سطح در سال افق (۱۳۹۱) در مقابل ادعای گزینه طرح مبنی بر ایجاد تعادل منطقه‌ای و حفظ حداقل ساکنان برای سراسر سرزمین.
- در مطالعات مورد بررسی هنگام بحث درباره سازمان‌دهی فضا و توزیع جغرافیایی جمعیت کشور، به هشت کلان منطقه اشاره شده است. در این منطقه‌بندی مرزهای تقسیمات کشوری رعایت شده است.

جدول ۸. مناطق هشت‌گانه منطقه‌بندی استراتژی بلندمدت آمایش سرزمین (ستیران)

براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۹]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
۳	تهران، البرز، قزوین، قم، مرکزی
۴	خوزستان
۵	زنجان، کردستان، همدان، کرمانشاه، لرستان، ایلام
۶	یزد، فارس، بوشهر، هرمزگان، کهگیلویه و بویراحمد، کرمان، سیستان و بلوچستان
۷	اصفهان، چهارمحال و بختیاری
۸	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی، سمنان

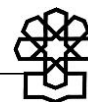
۸-۲-۳. منطقه‌بندی برنامه عمرانی ششم

سازمان برنامه و بودجه وقت در گزارش ارائه شده برنامه عمرانی ششم قبل از انقلاب بیان داشته است که آمایش سرزمین در برنامه عمرانی ششم کشور، شبکه شهرهای بزرگ را مورد توجه قرار داده و شهرهای عمده به‌عنوان مناطق کشور در نظر گرفته شده است. این مناطق عبارت بودند از:

- شهرهای عمده نظیر: تبریز، اصفهان، شیراز، مشهد و اهواز،
- شهرستان‌های اصلی بندرعباس و کرمانشاه به‌عنوان شهرهای درجه اول جدید،
- شهرستان‌های کرمان و زاهدان به‌عنوان دو مرکز منطقه‌ای درجه دو،
- شهرستان‌های ارومیه، رشت و مجموعه شهری متشکل از آمل، بابل و قائم‌شهر به‌عنوان سه مرکز توسعه شهری برای منطقه با تراکم نسبتاً زیاد جمعیت [۱۸].

۹-۲-۳. منطقه‌بندی ایالتی وزارت کشور

در سال ۱۳۶۰ هیئتی متشکل از کارشناسان وزارت کشور، سازمان برنامه و بودجه، سازمان نقشه‌برداری و مرکز آمار ایران، ۹ کلان منطقه را پیشنهاد کردند که منطقه‌بندی «ایالتی» نام‌گذاری شد. اگرچه این تقسیمات رسمیت نیافت اما به‌منظور «رعایت هماهنگی» ازسوی گروهی از کارشناسان به وزارت مسکن و شهرسازی به‌عنوان منطقه‌بندی «برنامه‌ریزی فضایی» نیز پیشنهاد شده است. در این منطقه‌بندی تقسیمات جدیدی در تقسیمات کشوری ارائه کردند که علاوه بر تقسیمات کشوری براساس ۲۴ استان و ۱۹۴ فرمانداری و ۴۹۸ بخش‌داری و ۴۵۷ شهرداری منطقه‌بندی انجام شده است.

جدول ۹. مناطق نه‌گانه منطقه‌بندی ایالتی وزارت کشور براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۹]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
۳	تهران، البرز، قزوین، قم، مرکزی، زنجان
۴	خوزستان، لرستان
۵	کردستان، همدان، کرمانشاه، ایلام
۶	فارس، کهگیلویه و بویراحمد، بوشهر
۷	یزد، اصفهان، چهارمحال و بختیاری
۸	سیستان و بلوچستان، کرمان و هرمزگان
۹	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی، سمنان

۱۰-۲-۳. منطقه‌بندی طرح جامع آب (جاماب)

در سال ۱۳۶۵ تهیه طرح جامع آب با آگاهی بر اهمیت مسئله آب در توسعه اقتصادی ایران و اهمیت روزافزون آن در شرایط رشد فزاینده جمعیت و توسعه شهرنشینی در دستور کار وزارت کشاورزی قرار گرفت. این طرح توسط مهندسان مشاور جاماب تهیه شد. از نظر تهیه‌کنندگان طرح جامع آب، کیفیت و کمیت منابع آب و نحوه توزیع آن، عامل مهمی در تأمین خودکفایی سیاسی-اقتصادی، توزیع فعالیت و جمعیت و عامل کنترل‌کننده اندازه کانون‌های جمعیتی بود و برداشت بی‌رویه بدون برنامه و بی‌توجه به منابع، خطر تهی شدن این منابع محدود و گرانبها را دربرداشت. این طرح با در نظر گرفتن معیارهایی نظیر: منابع آب سطحی و زیرزمینی و بخش کشاورزی، کشور به هشت حوضه آبریز ازجمله: ۱. حوضه خوزستان و غرب، ۲. حوضه آذربایجان، ۳. حوضه اصفهان، ۴. حوضه شمال و سفیدرود، ۵. حوضه فارس و جنوب، ۶. حوضه شمال شرقی، ۷. حوضه مرکزی، ۸. حوضه جنوب شرقی تقسیم شده است.

شکل ۱. نقشه منطقه‌بندی طرح جامع آب (جاماب) [۱۹]

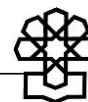
این تقسیم‌بندی حاکی از این است که اگر خطوط تقسیم آب ملاک منطقه‌بندی قرار گیرد، باید مرزهای استانی کنار گذاشته شود. علاوه بر این، در مطالعات طرح جامع آب هریک از حوضه‌های اصلی به حوضه‌های فرعی و حوضه‌های اخیر به دشت‌ها تقسیم شده‌اند. امکان رعایت این حوضه‌بندی‌ها در مرحله تقسیم کشور به نواحی کوچک‌تر وجود خواهد داشت. شایان توجه است که سازمان‌های آب و برق وابسته به وزارت نیرو براساس تقسیم‌بندی استانی سازمان یافته‌اند.

۱۱-۲-۳. منطقه‌بندی طرح کالبدی ملی

در سال ۱۳۷۴، طرح کالبد ملی با توجه به ضرورت توجه به گستردگی نیاز به شهرهای جدید، نارسایی گسترش خودجوش شهرها و همچنین تخریب منابع طبیعی، محیط زیست و میراث فرهنگی ازسوی وزارت مسکن و آبادانی مصوب شد. این منطقه‌بندی براساس ضوابط و اصول زیر صورت گرفت است:

- اول: رعایت تقسیمات کشوری که بنابر آن، هر حوزه از چند شهرستان یک استان تشکیل شده است.
 - دوم: شهرستان‌های جزء یک حوزه از میان شهرستان‌های مجاور یکدیگر برگزیده شده‌اند.
 - سوم: تا جایی که میسر بوده است شهرستان‌هایی که موقعیت طبیعی همانندی دارند، یعنی جزء یک حوزه آبخیزند و از نظر فرهنگی همگون‌اند، در یک حوزه گنجانده شده‌اند.
 - چهارم: تا جایی که ممکن بوده کوشش شده است حوزه‌ها از نظر مساحت وضعیت متعادل داشته باشند.
- در میان معیارهای بالا رعایت تقسیمات کشوری و مجاورت اولویت داشته و رعایت معیارهای دیگر همیشه امکان‌پذیر نبوده است. درباره ویژگی‌های طبیعی نیز این امر صادق است، یعنی بهتر است شهرستان‌هایی جزء یک حوزه طرح کالبدی قرار گیرند که گرداگرد آنها را کوه‌ها، تپه‌ها و خطوط تقسیم آب فرا گرفته و جزء یک حوزه باشند. براساس این طرح کشور به ۱۰ منطقه برنامه‌ریزی تقسیم شده است. این منطقه‌بندی از معدود منطقه‌بندی‌های علمی کشور است که با توجه به شرایط طبیعی، اداری، اقتصادی و اجتماعی صورت گرفته است.
- شاخص‌های که برای دستیابی به اهداف طرح انجام گرفته‌اند عبارتند از:

۱. جمعیت و فضا: توزیع جمعیت به‌ویژه شهری در فضای کشور و آینده‌نگری درباره آن،
۲. صنعت و فضا: توزیع فضایی صنایع، معادن و شهرک‌های صنعتی کشور و آینده‌نگری درباره آنها،
۳. آب مورد نیاز شهرها: بررسی مصرف آب در شهرهای کشور در سال‌های ۱۳۶۲، ۱۳۶۵، ۱۳۷۰ و برآورد سرانه آب مورد نیاز آینده،
۴. منابع آب و توزیع جمعیت: امتیاز نواحی گوناگون از نظر دسترسی به منابع آب، امکانات توسعه منابع آب، هزینه تجهیز منابع آب مازاد مورد نیاز کشاورزی،
۵. قابلیت زمین‌ها: استفاده از نقشه‌های ارزیابی و قابلیت منابع اراضی برای مکان‌یابی توسعه شهرها و ایجاد نوشهرها،
۶. کاربری زمین‌ها: استفاده از تصاویر ماهواره‌ای برای تشخیص کاربری‌های مهم و پوشش زمین‌های کشور،
۷. انرژی و فضا: شبکه تولید و توزیع انرژی و آینده‌نگری درباره آن،
۸. شبکه ارتباطات: شبکه راه‌های زمینی، هوایی، آبی و راه‌آهن و نقش آن در تشکیل شهرها، آینده‌نگری درباره

شبکه،

۹. شبکه مخابرات: شبکه رادیو، تلویزیون، پست، تلفن و تلگراف و نقش آن در تشکیل شهرها، آینده‌نگری درباره شبکه،

۱۰. تمرکززدایی و پیامدهای کالبدی آن: تمرکززدایی در ایران، گرایش‌های آینده و اثرات آن بر توزیع جمعیت به‌ویژه جمعیت شهری،

۱۱. محرومیت‌زدایی و پیامدهای کالبدی آن: بررسی وضع قوانین و مقررات محرومیت‌زدایی و پیامدهای کالبدی آن،

۱۲. اقتصاد و فضا: توسعه اقتصادی و توزیع منطقه‌ای ثمرات آن، آینده‌نگری درباره توسعه مناطق،

۱۳. شبکه شهری-وضع کنونی و آینده‌نگری درباره شهرهای مهم کشور: مرکز سیاسی کشور، کلان شهرهای تعدیل‌کننده تهران، شهرهای منطقه‌ای و شهرهای دارای اولویت،

۱۴. آب و هوا و اقلیم: اطلاعات و نقشه‌های نواحی آسایش اقلیمی و اقلیم و ساختمان،

۱۵. لرزه‌زمین ساخت: گزارش و نقشه‌های گسله‌های بنیادی و مراکز زمین‌لرزه،

۱۶. لرزه‌شناسی مهندسی: گزارش و نقشه‌های بیشینه شتاب افقی و پهنه‌بندی خطر زلزله،

۱۷. ناهمواری‌ها: تهیه نقشه‌های ارتفاعات، شیب و جهت جغرافیایی،

۱۸. تقسیمات فرعی سرزمین: پیشنهاد تقسیمات فرعی سرزمین (فراتر از تقسیمات منطقه‌ای و استانی) برای مطالعات منطقه‌ای و محلی،

۱۹. تأثیر گسترش در ارتفاع: امکان‌سنجی کلی گسترش شهری در ارتفاع و اثر آن بر مصرف زمین‌های شهری.

مناطق ده‌گانه برنامه‌ریزی شده این طرح به شرح زیر است:

جدول ۱۰. مناطق ده‌گانه طرح کالبدی ملی براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۹]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
۳	تهران، البرز، قزوین، قم، مرکزی، زنجان، سمنان
۴	خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد
۵	لرستان، کردستان، همدان، کرمانشاه، ایلام
۶	فارس
۷	یزد، اصفهان، چهارمحال و بختیاری
۸	سیستان و بلوچستان، کرمان
۹	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی
۱۰	هرمزگان، بوشهر

۱۲-۲-۳. منطقه‌بندی جهادسازندگی

در سال ۱۳۷۲ جهادسازندگی نیز منطقه‌بندی دیگری برای کشور پیشنهاد داد که بیشتر با در نظر گرفتن شاخص‌هایی در مورد مناطق روستایی است. این منطقه‌بندی با توجه به بررسی‌های انجام شده در سایر منطقه‌بندی‌ها و تلفیق نتایج

آنها و با استفاده از حوضه‌بندی جغرافیایی ایران، حوضه‌های آبریز، مناطق ده‌گانه طرح جامع کشت، مناطق چهارگانه طرح جامع تولید پروتئین، مناطق یازده‌گانه بتل، مناطق ستیران و سایر منطقه‌بندی‌ها، یک منطقه‌بندی جدید ده‌گانه ارائه داده که به شرح زیر است:

جدول ۱۱. مناطق ده‌گانه منطقه‌بندی جهادسازندگی براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۸]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
۳	تهران، البرز، قزوین، قم، مرکزی، زنجان
۴	لرستان، کردستان، همدان، کرمانشاه، ایلام
۵	یزد، اصفهان، چهارمحال و بختیاری
۶	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی، سمنان
۷	خوزستان
۸	فارس، کهگیلویه و بویراحمد
۹	سیستان و بلوچستان، کرمان
۱۰	هرمزگان، بوشهر

۱۳-۲-۳. منطقه‌بندی دفتر آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای (طرح پایه آمایش سرزمین)

در مطالعات آمایش سرزمین که به‌منظور تحلیل وضع موجود سازمان فضایی کشور (تحلیل ساختار سازمان فضایی کشور، تحلیل عملکرد سازمان فضایی، نقاط قوت و ضعف سازمان فضایی کشور) و مقایسه برخی از شاخص‌های توسعه توسط دفتر آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای سازمان برنامه و بودجه در سال ۱۳۷۶ انجام گرفته است. کشور به ۹ منطقه تقسیم شده است. این منطقه‌بندی بر مبنای پیوستگی جغرافیایی و پیوندهای فضایی-مکانی صورت گرفته است و مرزهای سیاسی استان‌ها رعایت شده است و بر اصول زیر استوار است:

الف) موقعیت جغرافیایی (همجواری)،

ب) پیوندهای دیرینه فرهنگی-اقتصادی،

ج) وجود مرکزیت مکانی برای عرضه خدمات برتر.

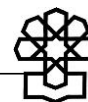
در این مطالعه پس از ارائه تحلیل کلان وضع موجود ساختار و سازمان فضایی کشور و به‌منظور منطقه‌بندی کشور و ارائه استراتژی‌های توسعه فضایی مقایسه مناطق مختلف کشور بر پایه شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی انجام شده است. این شاخص‌ها به شرح زیر است:

- توزیع فضایی جمعیت و نیروی انسانی،

- توزیع منابع طبیعی،

- توزیع فعالیت‌های صنعتی و معدنی،

- عدم تعادل‌های سرزمینی.

جدول ۱۲. مناطق نه‌گانه دفتر آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۹]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، زنجان، قزوین
۳	تهران، البرز، قم، مرکزی، سمنان، همدان
۴	خوزستان، لرستان
۵	کردستان، کرمانشاه، ایلام
۶	فارس، بوشهر، کهگیلویه و بویراحمد
۷	یزد، اصفهان، چهارمحال و بختیاری
۸	سیستان و بلوچستان، کرمان، هرمزگان
۹	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی

۱۴-۲-۳. منطقه‌بندی طرح آمایش سرزمین

در سال ۱۳۸۳ دفتر امور آمایش و توسعه منطقه‌ای سازمان برنامه و بودجه به‌منظور تحقق اهدافی نظیر آمایش و توازن منطقه‌ای و توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌ها در پهنه سرزمین و استفاده کارآمد از قابلیت‌ها و مزیت‌های کشور به ۹ منطقه تقسیم شد. ازجمله مهم‌ترین فروض به‌کار گرفته شده در این منطقه‌بندی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- همگنی نسبی هر منطقه،
- پیوستگی یا هم‌جواری هر منطقه،
- رعایت مرزهای استانی در چارچوب تقسیمات کشوری،
- توجه به حوزه نفوذ و پیوندهای درونی و بیرونی، تنوع‌بخشی به ترکیب قومی-مذهبی،
- پیشینه تاریخی مراودات اقتصادی-اجتماعی هر منطقه.
- تنوع‌بخشی به فعالیت‌ها.

جدول ۱۳. مناطق نه‌گانه طرح آمایش سرزمین براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۸]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
۲	تهران، البرز، قم، قزوین، مرکزی، سمنان، زنجان
۳	سیستان و بلوچستان، کرمان، هرمزگان
۴	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی
۵	خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد
۶	همدان، لرستان، کردستان، کرمانشاه، ایلام
۷	گلستان، مازندران، گیلان
۸	فارس، بوشهر
۹	یزد، اصفهان، چهارمحال و بختیاری

۱۵-۲-۳. منطقه‌بندی وزارت کشور

در سال ۱۳۹۳ وزارت کشور با هدف «توسعه مناطق به‌جای توسعه استان‌ها» با معیارهایی نظیر: هم‌جواری، محل جغرافیایی و اشتراکات اجتماعی و اقتصادی به تقسیم‌بندی کشور در قالب پنج منطقه اقدام کرد. لازم به توضیح است هر منطقه یک دبیرخانه دائمی دارد و شهرهای تهران، اصفهان، تبریز، کرمانشاه و مشهد محل دبیرخانه مناطق ۱ تا ۵

هستند. با توجه به اینکه پیشنهاددهنده این تقسیم‌بندی وزارت کشور بوده است به‌طور طبیعی رویکرد اصلی در این منطقه‌بندی نگرش اداری و سیاسی در جهت نیازها، اهداف و وظایف ذاتی وزارت کشور است. اما تاکنون اهداف و دلایل و تحلیل‌های کارشناسی که مبنای این تقسیم‌بندی بوده است منتشر نشده است. لازم به توجه است که این منطقه‌بندی یک تقسیم‌بندی داخلی وزارت کشور بوده و مصوبه مجلس ندارد.

جدول ۱۴. مناطق پنج‌گانه منطقه‌بندی وزارت کشور براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۸]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	تهران، البرز، قزوین، مازندران، سمنان، گلستان، قم
۲	اصفهان، فارس، بوشهر، چهارمحال و بختیاری، هرمزگان، کهگیلویه و بویراحمد
۳	آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، زنجان، گیلان، کردستان
۴	کرمانشاه، ایلام، لرستان، همدان، مرکزی، خوزستان
۵	خراسان رضوی، خراسان شمالی، خراسان جنوبی، کرمان، سیستان و بلوچستان، یزد

۱۶-۲-۳. منطقه‌بندی کد پستی

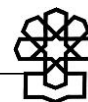
در منطقه‌بندی بر مبنای کد پستی کشور به ۸ منطقه پستی تقسیم شده است. هر کد پستی ۱۰ رقمی از دو قسمت ۵ رقمی تشکیل شده که قسمت اول آن شماره گشت پستی و دربرگیرنده کد رهسپاری (نقطه جغرافیایی مرکز تجزیه پستی) و کد توزیع (محدوده‌ای از نقطه جغرافیایی) بوده و قسمت دوم آن شامل کد جزء (محدوده گشت پستی شامل یک یا چند بلوک) و شماره شناسایی مکان (از جنوب غربی به مکان‌های افقی یا عمودی در ساختمان) است.

جدول ۱۵. مناطق هشت‌گانه کد پستی براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۸]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان، زنجان
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
۳	قزوین، قم، مرکزی، سمنان
۴	تهران، البرز
۵	همدان، کردستان، کرمانشاه، ایلام، لرستان، خوزستان
۶	فارس، بوشهر، کهگیلویه و بویراحمد، هرمزگان، کرمان
۷	یزد، اصفهان، چهارمحال و بختیاری
۸	سیستان و بلوچستان، خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی

۱۷-۲-۳. منطقه‌بندی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور

براساس منطقه‌بندی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری کشور به ۹ کلان منطقه تقسیم شده است. از جمله شاخص‌های مورد استفاده در طبقه‌بندی دانشگاه‌ها می‌توان به مواردی نظیر: گویش، فرهنگ، قومیت، موقعیت جغرافیایی، آب و هوا، وجود یک دانشگاه مادر، وجود پارک‌های علم و فناوری و پژوهشگاه‌ها، پژوهشکده‌ها در کنار دانشگاه‌ها اشاره کرد.

جدول ۱۶. مناطق نه‌گانه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۸]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	تهران، البرز
۲	گلستان، مازندران، گیلان
۳	اردبیل، زنجان، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
۴	قزوین، قم، مرکزی، همدان
۵	کردستان، کرمانشاه، لرستان، ایلام
۶	اصفهان، یزد، چهارمحال و بختیاری
۷	خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد، فارس، بوشهر
۸	کرمان، هرمزگان، سیستان و بلوچستان
۹	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی، سمنان

۱۸-۲-۳. منطقه‌بندی اتاق‌های ایران

در اسفندماه ۱۳۹۲ تقسیم‌بندی ۷هفت‌گانه در مورد منطقه‌بندی اتاق‌های کشور مصوبه هیئت رئیسه اتاق ایران صورت گرفته است. رویکرد و نگاه اصلی این مصوبه بیشتر ناظر به اتاق‌های کشور است. در اجرای مصوبه منطقه‌بندی اتاق‌های کشور و با هدف ارائه گروه‌بندی کاربردی و رعایت عوامل همجواری - ارتباطات و پیشینه تاریخی استان‌ها و مسائل فرهنگی و زبانی و خصوصاً ارتباطات اقتصادی و دسترسی‌های فیزیکی (راه‌ها و مسیرهای ارتباطی و عوارض طبیعی) اتاق مشهد پیشنهاد منطقه‌بندی نه‌گانه با توجه به فضای جغرافیایی و تقسیمات سیاسی کشور داده است. منطقه‌بندی هفت‌گانه اتاق‌ها با تقسیمات سیاسی استان‌ها به شرح جدول است:

جدول ۱۷. مناطق هفت‌گانه منطقه‌بندی اتاق‌های بازرگانی براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۸]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	کردستان، کرمانشاه، ایلام، همدان و لرستان
۲	آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل و زنجان
۳	خوزستان، بوشهر و هرمزگان
۴	فارس، اصفهان، کهگیلویه و بویراحمد، چهارمحال و بختیاری و یزد
۵	گیلان، مازندران و گلستان
۶	خراسان رضوی، خراسان شمالی، خراسان جنوبی، سیستان و بلوچستان و کرمان
۷	تهران، البرز، قزوین، مرکزی، قم و سمنان

۱۹-۲-۳. منطقه‌بندی اقلیمی

براساس گزارش‌های وزارت نیرو، کشور از منظر اقلیم به مناطق ۳۰ گانه قابل تقسیم است. در این راستا حدود ۶۵ درصد از مساحت کشور اقلیم فراخشک و خشک‌بیابانی دارد که میزان بارش در آنها بسیار کم و متوسط درجه حرارت سالیانه و میزان تبخیر بسیار زیاد بوده و به این دلیل جمعیت اندکی را در خود جای داده است. بخش عمده پهنه اقلیمی فراخشک کشور در مناطق مرکزی و در استان‌های سمنان، خراسان جنوبی، یزد، کرمان، مناطق شرقی اصفهان، نواحی ساحلی هرمزگان، سیستان و بلوچستان، بوشهر و خوزستان و تا بخش جنوبی ایلام را دربرمی‌گیرد. حدود یک‌پنجم از خاک کشور اقلیم نیمه‌خشک دارد و بخش‌های مهمی از استان‌های غربی شامل ایلام، چهارمحال

و بختیاری، کرمانشاه، کردستان، آذربایجان غربی و استان‌های شمال غربی مانند آذربایجان شرقی و اردبیل را دربرمی‌گیرد. همچنین بخش‌هایی از استان‌های بخش مرکزی متمایل به غرب مانند زنجان، همدان، غرب اصفهان، شمال غرب فارس، تهران، مرکزی، قم، قزوین و ... نیز در اقلیم نیمه‌خشک قرار دارند.

در اقلیم مدیترانه‌ای بارندگی بیشتر از مناطق نیمه‌خشک بوده و این اقلیم حدود ۵ درصد از کل مساحت کشور را به خود اختصاص داده است. بیشتر اراضی با اقلیم مدیترانه‌ای در استان‌های شمال غرب و غرب، دامنه‌های مرتفع البرز (قزوین، همدان، تهران و ...)، بینالود و هزار مسجد (خراسان شمالی و رضوی)، رشته کوه‌های زاگرس (شمال شرق خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد، شمال شرق اصفهان و فارس، ایلام، لرستان و ...) قرار دارند.

اقلیم‌های نیمه‌مرطوب و انواع مرطوب نیز حدود ۹ درصد از مساحت کل کشور را تشکیل می‌دهند و سواحل جنوبی و غربی استان‌های گیلان، مازندران، غرب گلستان، کوه‌های زاگرس، البرز و کوه‌های شمالی غرب کشور هستند [۱۹].

۲۰-۲-۳. منطقه‌بندی مناطق بیابانی کشور

مبتنی بر مطالعات صورت گرفته براساس معیارهای اقلیمی، ژئومورفولوژیکی، پوشش گیاهی و ... می‌توان کشور را طبقه‌بندی کرد. به این ترتیب بیش از ۴۲ درصد از مساحت کشور از جنبه اقلیم در قلمرو مناطق بیابانی قرار می‌گیرند و ۵۵ درصد از مساحت کشور نیز در معرض بیابانی شدن قرار دارد [۱۹].

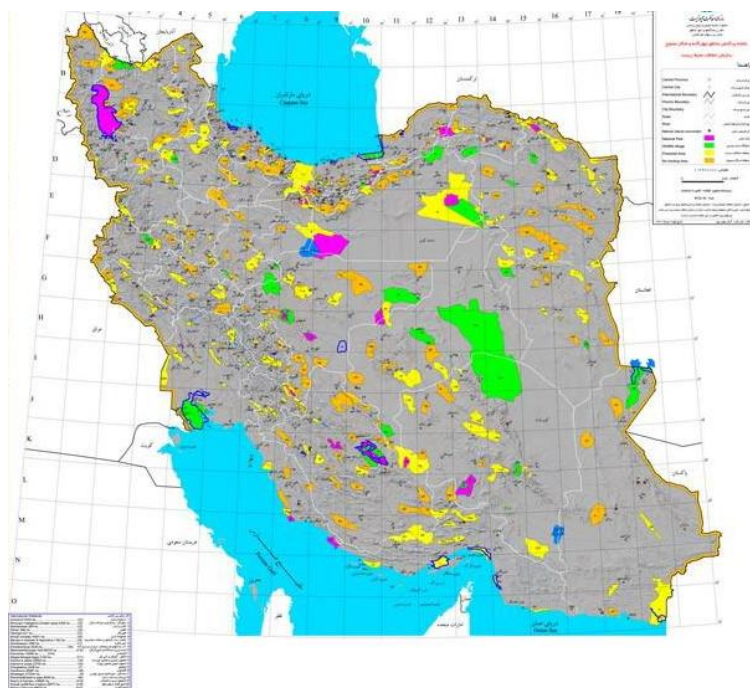
شکل ۲. نقشه پراکنش بیابان‌های کشور براساس پارامترهای اقلیم [۱۹]

۲۱-۲-۳. منطقه‌بندی مناطق تحت حفاظت سازمان محیط زیست

مناطق تحت حفاظت کشور در قالب چهار الگوی پارک ملی، منطقه حفاظت شده، اثر طبیعی ملی و پناهگاه حیات وحش شناخته می‌شوند.

جدول ۱۸. مناطق تحت حفاظت کشور در سال ۱۳۹۵[۱۸]

منطقه	تعداد
پارک ملی	۲۳
آثار طبیعی ملی	۳۰
مناطق حفاظت شده	۱۱۳
پناهگاه حیات وحش	۳۷

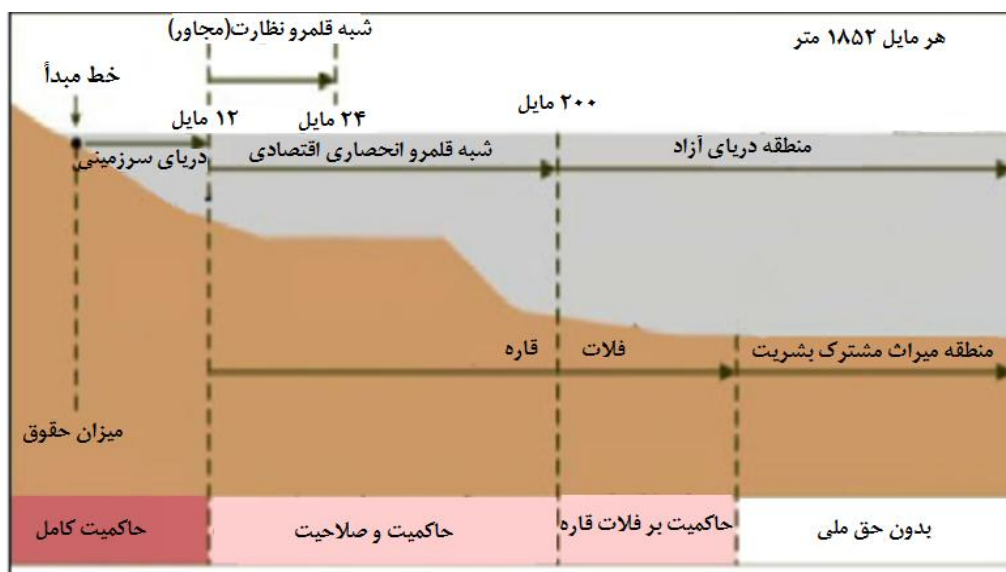

شکل ۳. نقشه پراکنش مناطق تحت حفاظت سازمان حفاظت محیط زیست در سال ۱۳۹۵[۱۸]

۲۲-۲-۳. منطقه‌بندی مناطق دریایی

از زمان آغاز تدوین حقوق بین‌الملل دریاها، جغرافیا نقش مهمی را ایفا کرده است. قلمروهای دریایی در واقع تداوم قلمروهای خشکی در زیر آب هستند که براساس اصول و قواعد حاکم بر روابط بین‌الملل در محیط دریا شکل می‌گیرند. ویژگی مهم مناطق دریایی برخلاف مناطق خشکی متداخل بودن آنهاست [۲۰]. مناطق دریایی را می‌توان به دو دسته قلمرو و شبه قلمرو تقسیم کرد.

«قلمروهای دریایی» آن بخش از فضای دریایی را تشکیل می‌دهند که دارای مرز و محدوده بوده و در آن «حاکمیت» کشورهای ساحلی برقرار است و کشورهای دیگر صرفاً حق عبور بی‌ضرر و ترانزیت (آب‌های مجمع‌الجزایری و برخی از تنگه‌ها) در این قلمروها هستند. «شبه قلمروهای دریایی» مانند قلمروهای دریایی، دارای مرز و محدوده می‌باشند، اما کشورها در این فضاها صرفاً دارای «صلاحیت» هستند زیرا کشورهای ساحلی در این فضاها متنوع از حاکمیت کامل برخوردار نیستند و در اعمال حاکمیت با محدودیت‌هایی مواجه هستند [۲۱].

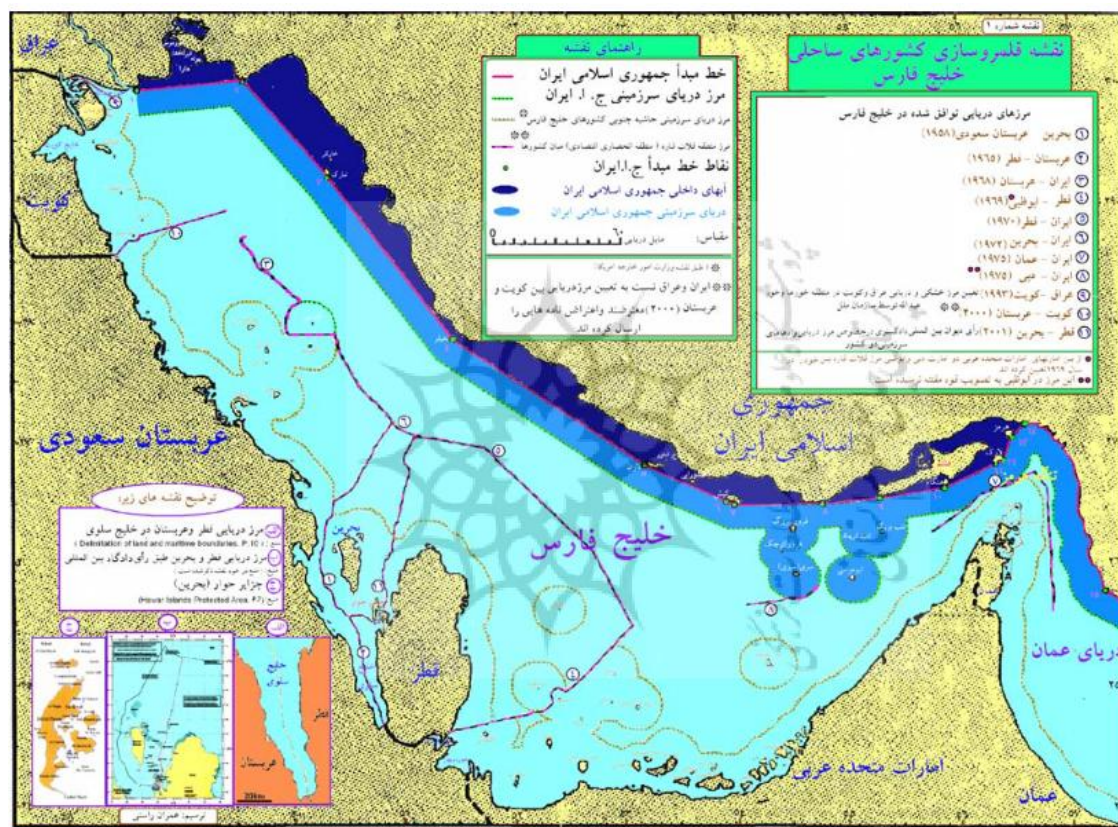
شکل ۴. نقشه قلمروها، شبه‌قلمروها و مناطق دریایی [۲۱]

بنابراین برخلاف حاکمیت ملی در خشکی، حاکمیت و صلاحیت ملی در قلمروها و شبه‌قلمروهای برون‌ساحلی (به‌استثنای آب‌های داخلی) مطلق نیست. درواقع آنها هرکدام هویت ویژه خود را دارند و دولت ساحلی در هرکدام صلاحیت‌های خاص آن منطقه براساس حقوق بین‌الملل دریاها را داراست. درکل می‌توان گفت با پیشروی به‌سمت دریاها از حاکمیت و صلاحیت دولت ساحلی کاسته می‌شود [۲۰].

درخصوص مناطق دریایی که ایران در آنها حاکمیت و صلاحیت دارد شایان ذکر است که کشور ما در سواحل شمالی و جنوبی بر آب‌های داخلی مذکور طبق خط مبدأ ترسیم شده حاکمیت مطلق دارد. براساس ماده (۱) قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مصوب سال ۱۳۷۲ مجلس شورای اسلامی، ایران خارج از قلمرو خشکی و آب‌های داخلی و جزایر خود در خلیج فارس، تنگه هرمز و دریای عمان بر منطقه‌ای از آب‌های متصل به خط مبدأ که دریای سرزمینی نامیده می‌شود نیز حاکمیت دارد. این حاکمیت همچنین شامل فضای فوقانی، بستر و زیر بستر دریای سرزمینی است. همچنین قانون مذکور احکامی را درخصوص منطقه نظارت و منطقه انحصاری اقتصادی جمهوری اسلامی ایران مقرر کرده است.

درخصوص دریای خزر، رژیم حقوقی موجود هرچند در قوای مقننه سه کشور روسیه، آذربایجان و ترکمنستان به تصویب رسیده است، اما به تأیید رسمی جمهوری اسلامی ایران و تصویب در مجلس شورای اسلامی نرسیده است [۲۲].

مرزهای دریایی ایران در جنوب کشور به‌استثنای کویت، عراق و امارات با سایر کشورهای حوزه خلیج فارس تحدید حدود شده است. توضیح اینکه معمولاً جزیره‌ها سبب بسیاری از اختلاف‌های مرزی برون‌ساحلی هستند. اختلاف یا بر سر مالکیت جزیره یا مقام داده شده به جزیره در هنگام ترسیم خط مبدأ است. دولت ایران در ترسیم خط مبدأ خلیج فارس از وجود ۸ جزیره ساحلی استفاده کرده است. فلات قاره خلیج فارس به‌دلیل عرض کم این آبراه، باید میان دولت‌های ساحلی تقسیم شود. بیشتر مرزهای فلات قاره در بستر خلیج فارس براساس خطوط منصف ترسیم شده‌اند.

شکل ۵. نقشه مرزها و مناطق دریایی در خلیج فارس [۲۰]

۲۳-۲-۳. مناطق آزاد تجاری - صنعتی

پس از اتمام جنگ هشت ساله تحمیلی با عراق، از یک سو تأمین نیازهای عمومی فزاینده و ایجاد شغل و درآمد برای جمعیت روبه رشد و جوان کشور بسیار مشکل بود و از سوی دیگر، باید کشور به ضرورت‌های ناشی از گسترش و تعمیق فرایند صنعتی شدن با هدف تداوم پیشرفت‌های اجتماعی و اقتصادی پاسخ می‌داد.

سازمان‌دهی اقتصاد ایران در این دوره که ناچاراً بر مبنای اقتصادی بسته با بخش عمومی گسترده و قوانین، مقررات و کنترل‌های پیچیده و بعضاً متناقض شکل گرفته بود، باید با توجه به الزامات بازسازی در شرایط جدید و اجرای برنامه‌های توسعه، با تغییرات نهادی مناسب و به‌ویژه استقرار سازوکارهای بازار در جهت ایجاد فضای بازتر و تعامل با جهان خارج، متحول می‌شد.

مجموعه این ملاحظات، زمینه‌ساز تهیه و تدوین برنامه اول توسعه شد و در چارچوب این برنامه، ایجاد مناطق آزاد سه گانه تجاری-صنعتی (کیش، قشم و چابهار) به منزله یکی از ابزارهای اصلی مرحله گذار برای بازآرایی اقتصاد کشور پیش‌بینی شد.

ایجاد زمینه‌های لازم برای انتقال تدریجی از اقتصاد بسته، غیررقابتی، ناکارآمد و درون‌گرا به اقتصادی باز، رقابتی، کارآمد و برون‌گرا، جذب سرمایه و تکنولوژی خارجی و گسترش تولید و صادرات از طریق رشد صنعت، تجارت، خدمات و توریسم در مناطق آزاد و ایجاد بسترهای مناسب برای تسریع و تسهیل فرایند توسعه همکاری‌های اقتصادی-تجاری منطقه‌ای و بین‌المللی از جمله انگیزه‌های اصلی در ایجاد مناطق آزاد سه گانه در آن شرایط خاص ایران بود.

البته اهداف اساسی ایجاد این مناطق آزاد، تنها محدود به اشتغال‌زایی، افزایش تولید و ارزش‌افزوده داخلی، بهره‌برداری از منابع منطقه‌ای یا کسب درآمدهای ارزی نبود؛ بلکه اهداف مکمل و حتی مهم‌تری از موارد فوق نیز پیگیری می‌شد. درواقع این مناطق به‌مثابه پل ارتباطی کشور با کشورهای همجوار و دریچه‌ای به بازارهای گسترده تجارت بین‌المللی محسوب می‌شدند که ایجاد پیوندهای عمیق‌تر اقتصاد ملی را با اقتصاد بین‌المللی براساس ضرورت‌های مبادلات فنی-بازرگانی-فرهنگی، امکان‌پذیر می‌کردند.

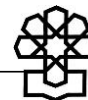
به بیان دیگر، هدف آن بود که این مناطق به‌مرور زمان و با تقویت گرایش‌های رقابتی، کانال اصلی انتقال تکنولوژی و سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی و سرمایه‌گذاری‌های مشترک شوند و از این رهگذر، مهارت‌های فنی-مدیریتی، دانش سازمان‌دهی تولید تجاری و تجربه بازاریابی و گسترش بازارها از طریق فرایندهای آموزشی، به کشور راه یابد.

شکل ۶. مهم‌ترین اهداف و انگیزه‌های ایجاد مناطق آزاد تجاری-صنعتی در کشور [۲۳]

نخستین اقدام‌های ایجاد مناطق آزاد در ایران در سال ۱۳۵۹ با مصوبه شورای انقلاب و برخورداری جزیره کیش از امتیازاتی نظیر معافیت‌های گمرکی صورت گرفت و سپس در سال ۱۳۶۸ به‌موجب تبصره ۱۹ قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، مجوز ایجاد سه منطقه آزاد تجاری-صنعتی در مناطق مرزی ایران صادر شد و براساس همین مصوبه، هیئت دولت در سال ۱۳۶۹، جزیره قشم و در سال ۱۳۷۰ نیز محدوده‌هایی از چابهار را به‌عنوان مناطق آزاد تجاری-صنعتی اعلام کرد. هرچند در ابتدا کل جزیره قشم به‌عنوان منطقه آزاد مطرح شد اما در قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری-صنعتی، محدوده منطقه آزاد صرفاً به ۳۰۰ کیلومتر مربع از ۱۴۳۰ کیلومتر مربع مساحت جزیره قشم، تقلیل یافت [۲۳].

منطقه آزاد تجاری-صنعتی چابهار نیز در سال ۱۳۷۰ طی مصوبه هیئت وزیران در اراضی شرق اسکله شهید کلانتری تأسیس شد. با ۱۴۰ کیلومتر مربع مساحت، بخشی از شهرستان چابهار را تشکیل می‌دهد که در شرق خلیج

چابهار و ۷ کیلومتری شهر چابهار واقع شده است. این منطقه از طریق شهرستان ایرانشهر و پس از عبور از استان خراسان جنوبی، به کشورهای آسیای میانه و افغانستان، از شرق به کشور پاکستان و از جنوب به دریای عمان، اقیانوس هند و آبراه‌های بین‌المللی، قاره آفریقا، شرق آسیا، اروپا و دریای مدیترانه راه دارد. البته در سال ۱۳۹۸ وسعت این منطقه به حدود ۸۱۰ کیلومتر مربع (۸۱ هزار هکتار) افزایش یافت و محدوده‌هایی نظیر شهر چابهار، بنادر شهید بهشتی و شهید کلانتری، پایانه مرزی ریمدان و ... به آن ملحق شد.

منطقه آزاد انزلی از سال ۱۳۸۴ رسماً آغاز به کار کرده و در ابتدای تأسیس محدوده‌ای از شهرستان بندر انزلی به مساحت ۳۲ کیلومتر مربع خشکی و ۴۰ کیلومتر مربع آبی را شامل می‌شده است. در سال‌های بعدی، وسعت این منطقه تا بیش از ۸۰ کیلومترمربع افزایش یافت اما به دلایلی نظیر حکم دیوان عدالت اداری، بخش‌هایی از منطقه مجدداً از محدوده منطقه آزاد انزلی خارج شد که لایحه اصلاح وسعت این منطقه آزاد در دست بررسی است.

منطقه آزاد تجاری-صنعتی ارس در ابتدای تأسیس با مساحت ۹۷ کیلومتر مربع و با مرکزیت شهرستان جلفا در استان آذربایجان شرقی، در حاشیه جنوبی رود ارس و همسایگی کشورهای آذربایجان و ارمنستان و جمهوری خودمختار نخجوان آغاز به کار کرد. مجوز تأسیس سازمان منطقه آزاد ارس در شهریورماه ۱۳۸۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و این سازمان فعالیت خود را در اواخر شهریورماه ۱۳۸۳ آغاز کرد. وسعت این منطقه در سال ۱۳۹۸ به بیش از ۷۱۰ کیلومترمربع افزایش یافت.

منطقه آزاد اروند نیز با مساحتی بالغ بر ۱۷۰ کیلومترمربع در جنوب غرب استان خوزستان، در محل تلاقی رودخانه‌های اروند و کارون تأسیس شده است و با کشورهای عراق و کویت، مرز مشترک دارد. وسعت این منطقه نیز پس از الحاق شهرهای آبادان و خرمشهر به محدوده منطقه آزاد در سال ۱۳۹۲، به بیش از ۳۷۰ کیلومترمربع افزایش یافت.

منطقه آزاد ماکو با مرکزیت شهرستان ماکو در شمال غربی ایران (استان آذربایجان غربی) قرار گرفته و به‌عنوان یکی از مناطق آزاد ایران به حساب می‌آید که با دارا بودن مرز مشترک با سه کشور ترکیه، عراق و آذربایجان اهداف اقتصادی مخصوص خود را دنبال می‌کند. مساحت منطقه آزاد ماکو ۳۰۹ هزار کیلومتر مربع است و شهرهای ماکو، شوط و پلدشت را شامل می‌شود.

برمبنای ماده (۱۶۶) برنامه پنجم توسعه، فرودگاه امام خمینی به‌عنوان قطب اول حمل‌ونقل هوایی بار در منطقه و قطب دوم حمل‌ونقل هوایی مسافر کشور در نظر گرفته شده است و احداث منطقه آزاد تجاری و اقتصادی نیز در این محدوده با هدف تقویت جایگاه این منطقه، ضمن حفظ استقلال سازمانی، مالی و مدیریتی آن، در کنار ایجاد جریان پایدار منابع مالی میان ذی‌نفعان و منطقه انجام گرفته است. این منطقه، در ۱۳۸۹ به تصویب رسیده و فعالیت آن از سال ۱۳۹۴ آغاز شده است.

در حال حاضر برای ۱۹ منطقه آزاد در ایران مصوبه وجود دارد که ۸ منطقه به‌شکل فعال هستند. جدول زیر همه مناطق آزاد کشور را به نمایش گذاشته است [۲۴]:

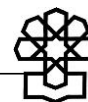
جدول ۱۹. مناطق آزاد تجاری-صنعتی ایران در یک نگاه [۲۴]

ردیف	نام منطقه آزاد	مساحت مصوب (هکتار)	وضعیت	استان	سال تصویب	تعداد ساکنان (نفر)
۱	کیش	۹۱۵۰	فعال	هرمزگان	۶۹	۳۹۸۵۳
۲	قشم	۳۰۰۰۰ (مابقی جزیره قشم، منطقه ویژه اقتصادی محسوب می‌شود)	فعال	هرمزگان	۶۹	۱۵۰۰۰
۳	چابهار	۸۱۰۰۰	فعال	سیستان و بلوچستان	۶۹	۱۵۴۸۲
۴	انزلی	۸۶۰۹	فعال	گیلان	۸۲	۳۵۰۰۰
۵	اروند	۳۷۴۰۰	فعال	خوزستان	۸۲	۵۵۰۰۰۰
۶	ارس	۷۱۸۴۸	فعال	آذربایجان شرقی	۸۲	۱۹۵۵۲
۷	ماکو	۳۹۰۰۰۰	فعال	آذربایجان غربی	۸۹	۲۰۰۰۰۰
۸	فرودگاه امام	۱۵۰۰ (مابقی شهر فرودگاهی، منطقه ویژه اقتصادی محسوب می‌شود)	فعال	تهران	۸۹	-
۹	مکران	نامشخص (به موجب ماده (۶۸) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه براساس ضوابط مناطق آزاد اداره خواهد شد)	غیرفعال	سیستان و بلوچستان و هرمزگان	۹۵	نامشخص
۱۰	اردبیل	نامشخص	غیرفعال	اردبیل	۱۴۰۰	-
۱۱	قصر شیرین	۷۲۲۳	غیرفعال	کرمانشاه	۱۴۰۰	-
۱۲	بانه-مریوان	۱۹۹۶+۳۵۸۳	غیرفعال	کردستان	۱۴۰۰	-
۱۳	مهران	۷۰۰۰	غیرفعال	ایلام	۱۴۰۰	-
۱۴	بوشهر	۲۶۱۶۱	غیرفعال	بوشهر	۱۴۰۰	-
۱۵	سیستان	۱۲۵۴۹+۸۵۶۶	غیرفعال	سیستان و بلوچستان	۱۴۰۰	-
۱۶	این چه برون	۱۲۵۷۷	غیرفعال	گلستان	۱۴۰۰	-
۱۷	سرخس	۵۲۰۰	غیرفعال	خراسان رضوی	۱۴۰۲	-
۱۸	دوغارون	۸۷۰۰	غیرفعال	خراسان رضوی	۱۴۰۲	-
۱۹	مازندران	۱۶۰۵	غیرفعال	مازندران	۱۴۰۲	-

۲۴-۲-۳. مناطق ویژه اقتصادی

مناطق ویژه اقتصادی محدوده‌های جغرافیایی مشخصی در مبادی ورودی و خروجی و سایر نقاط کشور هستند که به منظور جذب سرمایه‌های خارجی و داخلی و همچنین ایجاد بستر مناسب برای فعالیت‌های صنعتی، تولیدی و تجاری، با هدف افزایش صادرات کالا و ارائه بهینه خدمات برای حضور فعال در بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی ایجاد می‌شوند. تمرکز اصلی در این مناطق بر ساده‌سازی فرایندهای تجاری است. به همین دلیل در این مناطق قوانین مبادلاتی آزادانه‌تر، معافیت‌های گوناگون در تعرفه‌ها و عوارض گمرکی و تشریفات ارزی ساده‌تری نسبت به سرزمین اصلی حاکم است. مهم‌ترین ویژگی‌ها و مزایای مناطق ویژه اقتصادی عبارتند از:

- صدور مجوز ساخت و پایان کار به صورت رایگان،
- تبعیت از قانون کار مخصوص مناطق آزاد تجاری و صنعتی،
- معافیت از عوارض گمرکی برای ورود ماشین‌آلات خط تولید و ابزار و اثاثیه اداری،
- معافیت گمرکی تا سقف ارزش افزوده و پرداخت عوارض گمرکی مازاد بر ارزش افزوده قطعات خارجی در تولیدات،

- تخفیف مالیاتی قابل توجه به مدت ۷ تا ۱۳ سال،

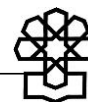
- عدم محدودیت زمانی متروکه شدن کالا در منطقه ویژه با تأیید سازمان مسئول منطقه.

در حال حاضر ۸۰ منطقه ویژه اقتصادی مصوب در مناطق مختلف ایران وجود دارد. جدول زیر نمایی از مناطق ویژه اقتصادی در ایران به همراه وضعیت فعالیت آنها، استان مربوطه، سال تصویب و سازمان مسئول ارائه کرده است [۲۵]:

جدول ۲۰. مناطق ویژه اقتصادی ایران در یک نگاه [۲۵]

ردیف	منطقه ویژه اقتصادی	وضعیت	استان	سال تصویب	سازمان مسئول - توضیحات
۱	سرخس	فعال	خراسان رضوی	۷۵	آستان قدس رضوی - در سال ۱۴۰۲ به منطقه آزاد سرخس تبدیل شد
۲	منطقه ویژه قشم	غیرفعال	هرمزگان	۷۵	سازمان منطقه آزاد قشم - مابقی جزیره قشم که منطقه آزاد نیست (غالباً بخش مرکزی و غربی)
۳	پتروشیمی بندر امام (ره)	فعال	خوزستان	۷۶	شرکت ملی پتروشیمی
۴	صنایع معدنی و فلزی خلیج فارس	فعال	هرمزگان	۷۶	سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران - ایمیدرو
۵	بندر شهید رجایی	فعال	هرمزگان	۷۶	سازمان بنادر و دریانوردی
۶	بندر بوشهر	فعال	بوشهر	۷۶	سازمان بنادر و دریانوردی
۷	بوشهر	غیرفعال	بوشهر	۷۶	شرکت عمران و توسعه بوشهر
۸	بندر امیرآباد بهشهر	فعال	مازندران	۷۶	سازمان بنادر و دریانوردی - در سال ۱۴۰۲ به منطقه آزاد مازندران تبدیل شد
۹	سیرجان	فعال	کرمان	۷۶	سازمان عمران کرمان
۱۰	ارگ جدید بم	فعال	کرمان	۷۶	شرکت عمران ارگ
۱۱	سلفچگان	فعال	قم	۷۶	مؤسسه توسعه و عمران منطقه ویژه سلفچگان قم
۱۲	انرژی پارس	فعال	بوشهر	۷۷	شرکت مهندسی و توسعه نفت
۱۳	لرستان	فعال	لرستان	۷۷	شرکت شهرک‌های صنعتی استان لرستان
۱۴	شیراز	فعال	شیراز	۷۸	شرکت توسعه صنایع و صادرات فارس
۱۵	پیام	فعال	البرز	۷۸	شرکت خدمات هوایی پیام
۱۶	یزد	فعال	یزد	۷۹	شرکت شهرک‌های صنعتی استان یزد
۱۷	کشتی‌سازی خلیج فارس	فعال	هرمزگان	۸۰	شرکت مجتمع کشتی‌سازی و صنایع فراساحل ایران (ایزوایکو)
۱۸	بندر امام خمینی	فعال	خوزستان	۸۹	سازمان بنادر و دریانوردی
۱۹	بندر نوشهر	فعال	مازندران	۸۹	سازمان بنادر و دریانوردی - در سال ۱۴۰۲ به منطقه آزاد مازندران تبدیل شد
۲۰	بندر آستارا	فعال	گیلان	۸۹	سازمان بنادر و دریانوردی
۲۱	کاوه	فعال	مرکزی	۸۹	شرکت شهرک صنعتی کاوه
۲۲	زرنديه ایرانیان	فعال	مرکزی	۸۹	شرکت توسعه سیاحان سرزمین ایرانیان
۲۳	لاوان	فعال	هرمزگان	۸۹	شرکت ملی نفت ایران
۲۴	رفسنجان	فعال	کرمان	۸۹	شرکت گروه صنعتی زرینه مس
۲۵	سهلان	فعال	آذربایجان شرقی	۸۹	شرکت انبارهای عمومی و خدمات گمرکی ایران
۲۶	دوغارون	فعال	خراسان رضوی	۸۹	شرکت عمران و توسعه دوغارون - در سال ۱۴۰۲ به منطقه آزاد دوغارون تبدیل شد
۲۷	بیرجند (خراسان جنوبی)	فعال	خراسان جنوبی	۸۹	شرکت سرمایه‌گذاری و توسعه منطقه ویژه

ردیف	منطقه ویژه اقتصادی	وضعیت	استان	سال تصویب	سازمان مسئول - توضیحات
					اقتصادی خراسان جنوبی (بیرجند)
۲۸	لامرد	فعال	فارس	۸۹	سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران (ایمیدرو)
۲۹	گرمسار	فعال	سمنان	۸۹	سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران (ایدرو)
۳۰	بجنورد	فعال	خراسان شمالی	۸۹	شرکت شهرک‌های صنعتی استان خراسان شمالی
۳۱	انرژ‌ی‌بر پارسیان	فعال	هرمزگان	۸۹	سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران (ایمیدرو)
۳۲	اسلام‌آباد غرب	فعال	کرمانشاه	۸۹	شرکت منطقه ویژه اقتصادی زاگرس
۳۳	نمین	غیرفعال	اردبیل	۸۹	شرکت بازرگانی شاهد
۳۴	چهرم	غیرفعال	فارس	۸۹	سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران (ایدرو)
۳۵	کاشان	غیرفعال	اصفهان	۸۹	سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران (ایمیدرو)
۳۶	شهرکرد	غیرفعال	چهارمحال و بختیاری	۸۹	سازمان همیاری شهرداری‌های استان چهارمحال و بختیاری
۳۷	قصر شیرین	غیرفعال	کرمانشاه	۸۹	سازمان همیاری شهرداری‌های استان کرمانشاه - در سال ۱۴۰۰ به منطقه آزاد قصر شیرین تبدیل شد
۳۸	شهرری	غیرفعال	تهران	۸۹	شرکت سرمایه‌گذاری ری
۳۹	شمال استان بوشهر	غیرفعال	بوشهر	۸۹	شرکت شهرک‌های صنعتی استان بوشهر
۴۰	شهر جدید رامشار	غیرفعال	سیستان و بلوچستان	۸۹	شرکت عمران شهر جدید رامشار - در سال ۱۴۰۰ به منطقه آزاد سیستان تبدیل شد
۴۱	دامغان	غیرفعال	سمنان	۸۹	شرکت توسعه و سرمایه‌گذاری نوید منطقه ویژه اقتصادی
۴۲	سلماس	غیرفعال	آذربایجان غربی	۸۹	مؤسسه منطقه ویژه اقتصادی سلماس
۴۳	جهان‌آباد	غیرفعال	همدان	۸۹	شرکت شهرک‌های صنعتی استان همدان
۴۴	مهران	غیرفعال	ایلام	۸۹	سازمان همیاری شهرداری‌های استان ایلام - در سال ۱۴۰۰ به منطقه آزاد مهران تبدیل شد
۴۵	سبزوار	غیرفعال	خراسان رضوی	۸۹	مؤسسه آبادانی دیار سربداران
۴۶	بانه	غیرفعال	کردستان	۸۹	شرکت شهرک‌های صنعتی استان کردستان - در سال ۱۴۰۰ به منطقه آزاد بانه-مریوان تبدیل شد
۴۷	سمنان	غیرفعال	سمنان	۸۹	شرکت شهرک‌های صنعتی استان سمنان
۴۸	اترک	غیرفعال	گلستان	۸۹	شرکت شهرک‌های صنعتی استان گلستان
۴۹	جازموریان	غیرفعال	کرمان	۸۹	شرکت سرمایه‌گذاری سهام عدالت استان کرمان
۵۰	کازرون	غیرفعال	فارس	۸۹	شرکت شهرک‌های صنعتی استان فارس
۵۱	نیریز	غیرفعال	فارس	۸۹	.
۵۲	اردکان	غیرفعال	یزد	۸۹	.
۵۳	صدوق	غیرفعال	یزد	۸۹	.
۵۴	بروجرد	غیرفعال	لرستان	۸۹	.
۵۵	شهررضا	غیرفعال	اصفهان	۸۹	.
۵۶	کاشمر	غیرفعال	خراسان رضوی	۸۹	.
۵۷	مسیر جاوه	غیرفعال	سیستان و بلوچستان	۸۹	.
۵۸	سراب	غیرفعال	آذربایجان شرقی	۸۹	.

ردیف	منطقه ویژه اقتصادی	وضعیت	استان	سال تصویب	سازمان مسئول - توضیحات
۵۹	بستان آباد	غیرفعال	آذربایجان شرقی	۸۹	.
۶۰	سهند مراغه	غیرفعال	آذربایجان شرقی	۸۹	.
۶۱	لاهیجان	غیرفعال	گیلان	۸۹	.
۶۲	مریوان	غیرفعال	کردستان	۸۹	در سال ۱۴۰۰ به منطقه آزاد بانه-مریوان تبدیل شد
۶۳	ملایر	غیرفعال	همدان	۸۹	.
۶۴	مبلمان و دکوراسیون	غیرفعال	مرکزی	۸۹	.
۶۵	شوش	غیرفعال	خوزستان	۸۹	.
۶۶	زاهدان	غیرفعال	سیستان و بلوچستان	۸۹	.
۶۷	منطقه ویژه فرودگاه امام	فعال	تهران	۹۴	وزارت راه و شهرسازی (براساس برنامه پنجم توسعه)
۶۸	فسا	غیرفعال	فارس	۱۴۰۰	.
۶۹	لار	غیرفعال	فارس	۱۴۰۰	.
۷۰	ابرکوه	غیرفعال	یزد	۱۴۰۰	.
۷۱	میبد	غیرفعال	یزد	۱۴۰۰	.
۷۲	زنجان	غیرفعال	زنجان	۱۴۰۰	.
۷۳	گچساران	غیرفعال	کهگیلویه و بویراحمد	۱۴۰۰	.
۷۴	سرو-ارومیه	غیرفعال	آذربایجان غربی	۱۴۰۰	.
۷۵	خواف	غیرفعال	خراسان رضوی	۱۴۰۰	.
۷۶	قوچان	غیرفعال	خراسان رضوی	۱۴۰۰	.
۷۷	خرم آباد	غیرفعال	لرستان	۱۴۰۰	.
۷۸	تاکستان	غیرفعال	قزوین	۱۴۰۰	.
۷۹	شاهین شهر	غیرفعال	اصفهان	۱۴۰۰	.
۸۰	ساوجبلاغ (دارویی)	غیرفعال (آماده فعالیت)	البرز	۱۴۰۰	ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره)

۳-۳. منطقه‌بندی در برنامه‌های توسعه میان‌مدت

بررسی تجربه‌های منطقه‌بندی بعد از انقلاب اسلامی و در قالب برنامه‌های توسعه حکایت از آن دارد که اغلب اقدام‌های صورت گرفته و منطقه‌بندی‌ها با هدف توسعه انسانی و رفع محرومیت و بهره‌مندی انسان‌ها از مواهب مختلف انجام شده است. لذا منطقه‌بندی‌هایی براساس شاخص‌های فقر و محرومیت و براساس سلسله‌مراتب خدمات‌رسانی که عمدتاً رفع تبعیض و محرومیت‌زدایی را هدف قرار داده نیز انجام شده است.

۳-۳-۱. منطقه‌بندی در برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸)

برنامه چهارم توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی کشور، لزوم منطقه‌بندی کشور از دیدگاه آمایش سرزمین را در ماده (۷۷) این قانون به صورت زیر تعیین کرده است: به دولت اجازه داده می‌شود به منظور هماهنگی در امور عمرانی و توسعه‌ای بین‌استانی، نسبت به منطقه‌بندی کشور از دیدگاه آمایش سرزمین و ایجاد نهادهای هماهنگ‌کننده و تعیین

وظایف آنها در سطح فرااستانی اقدام کند. آیین‌نامه اجرایی این ماده با پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و هماهنگی دستگاه‌های ذی‌ربط تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد. براساس این ماده، که انجام آن به‌عهده مرکز ملی آمایش سرزمین است، منطقه‌بندی کشور از دیدگاه آمایش سرزمین با اهداف زیر دنبال شده است:

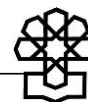
- دستیابی به منطقه‌بندی‌های مشخص برای همه سطوح برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اجرایی به‌منظور تسهیل در روند رشد و توسعه متعادل و بهره‌گیری از توان بالقوه و بالفعل آنها در چارچوب اصول مصوب آمایش سرزمین، به‌گونه‌ای که این مناطق به لحاظ شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی و فضایی-محیطی درون خود از همگنی نسبی برخوردار بوده و سکونتگاه‌ها و نقاط آن دارای پیوندهای به نسبت قوی و مشخص باشند.
- طراحی نظام مدیریت فرااستانی براساس اصل یکپارچگی و وحدت ملی به‌گونه‌ای است که این نظام بتواند در سطحی پایین‌تر از سطح ملی و فراتر از سطح استان نسبت به ایجاد هماهنگی‌های لازم در امور برنامه‌ریزی و اجرایی مناطق اقدام کند.

منطقه‌بندی جغرافیایی، بستر اصلی توزیع عادلانه جمعیت و امکانات در سرزمین و به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی تحقق سیاست‌های آمایش سرزمین محسوب می‌شود. با توجه به موارد یادشده و از دیدگاه مرکز ملی آمایش سرزمین، دو رویکرد کلی در مورد منطقه‌بندی آمایشی کشور مطرح است:

- **رویکرد اول:** تعیین محدوده متشکل از یک یا چند استان همجوار که براساس ویژگی‌های همگن اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فضایی-محیطی و با استفاده از مجموعه‌ای متنوع و فراگیر از شاخص‌های آمایشی تعیین شده و مجموعه آنها پوشش جغرافیایی کل کشور را تشکیل می‌دهد. این نوع منطقه‌بندی در گذشته نیز براساس نیازهای مختلف به‌کرات صورت پذیرفته و برخی از آنها مورد استفاده دستگاه‌ها و نهادهای اجرایی کشور است.

- **رویکرد دوم:** تعیین محدوده‌های فرااستانی و تعریف نهادهای هماهنگ‌کننده برای آنها به‌دلیل ویژگی‌های خاص یا مسائل و موضوع‌های مشترک بین چند استان است که به‌دلیل چالش‌های ناشی از همان ویژگی‌ها، ناگزیر از ایجاد نهادهای فرااستانی و اعمال هماهنگی لازم از طریق این نهادها در قالب مناطق خاص تعریف شده است.

به‌طور کلی براساس آیین‌نامه اجرایی ماده (۷۷) کشور به ۹ کلان منطقه به شرح زیر تقسیم‌بندی شده است:

جدول ۲۱. مناطق نه‌گانه منطقه‌بندی در برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۹]

منطقه	نام منطقه	استان‌های مربوطه
۱	ساحل شمال	گلستان، مازندران، گیلان
۲	آذربایجان	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
۳	زاگرس	همدان، کرمانشاه، کردستان، لرستان، ایلام
۴	خوزستان	خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد
۵	فارس	فارس، بوشهر
۶	البرز	تهران، مرکزی، زنجان، سمنان، قم، قزوین، البرز
۷	مرکزی	اصفهان، یزد، چهارمحال و بختیاری
۸	جنوب شرقی	کرمان، سیستان و بلوچستان، هرمزگان
۹	خراسان	خراسان جنوبی، خراسان رضوی، خراسان شمالی

۲-۳-۳. منطقه‌بندی در برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰)

براساس تبصره «۲» ماده (۱۸۴) قانون برنامه پنجم توسعه تشکیل شورای توسعه منطقه‌ای مورد توجه قرار گرفته است. لذا در این راستا کشور به ۹ کلان منطقه تقسیم شده و برای هر کلان منطقه یک شورای هماهنگی توسعه منطقه‌ای پیش‌بینی شده است. لازم به توجه است که کلان منطقه‌های مذکور عیناً شبیه مناطق نه‌گانه تبیین شده براساس ماده (۷۷) قانون برنامه چهارم توسعه بوده است.

۳-۳-۳. منطقه‌بندی در برنامه ششم توسعه (۱۴۰۲-۱۳۹۶)

در ماده (۳۲) احکام دائمی قانون برنامه ششم توسعه موضوع آمایش سرزمین مورد تأکید قرار گرفته است. با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین پیش‌شرط‌های آمایش برای استفاده بهتر و پایدارتر از منابع و قابلیت‌های مناطق مختلف، منطقه‌بندی‌های آمایشی است، بنابراین مبتنی بر گزارش عملکرد دولت، با مطالعه تمامی منطقه‌بندی‌های انجام شده و با مبنا قرار دادن منطقه‌بندی نه‌گانه صورت گرفته در آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۸۴) قانون برنامه پنجم توسعه، انواع سناریوهای منطقه‌بندی توسط امور برنامه‌ریزی، آمایش سرزمین و محیط زیست سازمان برنامه‌وبودجه، با لحاظ شرایط مختلف اقلیمی، اقتصادی، اجتماعی، تقسیم کار و ابعاد سیاسی و امنیتی استان‌ها به کمیسیون دائمی شورای عالی آمایش سرزمین ارائه شده است.

کمیسیون مذکور با بررسی موضوع در چندین جلسه درنهایت سه پیشنهاد را به شورای عالی آمایش سرزمین ارائه دادند و نهایتاً شورای عالی آمایش سرزمین در جلسه مورخ ۱۳۹۶/۵/۲ منطقه‌بندی به شرح زیر به ثبت رسیده است.

جدول ۲۲. مناطق ده‌گانه منطقه‌بندی در برنامه ششم توسعه (۱۳۹۵-۱۳۹۹) براساس تقسیمات سیاسی کنونی [۱۹]

منطقه	استان‌های مربوطه
۱	گلستان، مازندران، گیلان، سمنان
۲	اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، کردستان
۳	همدان، کرمانشاه، لرستان، ایلام
۴	اصفهان، چهارمحال و بختیاری، خوزستان
۵	فارس، بوشهر، کهگیلویه و بویراحمد
۶	تهران، قم، البرز
۷	قزوین، زنجان، مرکزی
۸	یزد، کرمان، هرمزگان، سیستان و بلوچستان
۹	خراسان جنوبی، خراسان رضوی، خراسان شمالی

لازم به توجه است منطقه‌بندی صورت گرفته در برنامه ششم توسعه نسبت به منطقه‌بندی‌های پیشین تغییرات بیشتری داشته است.

۳-۳-۴. منطقه‌بندی در برنامه هفتم توسعه (۱۴۰۷-۱۴۰۳)

بررسی مصوبات برنامه هفتم توسعه در مجلس شورای اسلامی نشان می‌دهد ماده مشخصی درباره منطقه‌بندی وجود ندارد. تنها در چند مورد به توسعه مناطق مشخص نظیر مکران اشاره شده و در تبصره «۲» بند «ت» ماده (۴۸) نیز به ضرورت تدوین نقشه راه زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار استان‌ها متناسب با ظرفیت‌ها و مزیت‌های بومی و نقش استان‌ها تأکید شده که حکایت از پذیرش استان‌ها و مرزهای سیاسی فعلی به عنوان مناطق دارد.

۳-۴. منطقه‌بندی جهت شناسایی مناطق محروم

براساس بررسی‌های صورت گرفته تاکنون اقدام‌های ذیل برای معرفی مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته انجام شده است:

۳-۴-۱. تصویب‌نامه تعیین فهرست مناطق (شهرستان‌ها و بخش‌های) کمتر توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته

کشور موضوع ماده (۵۰) قانون برنامه سوم توسعه؛ مصوب ۱۳۸۰/۵/۲۴

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۰/۵/۲۴ به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و به استناد راهکار اجرایی بخش توسعه و عمران روستایی قانون برنامه سوم توسعه فهرست مناطق توسعه‌نیافته و کمتر توسعه‌یافته را در سطح شهرستان و بخش تصویب کرده است. طبقه‌بندی مذکور با توجه به اتمام دوران برنامه سوم توسعه و جاهت قانونی ندارد.

۳-۴-۲. تصویب‌نامه درخصوص تعیین مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته در امور حمایتی؛ مصوب

۱۳۸۸/۰۲/۲۰ با اصلاحات و الحاقات بعدی^۱

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۸/۲/۲۰ بنا به پیشنهاد معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور وقت و به استناد اصل یکصدوسی‌وهشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تصویب‌نامه تعیین مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته در امور حمایتی را تصویب کرد. تصویب‌نامه مذکور برای پرداخت فوق‌العاده موضوع بند «۱» ماده (۶۸)

۱. منطقه‌بندی مبتنی بر تصویب‌نامه مذکور به تفکیک ۳۱ استان در قسمت پیوست گزارش ارائه شده است.

قانون مدیریت خدمات کشور نیز ابلاغ شده است.

در تصویب‌نامه مورد بحث معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور (سازمان برنامه و بودجه فعلی کشور) موظف شده با هماهنگی دفتر امور مناطق محروم کشور و معاونت حقوقی و امور مجلس رئیس‌جمهور و سایر دستگاه‌های اجرایی مربوط ظرف سه ماه بعد از تصویب هریک از برنامه‌های پنج‌ساله توسعه فهرست پیوست این تصویب‌نامه را با توجه به میزان توسعه و محرومیت‌زدایی شهرستان، بخش و دهستان مربوطه بازنگری کرده و همراه با اصلاحات ضروری برای تصمیم‌گیری به هیئت وزیران ارائه کند. مبتنی بر اظهارات کارشناسان مطلع سازمان برنامه و بودجه کشور بازنگری و اصلاح مورد تأکید در تصویب‌نامه مورد بررسی در سازمان برنامه و بودجه صورت نگرفته است.

لازم به توضیح است براساس نامه معاون اول رئیس‌جمهور وقت جناب آقای دکتر اسحاق جهانگیری مورخ ۱۳۹۸/۳/۱ با شماره ۲۴۳۸۵/ت ۵۶۱۶۵ ه خطاب به وزارت کشور، سازمان اداری و استخدامی وزارت کشور و سازمان برنامه و بودجه کشور، فهرست مناطق کمتر توسعه‌یافته مصوب سال ۱۳۸۸ در طول برنامه ششم توسعه معتبر خواهد بود. بنابراین می‌توان گفت فهرست مصوبه سال ۱۳۸۸ در حال حاضر نیز موضوعیت دارد.

همچنین براساس بخشنامه شماره ۲۰۰/۹۹/۸۰ وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان امور مالیاتی کشور با امضای دکتر امیدعلی پارسا رئیس وقت سازمان امور مالیاتی مورخ ۱۳۹۹/۱۰/۳۰ فهرست مناطق کمتر توسعه‌یافته مصوبه هیئت وزیران در سال ۱۳۸۸ تا ابلاغ فهرست جدید، ملاک عمل برای اعمال مقررات موضوع ماده (۱۳۲) و ماده (۹۲) قانون مالیات‌های مستقیم شناخته شده است.

۳-۴-۳. اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت‌های نسبی این مناطق، تهیه شده از سوی بنیاد برکت

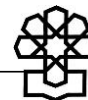
در مطالعه‌ای که بنیاد برکت در سال ۱۳۹۶ با عنوان «اطلس مناطق محروم» انتشار یافته است با استفاده از شاخص‌های منتخب سطح‌بندی مناطق محروم کشور صورت گرفته و در انتها مزیت‌های نسبی مناطق مذکور تبیین شده است. ازجمله مهم‌ترین شاخص‌های مورد استفاده در مطالعه مذکور می‌توان به موارد زیر اشاره کرد [۲۶]:

جدول ۲۳. مدل انتخابی و زیرشاخص‌های مورد بررسی در مطالعه اطلس مناطق محروم کشور [۲۶]

ردیف	مدل انتخابی	شاخص	ردیف	مدل انتخابی	شاخص
۱	شرایط محیطی	محدوده ارتفاعی	۳	اقتصادی و زیرساخت‌ها	نرخ اشتغال
		کلاس شیب			نرخ اشتغال زنان
		بارندگی			نرخ فعالیت
		دما			بار تکفل شغلی
		وضعیت اقلیمی			نسبت شاغلان بخش کشاورزی به کل شاغلان
		قابلیت و استعداد اراضی			نسبت شاغلان بخش صنعت به کل شاغلان
		فرسایش			نسبت شاغلان بخش خدمات به کل شاغلان

ردیف	مدل انتخابی	شاخص	ردیف	مدل انتخابی	شاخص
۲	اجتماعی و فرهنگی	منابع آب			نسبت اراضی کشاورزی به کل مساحت بخش
		پتانسیل معدنی			نسبت مساحت اراضی زراعی آبی به اراضی زراعی
		پتانسیل وقوع زلزله			نسبت مساحت اراضی دیم به اراضی زراعی
		پتانسیل وقوع سیل			نسبت مساحت اراضی باغی به کل اراضی کشاورزی
		بعد خانوار			سرانه دام سنگین خانوار
		نرخ رشد جمعیت			سرانه دام سبک خانوار
		نسبت جنسی			تراکم تراکتور در هر ۱۰۰ هکتار اراضی
		تراکم جمعیت			تراکم کمباین در هر ۱۰۰۰ هکتار اراضی
		نسبت شهرنشینی			نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا
		نرخ باسوادی			نسبت روستاهای بهره‌مند از گاز به تعداد روستا
		نرخ باسوادی زنان			نسبت شعب بانک به ۱۰۰۰۰ نفر جمعیت
		نسبت باسوادان با تحصیلات عالی به کل باسوادان			فاصله مرکز بخش از مرکز شهرستان
		نسبت مراکز بهداشتی درمانی و خانه بهداشت به جمعیت			فاصله مرکز بخش از مرکز استان
		نسبت پزشک به جمعیت			اقتصادی و پشتیبان تولید
		نسبت مدرسه راهنمایی به تعداد روستا			
		نسبت دبیرستان و هنرستان به تعداد روستا			
		نسبت کتابخانه و کانون پرورش فکر کودکان به تعداد روستا			
		نسبت تأسیسات ورزشی به تعداد روستا			
		نسبت روستاهای بهره‌مند از آب آشامیدنی سالم			
		نسبت روستاهای بهره‌مند از دفتر پستی			
		نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت			
		نسبت روستاهای خالی از سکنه به کل روستاهای بخش			

در مطالعه اطلس مناطق محروم؛ علاوه بر زیرشاخص‌های تبیین شده در جدول فوق از شاخص‌های ترکیبی نیز بهره گرفته شده است. در نهایت نیز مزیت نسبی مناطق محروم در ۳۱ استان به تفکیک استان و بخش ارائه شده است. براساس بررسی‌های صورت گرفته در اطلس مناطق محروم، از بین ۵۶۴ بخش محروم کشور، بخش آشار شهرستان زابلی (مهرستان) در استان سیستان و بلوچستان، بخش گافروپارامون شهرستان بشاگرد استان هرمزگان، بخش بم پشت شهرستان سراوان سیستان و بلوچستان، بخش هیدوچ شهرستان سیب و سوران در استان سیستان و بلوچستان،

بخش بنت شهرستان نیک‌شهر در استان سیستان و بلوچستان، بخش کورین شهرستان زاهدان، بخش‌های سرباز و پارود شهرستان سرباز، بخش لاشار^۱ شهرستان نیک‌شهر در استان سیستان و بلوچستان و بخش زرآباد^۲ شهرستان کنارک که اکثراً از بخش‌های استان سیستان و بلوچستان است، به‌ترتیب از محروم‌ترین بخش‌های کشور از نظر قابلیت‌ها و وضعیت اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و محیطی هستند^۳ [۲۶].

۴-۴-۳. بررسی و سطح‌بندی میزان محرومیت در استان‌های کشور؛ سازمان برنامه و بودجه کشور

براساس اظهارات کارشناسان مطلع سازمان برنامه و بودجه کشور، اقدام مؤخر سازمان در زمینه تعیین فهرست مناطق کمتر توسعه‌یافته از سال ۱۳۹۶ در دستور کار قرار گرفته و پس از برگزاری جلسات متعدد هم‌اندیشی و اعمال اصلاحات و تعدیل مدل نهایتاً در پایان سال ۱۳۹۹ به پیشنهاد مشخص رسیده است.

یکی از اصلی‌ترین اهداف منطقه‌بندی انجام شده مورد بررسی در نظر گرفتن برخی ویژگی‌ها و الزامات در مواد قانونی برای مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته بود است. ازجمله مهم‌ترین مواد قانونی که شناسایی مناطق محروم را ضروری می‌سازد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ماده (۹۲) قانون مالیات‌های مستقیم؛ مصوب ۱۳۸۰: طبق این ماده پنجاه درصد (۵۰٪) مالیات حقوق کارکنان شاغل در مناطق کمتر توسعه‌یافته طبق فهرست سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور بخشوده می‌شود.

- قانون الزام دولت برای جبران عقب‌ماندگی‌های استان‌ها و مناطقی که شاخص‌های توسعه آنها زیر شاخص میانگین کشور است - مصوب ۱۳۸۱: براساس آیین‌نامه اجرایی این قانون دولت به اقداماتی نظیر راه‌اندازی فعالیت‌های اقتصادی و زیربنایی که به افزایش بهره‌برداری از ظرفیت‌های موجود اقتصادی، بارورسازی قابلیت‌های تولیدی، سیاحتی و ... مناطق کمتر توسعه‌یافته مورد نظر منجر شود، مکلف شده است.

- ماده (۲۴) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت؛ مصوب ۱۳۸۴: به‌منظور تحقق اهداف بخش گردشگری و میراث فرهنگی، افزایش اشتغال، فراهم شدن زمینه‌های سرمایه‌گذاری در تأسیسات گردشگری با تأکید بر مناطق کمتر توسعه‌یافته و نیز احیای بافت‌های قدیمی شهرها و روستاهای تاریخی فرهنگی کشور، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری براساس قراردادهای منعقد شده با بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری دولتی و غیردولتی، تسهیلات لازم را به سرمایه‌گذاران بخش غیردولتی پرداخت کند. نرخ سود تسهیلات اعطایی توسط بانک‌ها و مؤسسه‌های دولتی و غیردولتی، نرخ‌های مورد عمل بانک خواهد بود.

- تبصره «۲» ماده (۲۳) قانون مدیریت خدمات کشوری؛ مصوب ۱۳۸۶: بر طبق ماده (۲۳) ایجاد و اداره هرگونه مهمانسرا، زائرسرا، مجتمع مسکونی، رفاهی، واحدهای درمانی و آموزشی، فضاهای ورزشی، تفریحی و نظایر آن توسط دستگاه‌های اجرایی ممنوع می‌باشد. اما در تبصره «۲» مناطق محروم کشور تا زمانی که از نظر نیروی انسانی کارشناس و متخصص توسعه نیافته‌اند با تصویب هیئت وزیران از حکم این ماده مستثنی شده‌اند.

- بند «۱» ماده (۶۸) قانون مدیریت خدمات کشوری؛ مصوب ۱۳۸۶: براساس این بند فوق‌العاده مناطق کمتر

۱. در حال حاضر این بخش تبدیل به شهرستان شده است.

۲. در حال حاضر این بخش تبدیل به شهرستان شده است.

۳. نتایج طبقه‌بندی مناطق محروم کشور براساس مطالعه بنیاد برکت در پیوست ۲ گزارش ارائه شده است.

توسعه‌یافته و بدی آب و هوا برای مشاغل تخصصی که شاغلین آنها دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر می‌باشند تا ۲۵ درصد امتیاز حقوق ثابت و برای سایر مشاغل تا ۲۰ درصد حقوق ثابت هر کدام از کارمندان واجد شرایط پرداخت خواهد شد. فهرست این مناطق در هر دوره پنج‌ساله با پیشنهاد سازمان به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

- تبصره «۳» ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش‌افزوده؛ مصوب ۱۳۸۷: به‌منظور تأسیس و توسعه واحدهای آموزشی مورد نیاز در مناطق کمتر توسعه‌یافته معادل نیم درصد (۰/۵٪) از عوارض وصولی بند «الف» این ماده در حساب مخصوص در خزانه به نام وزارت آموزش و پرورش واریز می‌گردد و معادل آن از محل اعتباری که در قوانین بودجه سنواتی منظور می‌گردد در اختیار وزارت یادشده قرار خواهد گرفت تا توسط وزارت مزبور در امر توسعه و احداث مراکز آموزشی مورد نیاز در مناطق مزبور هزینه گردد.

- ماده (۳۱) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مبنی بر اصلاح ماده (۱۳۲) قانون مالیات‌های مستقیم؛ مصوب ۱۳۹۴: در این ماده سازمان برنامه و بودجه کشور با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف به تهیه فهرست مناطق کمتر توسعه‌یافته در سطوح استان، شهرستان، بخش و دهستان با لحاظ شاخص‌های نرخ بیکاری و سرمایه‌گذاری در تولید شده است.

- بند «ت» ماده (۳۲) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور؛ مصوب ۱۳۹۵: طبق این بند دوسوم از سه درصد درآمد حاصل از فروش نفت خام و گاز طبیعی به شهرستان‌های مناطق کمتر توسعه‌یافته اختصاص می‌یابد.^۱ فرایند تدوین مطالعه مورد بحث به این‌گونه بوده که پس از گردآوری شاخص‌ها و مؤلفه‌های مرتبط با محرومیت داده‌ها در قالب ۲۱ شاخص و در دو گروه عمده «اقتصادی و زیربنایی» و «اجتماعی» طبقه‌بندی و برای تعیین وزن شاخص‌ها از روش تحلیل عاملی برمبنای وابستگی درونی بین شاخص‌ها استفاده شده است. درنهایت پس از تعیین شاخص‌ها و ابعاد آنها و استفاده از تکنیک‌های آماری لازم، کمیت مقداری شاخص محرومیت چندگانه محاسبه و سطح‌بندی (شهرستان، بخش و دهستان) گردیده است.

لازم به توجه است که تاکنون مستنداتی از مطالعات اخیر سازمان برنامه و بودجه انتشار نیافته و سند مذکور به تصویب هیئت وزیران نیز نرسیده است و بنابراین فاقد جاهت قانونی است [۲۷].

۱. در پیوست ۳ قوانین و مقررات دائمی و میان‌مدتی که با مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته ارتباط دارند به شکل تفصیلی تبیین شده است.

جدول ۲۴. شاخص‌های مورد استفاده سازمان برنامه و بودجه در مطالعه سطح‌بندی میزان محرومیت در استان‌های کشور [۲۷]

ردیف	دسته	شاخص
۱	اقتصادی	نرخ بیکاری
۲		سرايه درآمد کوششي شهرداری‌ها
۳		سرايه مالیات دریافتی
۴		سرايه تولید ناخالص داخلی بدون نفت
۵		هزینه خانوار
۶	خدمات زیربنایی و اجتماعی	جمعیت روستاهای تحت پوشش آب آشامیدنی سالم به جمعیت کل روستاهای دهستان
۷		نسبت تعداد خانه بهداشت و مراکز بهداشتی و درمانی روستایی به جمعیت روستایی دهستان
۸		سرايه فضای ورزشی بسته دهستان
۹		نسبت طول راه‌های روستایی آسفالت به طول کل راه‌های روستایی دهستان
۱۰		نسبت جمعیت روستاهای برخوردار از گاز به جمعیت کل روستاهای دهستان
۱۱		نسبت تعداد دفاتر ICT روستایی به تعداد روستاهای دهستان
۱۲		میانگین وزنی فواصل نقاط روستایی و شهری دهستان از نزدیک‌ترین مدرسه کشور
۱۳		میانگین وزنی فواصل نقاط روستایی و شهری دهستان از نزدیک‌ترین بیمارستان کشور
۱۴		میانگین وزنی فواصل نقاط روستایی و شهری دهستان از نزدیک‌ترین نقطه شهری کشور
۱۵		میانگین وزنی فواصل نقاط روستایی و شهری دهستان از نزدیک‌ترین راه‌آهن کشور
۱۶		میانگین وزنی فواصل نقاط روستایی و شهری دهستان از نزدیک‌ترین خانه بهداشت کشور
۱۷		نرخ بازمانده از تحصیل (دهستانی)
۱۸		نرخ باسوادی (دهستانی)
۱۹		نسبت جمعیت تحت پوشش فاضلاب شهری به جمعیت شهری
۲۰		نسبت تعداد طرح هادی اجرا شده روستاهای (بالای ۲۰ خانوار) به تعداد کل روستاهای دهستان
۲۱		نسبت دانش‌آموزان در مقاطع مختلف ابتدایی، متوسطه ۱ و ۲ به کل کلاس دایر دهستان

با توجه به اینکه مطالعه مورد بحث هنوز به تصویب هیئت وزیران نرسیده و ابلاغ نشده است، امکان دسترسی محتوایی به مستندات وجود ندارد.

۴. جمع‌بندی و پیشنهادها

براساس بررسی‌های صورت گرفته کشور تاکنون منطقه‌بندی‌های گوناگونی نظیر: تقسیمات سیاسی، منطقه‌بندی‌های موضوعی و شناسایی مناطق محروم را تجربه کرده است. اگرچه تقسیمات سیاسی سبقه نسبتاً طولانی در کشور داشته و تحولات زیادی را تجربه کرده است، لیکن بررسی دوران بعد از انقلاب اسلامی ایران نشان می‌دهد، در همه دولت‌ها تا دولت یازدهم تحولاتی در زمینه تقسیمات کشوری به‌وجود آمده و آن افزایش تعداد واحدهای سیاسی بوده است. هرچند در دولت یازدهم این روند متوقف شد اما از دولت دوازدهم مجدداً با شتاب ادامه یافته است. گذشته از تحولات زیادی که در تعداد واحدهای سیاسی در سطوح شهرستان، بخش، دهستان به‌وجود آمده است، درخصوص مناطق سطح اول یعنی استان‌ها در حال حاضر، حداقل ۲۶ درخواست برای ایجاد استان‌های جدید در وزارت کشور موجود است. از این میان به‌طور خاص بحث تقسیم استان‌های تهران، کرمان، اصفهان و سیستان و بلوچستان طی چند سال اخیر و هم‌اکنون در مجلس شورای اسلامی و دولت مطرح است.

گفتنی است در ماده (۱۰) سند آمایش ملی وزارت کشور مکلف شده است با همکاری دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط نسبت به تدوین لایحه اصلاح قانون تقسیمات سیاسی کشور و اصلاح ضوابط مربوطه، ظرف مدت یک سال اقدام کند و نتایج را برای بررسی و تأیید به شورای عالی ارائه کند. حال آنکه اگرچه ظرف زمانی الزام وزارت کشور به تدوین لایحه اصلاح قانون تقسیمات سیاسی کشور به اتمام رسیده، اما هنوز اقدام مشخصی در این زمینه صورت نگرفته است. ازسوی دیگر همان‌طور که در متن گزارش نیز تبیین شد، اغلب طبقه‌بندی‌های انجام گرفته مبتنی بر مرزهای سیاسی هستند. به گونه‌ای که ۱۶ استان همواره در گروه‌های مشخصی قرار گرفته‌اند:

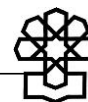
جدول ۲۵. استان‌هایی که در اغلب طبقه‌بندی‌ها در یک طبقه مشخص قرار گرفته‌اند

استان	مناطق
گلستان، گیلان، مازندران	۱
آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل	۲
البرز، تهران، قم، مرکزی	۳
خوزستان	۴
ایلام، کرمانشاه، فارس	۶
خراسان شمالی، خراسان جنوبی، خراسان رضوی	۸ و ۹

مأخذ: براساس مطالعات تحقیق.

استان‌های اصفهان، چهارمحال بختیاری و یزد نیز اغلب در یک طبقه قرار گرفته‌اند. البته در یک مورد استان چهارمحال و بختیاری با کهگیلویه و بویراحمد در یک طبقه بوده و در یک مورد نیز استان یزد با استان سیستان و بلوچستان در یک طبقه بوده است. استان‌های سیستان و بلوچستان و کرمان نیز به جز یک مورد همواره در طبقه‌های مشابهی قرار داشته‌اند و در بیشتر موارد نیز استان‌های همدان و کردستان هم‌گروه بوده‌اند. این در حالی است که جایگاه استان‌های بوشهر، زنجان، سمنان، کهگیلویه و بویراحمد، لرستان و هرمزگان در منطقه‌بندی‌ها متفاوت بوده است. تفاوت در منطقه‌بندی‌های صورت گرفته با توجه به هدف آنها تا حدی قابل توجیه است. اما به نظر می‌رسد بخش عمده منطقه‌بندی‌های انجام شده در کشور مبتنی بر مرزهای سیاسی و یا تقسیمات سیاسی بوده است. البته در شناسایی مناطق محروم توجهاتی تا سطوح پایین‌تر نیز صورت پذیرفته که آن نیز مبتنی بر مصوبه سال ۱۳۸۸ بوده و نسخه بهنگام‌تری از آن ارائه نشده است. به علاوه منطقه‌بندی مذکور تنها تا سطح شناسایی مناطق محروم متوقف شده و طبقه‌بندی مشخصی میان مناطق کمتر توسعه‌یافته یا محروم به منظور بارگذاری فعالیت‌ها و اقدام‌های توسعه‌آفرین صورت نگرفته است.

درخصوص مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی نیز می‌توان گفت به رغم بهبود نسبی امکانات در برخی مناطق آزاد یا توسعه فعالیت‌های اقتصادی در بعضی مناطق ویژه (که غالباً ناظر به حوزه پتروشیمی بوده)، اما بیشتر این مناطق شاخص‌های عملکرد مناسبی در حوزه تولید، صادرات، انتقال فناوری‌های پیشرفته و جذب سرمایه‌گذاری ندارند؛ تمرکز بر رویکردهای محلی، سیاسی و انتخاباتی در فرایندهای ایجاد و افزایش وسعت مناطق و همچنین عدم توجه به کارکردهای ملی و توسعه‌ای مناطق آزاد تجاری-صنعتی و ویژه اقتصادی، از علل اصلی عدم تحقق اهداف اصلی این مناطق محسوب می‌شود.

نکته اساسی که در ارزیابی تجربه اقدام‌های صورت گرفته در راستای منطقه‌بندی در کشور باید مورد توجه قرار گیرد، اهداف مورد نظر سیاستگذار از این اقدام است. به نظر می‌رسد فقدان اهداف بلندمدت توسعه‌ای موجب تدوین منطقه‌بندی‌های مختلف با اهداف موضوعی شده است که فاقد هماهنگی‌های لازم با یکدیگر هستند. برای مثال زمانی که موضوع انتقال آب دریای خزر به استان سمنان موضوعیت داشته، استان سمنان با استان‌های سه‌گانه حاشیه دریای خزر در یک منطقه قرار گرفته است. یا در موارد مشابه با موضوعیت انتقال آب خلیج فارس به استان‌های مرکزی استان یزد با استان سیستان و بلوچستان در یک منطقه قرار گرفته است.

ازسوی دیگر براساس جلسات هم‌اندیشی با متخصصان حوزه توسعه منطقه‌ای به نظر می‌رسد حتی در صورتی که اهداف به شکل شفاف و درستی انتخاب شده باشند، ساختار نهادی و اداری-مالی کشور به علت تمرکزگرایی بالا و نبود زیرساخت‌های نهادی در مناطق امکان اجرا و مدیریت منطقه‌ای را نداشته و عملاً نمی‌توان دستاوردهای متفاوت‌تری از منطقه‌بندی نسبت به آنچه در گذشته حاصل شده است انتظار داشت.

با توجه به مسائل فوق‌الذکر به نظر می‌رسد در صورتی که هدف اصلی منطقه‌بندی، شناسایی ظرفیت‌های مناطق به منظور شناسایی ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها، نقاط ضعف و کاستی‌های مناطق و اتخاذ سیاست‌های توسعه‌ای و حمایتی باشد، ضرورت دارد در گام نخست شناخت بایسته‌ای از وضع موجود مناطق ارائه شود. با توجه به این مهم که نظام آماری کشور مبتنی بر تقسیمات سیاسی است، بنابراین دستاوردهای طرح‌های آمایش استانی مصوب شورای عالی آمایش سرزمین می‌تواند به عنوان فاز صفر این بخش در نظر گرفته شود.

در گام‌های بعد ضرورت دارد با اتکا بر استراتژی‌های توسعه‌ای ملی (به‌ویژه استراتژی توسعه صنعتی و الگوی کشت) و مبتنی بر منابع آب قابل برنامه‌ریزی، اولویت‌های توسعه‌ای هر منطقه (که لزوماً حاصل جمع چند استان مجاور نیست و می‌تواند به صورت لکه‌ای در نظر گرفته شود)، ارائه شود.

شایان ذکر است ازجمله مهم‌ترین بایسته‌های منطقه‌بندی استراتژی توسعه صنعتی، الگوی کشت و منابع آب قابل برنامه‌ریزی است. در این خصوص در ماده (۱۱) سند ملی آمایش وزارت نیرو مکلف شده است با همکاری وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان برنامه و بودجه نسبت به تهیه پیش‌نویس مصوبه آب قابل برنامه‌ریزی، ظرف مدت یک سال اقدام کند. اگرچه تاکنون مستندات قابل اتکایی در مورد آب قابل برنامه‌ریزی ارائه نشده، می‌توان مرتبط‌ترین اقدام انجام گرفته در این حوزه را تصویب «نقشه راه آب کشور» در شورای عالی آب کشور دانست که خبر آن در آبان‌ماه سال ۱۴۰۲ منتشر شد. لازم به توجه است محتوای سند مذکور تاکنون در دسترس عموم قرار نگرفته و بسیاری از کارشناسان از روند تدوین سند مذکور اظهار بی‌اطلاعی کردند و نقدهای بسیاری پیرامون آن ارائه شده است.

همچنین در ماده (۱۲) وزارت جهاد کشاورزی مکلف شده است؛ الگوی کشت ملی و منطقه‌ای را با در نظر گرفتن آب قابل برنامه‌ریزی مصوب ظرف مدت یک سال تهیه کند. در این باره خبر تدوین الگوی کشت برای محصولات زراعی در مهرماه سال ۱۴۰۱ انتشار یافت و براساس مستندات بارگذاری شده در سایت دبیرخانه الگوی کشت وزارت جهاد کشاورزی، گزارش الگوی کشت محصولات زراعی برای سال ۱۴۰۲-۱۴۰۱ تهیه شده است. اگرچه در مقدمه سند انتشاریافته سخنی از الزام سند ملی آمایش به میان نیامده و تنها به تکلیف قانون بودجه سال ۱۴۰۱ اشاره شده است،

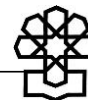
لیکن سند مذکور می‌تواند به‌عنوان فاز نخست زیرساخت‌های توسعه منطقه‌ای در نظر گرفته شود.^۱ از سوی دیگر در ماده (۱۳) نیز وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف شده است با همکاری سازمان برنامه و بودجه کشور، وزارت نفت، سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت نیرو، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی نسبت به تعیین اولویت‌های صنعتی ملی و استانی اقدام کند. درخصوص تدوین استراتژی توسعه صنعتی نیز اگرچه تلاش‌های متعددی طی سال‌های گذشته صورت گرفته است، اما هنوز الگوی قابل‌اتکا و مورد تفاهمی ارائه نشده و تنها اقدامی که وزارت صمت در این باره انجام داده، تهیه خلاصه‌ای از اولویت‌های اسناد آمایش استانی از سوی مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی است.^۲

اگرچه آسیب‌شناسی بایسته اقدام‌های پیشین کشور در زمینه منطقه‌بندی نیاز به ورود دقیق محتوایی به اسناد مربوطه و مطالعات وسیع‌تری دارد اما با توجه به مطالب فوق‌الذکر در حیطه منطقه‌بندی به‌نظر می‌رسد برای اثربخشی هرگونه اقدام در این حوزه ضرورت دارد ابتدا هدف از منطقه‌بندی و انتظارات از آن به‌شکل بایسته‌ای شفاف شود و در گام بعدی باید پیش‌نیازهای اولیه برای تدوین الگوی منطقه‌بندی نظیر: الگوی کشت، استراتژی توسعه صنعتی، آب قابل‌برنامه‌ریزی و ... در سطوح ملی و سپس مناطق مهیا باشد.

بنابراین در نبود الزامات ابتدایی مطروحه هرگونه اقدام درباره گسترش واحدهای اداری-سیاسی (استان‌های جدید) و غیره نه‌تنها دستاوردهای توسعه‌ای نخواهد داشت بلکه می‌تواند موجب بروز اثرات ضدتوسعه‌ای نیز شود. لذا پیشنهاد می‌شود ضمن جلوگیری از افزایش واحدهای سیاسی-اداری، پیگیری‌های نظارتی از سوی مجلس محترم درخصوص تدوین بایسته پیش‌نیازهای منطقه‌بندی صورت گیرد. همچنین با توجه به الزامات قانونی که اغلب معطوف به مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته کشور هستند، لازم است اقدام‌هایی که سازمان برنامه و بودجه برای به‌روزرسانی فهرست مناطق محروم (مصوب ۱۳۸۸) انجام داده است، به تصویب هیئت وزیران برسد.

۱. لازم به توضیح است اظهارنظر محتوایی در ارتباط با سند مورد بحث نیازمند مطالعات آسیب‌شناسی جداگانه دارد.

۲. واکاوی مستند مربوطه در گزارش مستقلی صورت خواهد گرفت.

پیوست‌ها

پیوست ۱. مناطق محروم براساس مصوبه هیئت وزیران، ۱۳۸۸.

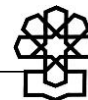
براساس پیوست مصوبه هیئت وزیران در سال ۱۳۸۸ درباره فهرست مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته در سطح شهرستان، بخش و دهستان که تا تدوین و ابلاغ فهرست جدید همچنان معتبر و ملاک عمل می‌باشد، جداول زیر به تفکیک ۳۱ استان قابل ارائه است.

جدول ۱. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه‌یافته در استان آذربایجان شرقی

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه‌یافته
آذربایجان شرقی	اسکو	ایلخچی	جزیره
	اهر	مرکزی	ورگهان
			آدران
			قشلاق
		هوراند	چهاردانگه
			دودانگه
			دیکله
	بستان‌آباد	تیکمه داش	عباس شرقی
			عباس غربی
			سهندآباد
	تبریز	مرکزی	اسپران
	جلفا	سیه‌رود	دیزمار غربی
		مرکزی	نوجه مهر
			شجاع
	چاراویماق	شادیان	چاراویماق شرقی
			چاراویماق جنوب شرقی
		مرکزی	چاراویماق جنوب غربی
			چاراویماق مرکزی
			قوری‌چای شرقی
			ورقه
	سراب	مرکزی	رازلیق
			پایین
		مهربان	الان براغوش
			اردلان
			شریبان
	شبستر	صوفیان	رودقات
	کلیبر	آبش احمد	قشلاق
			آبش احمد
			سیدان
		خدا آفرین	بسطاملو
		خدا آفرین	دیزمار احمد
			کیوان
			گرمادوز
			من جوان شرقی
			من جوان غربی
		مرکزی	پیغان چایی

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
			مولان
			میشه پاره
			یبللق
	مراغه	سراجو	سراجوی جنوبی
			فوری چای غربی
			سراجوی شرقی
	مرند	مرکزی	هرزندات شرقی
		یامچی	یکانات
	ملکان	لیلان	لیلان جنوبی
			لیلان شمالی
		مرکزی	گاودول شرقی
	میانه	ترکمانچای	اوج تپه غربی
			بروانان شرقی
			بروانان غربی
			بروانان مرکزی
		کاغذکنان	قافلانکوه شرقی
			کاغذکنان شمالی
			کاغذکنان مرکزی
		کندوان	تیرچائی
			کندوان
			گرمه شمالی
		مرکزی	اوج تپه شرقی
			کله بوز شرقی
			کله بوز غربی
			گرمه جنوبی
	هریس	خواجه	به دوستان غربی
			مواضع خان شرقی
			مواضع خان شمالی
		مرکزی	باروق
			به دوستان شرقی
			خانمرود
	هشترود	مرکزی	سلوک
			علی آباد
			چاراویماق شمال شرقی
		هشترود	کوهسار
			قرانقو
			آمالو
	ورزقان	نظر کهریزی	نظر کهریزی
		خاروانا	ارزویل
			جوشین
		مرکزی	بکرآباد
			ازومدل جنوبی
			سینا
	خاروانا	ورزقان	دیزمار مرکزی
	مرکزی	ورزقان	ازومدل شمالی

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

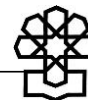

جدول ۲. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان آذربایجان غربی

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
آذربایجان غربی	ارومیه	انزل	انزل جنوبی
			انزل شمالی
		سیلوانه	دشت
			مرگور
			ترگور
		صومای برادوست	برادوست
			صومای جنوبی
			صومای شمالی
		مرکزی	باراندوز
			دول
	اشنویه	مرکزی	اشنویه شمالی
			دشت بیل
		نالوس	اشنویه جنوبی
			هق
	بوکان	سیمینه	آختاچی شرقی
			آختاچی محالی
		مرکزی	آختاچی
			ایل تیمور
			ایل گورک
			بهی فیضاله بیگی
	آذربایجان	غربی	گچلرات شرقی
	پلدشت	ارس	گچلرات غربی
			چایباسار شرقی
		مرکزی	زنگبار
	پیرانشهر	لاجان	لاهیجان شرقی
			لاهیجان غربی
		مرکزی	پیران
			لاهیجان
			منگور غربی
	تکاب	تخت سلیمان	احمدآباد
			چمن
			ساروق
		مرکزی	افشار
			انصار
			کرفتو
	چالدران	دشتک	آواجیق جنوبی
			آواجیق شمالی
		مرکزی	ببه جیک
			چالدران جنوبی
			چالدران شمالی
	چای پاره	حاجی لار	حاجی لار جنوبی
			حاجی لار شمالی
		مرکزی	قره ضیاءالدین
			چورس

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
	خوی	صفائیه	الند
			سکمن آباد
			زری
		قطور	قطور
			رغال
		مرکزی	دیزج
	سردشت	مرکزی	باسک کولسه
			گورک سردشت
			الان
			بریای
		وزینه	گورک نعلین
			ملکاری
	سلماس	کوهسار	شپیران
			چهریق
			شناتال
		مرکزی	کره سنی
	شاهین دژ	کشاورز	چهاردولی
		مرکزی	هولاسو
			صفاخانه
			محمودآباد
		شوط	قره قویون
	قره قویون جنوبی		
	مرکزی		یولاگلدی
			قره قویون شمالی
	ماکو	بازرگان	چایباسار شمالی
		مرکزی	قره سو
			چایباسار جنوبی
		مهاباد	خلیفان
	کانی بازار		
	مرکزی		آختاچی غربی
			مکریان شرقی
			مکریان غربی
	میاندوآب		باروق
		آجرلوی غربی	
		باروق	
		مرحمت آباد	مرحمت آباد شمالی
			مرحمت آباد میانی
			مرحمت آباد جنوبی
		مرکزی	مکریان شمالی
	نقده	محمدیار	المهدی
			حسنلو
		مرکزی	بیگم قلعه
			سلدوز

مأخذ: همان.

جدول ۳. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان اردبیل

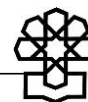
استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
اردبیل	اردبیل	مرکزی	ارشق شرقی
		هیر	فولادلوی جنوبی
			هیر
	بيله سوار	قشلاق دشت	قشلاق شرقی
			قشلاق جنوبی
		مرکزی	انجیرلو
			گوگ تپه
	پارس آباد	اصلا ندوز	اصلا ندوز
			قشلاق غربی
	خلخال	خورش رستم	خورش رستم جنوبی
			خورش رستم شمالی
		شاهرود	شال
			شاهرود
			پلنگا
		مرکزی	خانندبیل غربی
			سنجد شرقی
	کوثر	فیروز	زرچ آباد
			سنجد جنوبی
		مرکزی	سنجد شمالی
			سنجد غربی
	گرمی	انگوت	انگوت شرقی
			انگوت غربی
			پابین برزند
		مرکزی	اجارود شمالی
			اجارود غربی
			اجارود مرکزی
			انی
		موران	آزادلو
			اجارود شرقی
	مشگین شهر	ارشق	ارشق مرکزی
			ارشق شمالی
		مرادلو	ارشق غربی
			صلوات
			یافت
	نمین	عنبران	عنبران
			میناباد
		مرکزی	دولت آباد
			ویل کیج شمالی
			گرده
		ویل کیج	ویل کیج جنوبی
			ویل کیج مرکزی
	نیر	کوراییم	مهمان دوست
			یورتچی شرقی
			یورتچی غربی
		مرکزی	دورسونخواجه

مأخذ: همان.

جدول ۴. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان اصفهان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
اصفهان	اردستان	زواره	ریگستان
			سفلی
			همبرات
		مرکزی	برزاوند
			علیا
			کچو
	اصفهان	جرقویه سفلی	جرقویه سفلی
			جرقویه وسطی
		جرقویه علیا	جرقویه علیا
			رامشه
		جلگه	امامزاده عبدالعزیز (ع)
		کوهپایه	تودشک
			جبل
			زفره
			سیستان
	آران و بیدگل	کویرات	کویرات
			کوبر
	برخوار	حبیب آباد	برخوار شرقی
	چادگان	چناررود	چناررود جنوبی
			چناررود شمالی
		مرکزی	کاوه آهنگر
	خوانسار	مرکزی	پشتکوه
			پادنا سفلی
	سمیرم	پادنا	پادنا علیا
			پادنا وسطی
			حنا
		مرکزی	ونک
			وردشت
			مورچه خورت
	فریدن	بوئین و میاندشت	کرچمبو جنوبی
			کرچمبو شمالی
			ییلاق
			سردسیر
			گرچی
			عشایر
	فریدون شهر	مرکزی	برف انبار
			چشمه لنگان
			پشتکوه موگویی
			پیشکوه موگویی
			خرمدشت
	کاشان	مرکزی	خرمدشت
		ان ترک	چوپانان
			بیابانک
			جندق
			نخلستان
		مرکزی	بافران
			بهارستان
			لای سیاه
			اشن
	نجف آباد	مهردشت	اشن
	نطنز	مرکزی	کرکس

مأخذ: همان.

جدول ۵. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان ایلام

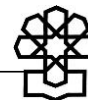
استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
ایلام	ایلام	چوار	ارکوازی
			بولی
		مرکزی	میش خاص
	ایوان	زرنه	زرنه
			کلان
		مرکزی	سراب
			نبوت
	آبدانان	سراب باغ	چم کبود
			سراب باغ
		کلات	آب انار
			مورموری
		مرکزی	جابر انصار
			ماسپی
	دره	شهر	دوستان
			هندمینی
			کول کنی
			ماژین
			ارمو
	دره شهر	مرکزی	زرین دشت
	دهلران	زرین	سیدناصرالدین
			سیدابراهیم
		مرکزی	اناران
			دشت عباس
		موسیان	ابوغویر
			نهر عنبر
	شیروان و چرداول	شیروان	زن جوان
			کارزان
			لومار
			شباب
		مرکزی	آسمان آباد
			بیجنوند
		هلیلان	هلیلان
			زردلان
	مهران	صالح آباد	هجداندشت
		مرکزی	محسن آب
	ملکشاهی	مرکزی	چمزی
			شوهان
		گچی	کبیرکوه
			گچی

مأخذ: همان.

جدول ۶. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان بوشهر

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
بوشهر	بوشهر	مرکزی	انگ‌الی
	تنگستان	دلوار	بوالخیر
			دلوار
		مرکزی	اهرم
			باغک
	جم	ریز	انارستان
			نشان
			ریز
		مرکزی	جم
			کوری
	دشتستان	ارم	ارم
			دهرود
		بوشکان	بوشکان
			پشتکوه
		سعدآباد	زیر راه
			وحدت به
		شبانکاره	در واهی
			شبانکاره
	دشتی	شنبه و طسوج	شنبه
			طسوج
		کاکی	چغاپور
			کبکان
			کاکی
	دیر	بردخون	آبکش
			بردخون
		مرکزی	آبدان
			حومه
	دیلم	امام حسن (ع)	لیراوی جنوبی
			لیراوی میانی
		مرکزی	حومه
			لیراوی شمالی
	کنگان	عسلویه	عسلویه
			نای بند
		مرکزی	طاهری
			حومه
	گناوه	ریگ	رود حله
		مرکزی	حیات داوود

مأخذ: همان.

جدول ۷. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان تهران

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
تهران	ساوجبلاغ	طالقان	بالا طالقان
			پایین طالقان
	شهریار	ملارد	اخترآباد
	فیروزکوه	ارجمند	دو بلوک
			قرقانچای
	کرج	مرکزی	پشتکوه
		اشتهارد	پلنگ آباد

مأخذ: همان.

جدول ۸. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان چهارمحال و بختیاری

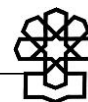
استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
چهارمحال و بختیاری	اردل	مرکزی	دیناران
			پشتکوه
		میانکوه	میانکوه
			شلیل
	کوهرنگ	بازفت	بازفت
			دوآب
		مرکزی	میان کوه موگویی
			دشت زرین
			شوراب تنگزی
	کیار	ناغان	مشایخ
			ناغان
	لردگان	خانمیرزا	جوانمردی
			خانمیرزا
		فلارد	فلارد
			پشتکوه
		مرکزی	ارمند
			ریگ
			سردشت
			می لاس
		منج	بارز
			منج

مأخذ: همان.

جدول ۹. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان خراسان جنوبی

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
خراسان جنوبی	بیرجند	خوسف	براکوه
			جلگه ماژان
			قلعه زری
			خوسف
		مرکزی	باقران
			فشارود
			کاهشنگ
			شاخن
			شاخانات
			فخروود
	درمیان	قهستان	قهستان
		گزیک	طیس مسینا
			گزیک
		مرکزی	درمیان
			میانددشت
	سرایان	سه قلعه	دوکوهه
			سه قلعه
		آیسک	مصعبی
			آیسک
	سربیشه	مرکزی	مؤمن آباد
			درج
		مود	مود
			نهارجان
	بشرویه	ارسک	ارسک
			رقه
		مرکزی	علی جمال
			کرنند
			حومه
	فردوس		افین
	قائنات	زهان	زهان
			زیرکوه
		زیرکوه	شاسکوه
			پترگان
			آفریز
		سده	پسکوه
			سده
			پیشکوه
		مرکزی	مهیبار
			قائن
			کرغند
		نیم بلوک	نیم بلوک
			شوسف
	نهبندان	شوسف	عربخانه
			میغان
		مرکزی	بندان
			نه

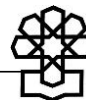
مأخذ: همان.

جدول ۱۰. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان خراسان رضوی

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
خراسان رضوی	بجستان	مرکزی	جزین
			بجستان
	بردسکن	انابد	درونه
			صحرا
		شهرآباد	جلگه
			شهرآباد
		مرکزی	کوهپایه
	تایباد	باخرز	باخرز
			بالا ولایت
		مرکزی	پایین ولایت
			کرات
		میان ولایت	دشت تایباد
			کوه سنگی
	تخت جلگه	طاغنکوه	طاغنکوه جنوبی
			طاغنکوه شمالی
		مرکزی	تخت جلگه
			فیروزه
	ترت جام	بوژگان	دشت جام
			هریرود
		پایین جام	زام
			گل بانو
		صالح آباد	باغ کشمیر
			قلعه حمام
			جنت آباد
			صالح آباد
		مرکزی	جامرود
			جلگه موسی آباد
			میان جام
	ترت حیدریه	نصرآباد	بالا جام
			کلریزان
		بایک	بایک
			بالا رخ
		جلگه رخ	پایین رخ
			میان رخ
		کدکن	رقیچه
			کدکن
		مرکزی	بالا ولایت
	جغتای	مرکزی	جغتای
			دستوران
		هلالی	پایین جوبین
			میان جوبین
	جوبین	عطاملک	حکم آباد

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
		مرکزی	زرین
			پیراکوه
			بالاجوین
	چناران	گلبهار	گلمکان
			بیزکی
		مرکزی	بقمچ
			چناران
			رادکان
	خواف	جلگه زوزن	کیبر
			زوزن
		سلامی	بالاخواف
			سلامی
		سنگان	بستان
			پایین خواف
		مرکزی	میان خواف
			نشتیفان
	درگز	چاپشلو	قره باشلو
			میانکوه
		لطف آباد	زنگلانلو
			دیباچ
		مرکزی	تکاب
		نوخندان	درونگر
			شهرستانه
	رشت خوار	جنگل	شعبه
			جنگل
		مرکزی	رشت خوار
	زاوه	سلیمان	ساق
			سلیمان
		مرکزی	صفائیه
	سبزوار	خوشاب	سلطان آباد
			طبس
			دره یام
			رباط جز
		روداب	خواشد
			کوه همایی
			فروغن
		ششتمد	بی‌هق
			تکاب کوه میش
			ربع شامات
			شامکان
	سرخس	مرزداران	گل بی‌بی
			مرزداران
			پل خاتون
		مرکزی	تجن

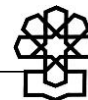

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
	فریمان	مرکزی	خانگیران
			سرخس
			بالابند
	قوچان	مرکزی	سنگ بست
			دولتخانه
			سودلانه
	کاشمر	مرکزی	شیرین دره
			بر رود
			برکوه
	کلات	مرکزی	تکاب
			پساکوه
			زاوین
	گناباد	مرکزی	هزار مسجد
			کبودگنبد
			زیبد
	مشهد	مرکزی	کاخک
			پس کلوت
			پیوه زن
	نیشابور	مرکزی	سرجام
			آبروان
			میامی
		مرکزی	پایین ولایت
			درز آب
			کارده
		مرکزی	برزنون
			سر ولایت
			بینالود
		مرکزی	عشق آباد
			بلهرات
			غزالی

جدول ۱۱. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان خراسان شمالی

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
خراسان شمالی	اسفراین	بام وصفی آباد	بام
			صفی آباد
		مرکزی	میلانو
			آذری
			زرق آباد
	بجنورد	رازوچرگلان	راز
			چرگلان
			غلامان
		گرم خان	گرم خان
			گیلان
	جا جرم	مرکزی	آلاداغ
		جلگه سنخواست	چهارده سنخواست
			دریبد
		جلگه شوقان	شوقان
			طبر
	شیروان	مرکزی	میان دشت
		سرحد	تکمران
			جیرستان
		قوشخانه	قوشخانه بالا
			قوشخانه پایین
	فارو	مرکزی	سیوکانلو
			گلیان
		مرکزی	سنگر
			فارو
	گرمه	مرکزی	بالادشت
			گلستان
	مانه و سملقان	سملقان	آلمه
			قاضی
		مانه	شیرین سو
			اترک
		مرکزی	حومه
			جیرانسو

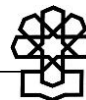
مأخذ: همان.

جدول ۱۲. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان خوزستان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
خوزستان	امیدیه	جایزان	جولکی
			جایزان
		مرکزی	آسیاب
			چاه سالم
	اندیکا	آبادان	آبادان
			کوشک
		چلو	چلو
			لرروکنک
		مرکزی	شلال و دشتگل
			قلعه خواجه
	اندیمشک	الوار گرمسیری	حسینیه
			قیلاز
			مازو
	اهواز	حمیدیه	کرخه
			غیزانیه
		مرکزی	اسماعیلیه
			سوی سه
			کوت عبدالله
			مشرحات
			دنباله رود جنوبی
	ایذه	دهدز	دهدز
			دنباله رود شمالی
			سوسن شرقی
		سوسن	سوسن غربی
			پیان
		مرکزی	مرغا
			بلای جان
			حومه شرقی
			حومه غربی
			مینوبار
	آبادان	اروندکنار	نصار
			نوآباد
			بهمنشیر جنوبی
		مرکزی	بهمنشیر شمالی
			شلاهی
	باغ ملک	صیدون	صیدون جنوبی
			صیدون شمالی
		مرکزی	قلعه تل
			هپرو
			منگشت
			رود زرد
			میداود
		میداود	سرله

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
	بندر ماهشهر	مرکزی	جراحی
	بهبهان	نشان	نشان شرقی
			نشان غربی
		زیدون	در ونک
	خرمشهر	مرکزی	سردشت
			حومه شرقی
			حومه غربی
			غرب کارون
		مینو	جزیره مینو
	دزفول	سردشت	احمد فداله
			امامزاده سید محمود (ع)
			دره کاید
			سردشت
			سیدولی الدین
			شهی
			ماهور برنجی
	دشت آزادگان	بستان	بستان
			سعیدیه
		مرکزی	الله اکبر
			حومه غربی
			حومه شرقی
	رامشیر	مرکزی	عبدلیه شرقی
			عبدلیه غربی
		مشراگه	مشراگه
			آزاده
	رامهرمز	مرکزی	ابوالقارس
			حومه غربی
	شادگان	مرکزی	آبشار
			بوزی
			جفال
			حسینی
			خنافره
			دارخوین
	شوش	شاپور	سیدعباس
			شاپور
			آهودشت
		فتح‌المبین	سرخه
		فتح	چنانه
		مرکزی	بن معلی
			حسین‌آباد
	شوشتر	شعوبیه	شعوبیه شرقی
			شعوبیه غربی
		مرکزی	شهید مدرس
	گتوند	عقیلی	عقیلی جنوبی
			عقیلی شمالی

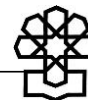
استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
		مرکزی	کیارس
			جنت مکان
	لاکی	حتی	جاستون شهه
			حتی
		مرکزی	دشت لاکي
			سادات
	مسجد سلیمان	گلگیر	تل بزان
			تمبی گلگیر
		مرکزی	جهانگیری شمالی
			جهانگیری
	هفت گل	رغیوه	رغیوه
			گزین
		مرکزی	حومه
	هندی جان	چمخلف عیسی	چمخلف عیسی
		چم	سورین
		مرکزی	هندی جان شرقی
			هندی جان غربی
	هویزه	مرکزی	هویزه جنوبی
			هویزه شمالی
		نیسان	بنی صالح
			نیسان

مأخذ: همان.

جدول ۱۳. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان زنجان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
زنجان	ابه‌ر	مرکزی	دولت‌آباد
	ایجرود	حلب	ایجرود پایین
		مرکزی	ایجرود بالا
			گلابر
	خداپنده	افشار	قشلاقات افشار
			شیوانات
		بزینه رود	بزینه رود
			زبینه رود
			آق‌بلاغ
		سجاس رود	سجاس رود
			خرارود
		مرکزی	سهرورد
			کرسی
			چای پاره بالا
	زنجان	زنجان رود	چای پاره پایین
			زنجان رود پایین
			غنی بیگلو
			قره پشتلوی بالا
		قره پشتلو	قره پشتلوی پایین
			بناب
		مرکزی	تهم
			چورزق
	طارم	چورزق	دستجرده
			آب‌بر
		مرکزی	درام
			گیلان
			انگوران
	ماه نشان	انگوران	قلعه جوق
			اورباد
		مرکزی	قزل گچیلو
			ماه نشان

مأخذ: همان.

جدول ۱۴. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان سمنان

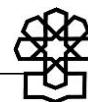
استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
سمنان	دامغان	امیرآباد	قهاب رستاق
	شاهرود	بیارجمند	بیارجمند
			خوار توران
		مرکزی	طرود
		میامی	رضوان
			فرومد
			کلاته های شرقی
			میامی
			نردین
	گرمسار	ایوانکی	ایوانکی
	مهدی شهر	شهمیرزاد	پشتکوه
			چاشم

مأخذ: همان.

جدول ۱۵. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان سیستان و بلوچستان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
سیستان و بلوچستان	ایران شهر	به زمان	به زمان
			آب رئیس
			بمپور شرقی
		بمپور	بمپور غربی
			ابتر
		مرکزی	دامن
	چاه بهار	پلان	پلان
			تلنگ
			باهو کلات
		دشتیاری	سند میرثوبان
			نور
			کمیل سلیمان
	خاش	مرکزی	پیرسهراب
			ایرندگان
		ایرندگان	کهنوک
			اسماعیل آباد
		مرکزی	پشتکوه
			سنگان
			کاروان در
			کوه سفید
			تفتان جنوبی
		نوک آباد	اسکل آباد
			گوهرکوه
			نازیل

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
	دلگان	جلگه چاه هاشم	چاه علی
			جلگه چاه هاشم
		مرکزی	گنبد علوی
			دلگان
			هودیان
	زابل	پشت آب	قدیمی
			بزی
			سفیدابه
			قائم آباد
			تیمورآباد
			کوه خواجه
			محمدآباد
			لوتک
			بنجار
			زابلی
	مرکزی	ایرافشان	
		بیرک	
	زاهدان	کورین	
			شورو
		مرکزی	کورین
			مسیر جاوه
		تمین	
		لادیز	
		نصرت آباد	دوم
			نصرت آباد
	زهک	جزیک	جزیک
			خمک
		مرکزی	زهک
			خواجه احمد
	سراوان	بم پشت	بم پشت
			کشتگان
			کوهک اسفندک
		جالق	کله گان
			ناهوک
			جالق
		مرکزی	گشت
	سرباز	پارود	پارود
			مورتان
		پیشین	زردبن
			پیشین
		سرباز	سرباز
			مینان
			سرکور
			کیشکور

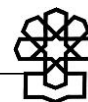

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
		مرکزی	نسکند
			راسک و فیروزآباد
			جکیگور
	سیب و سوران	مرکزی	پسکوه
			سیب و سوران
			کند
	کنارک	مرکزی	هیدوچ
			زرآباد شرقی
			زرآباد غربی
	هیرمند	مرکزی	جهلان
			کهیر
			اکبرآباد
		مرکزی	قرقری
			جهانآباد
			دوست محمد
	نیک شهر	مرکزی	مارگان
			بنت
			توتان و مهمدان
		بنت	دستگرد
			فنو
			گتیچ
	قصرقند	فنو	مسکوتان
			هلونچگان
			ساربوک
	لاشار	قصرقند	چائف
			لاشار جنوبی
			لاشار شمالی
	مرکزی	لاشار	چاهان
			مهبان
			مخت
		مرکزی	هیچان

مأخذ: همان.

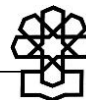
جدول ۱۶. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان فارس

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
فارس	ارسنجان	مرکزی	خبریز
			علی آباد ملک
	اقلید	حسن آباد	احمدآباد
			بکان
			حسن آباد
			اسپاس
		سده	دژکرد
			سده
		مرکزی	خسروشیرین
			خنجشت
			شهر میان
	بوانات	سرچهان	باغ صفا
			توجردی
			سرچهان
		مرکزی	سروستان
			سیسمکان
			باغستان
			مزایجان
			ابوالوردی
	پاسارگاد	پاسارگاد	مادر سلیمان
		مرکزی	سرپنیران
			کمین
		خفر	راهگان
	چهرم	سی مکان	پشت پر
			پل به پایین
			پل به بالا
		کردیان	قطب آباد
			علویه
		مرکزی	کوهک
	خرم بید	مرکزی	خرمی
			قشلاق
		مشهد مرغاب	شهیدآباد
	خنج	محملة	باغان
			محملة
		مرکزی	تنگ نارک
			سیف آباد
	داراب	رستاق	رستاق
			کوهستان
		فورگ	آبشور
			فورگ
		مرکزی	بالش
			بختاجرد
			پاسخن
			فسا رود

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
			قریه الخیر
			قلعه بیابان
			نصروان
			هشیوار
	رستم	سورنا	رستم سه
			پشتکوه رستم
		مرکزی	رستم دو
			رستم یک
	زرین دشت	ایزدخواست	ایزدخواست شرقی
			ایزدخواست غربی
		مرکزی	دبیران
			زیرآب
			خسویه
			باناش
	سپیدان	بیضا	کوشک هزار
			بیضا
		مرکزی	کمه‌ر
			خف‌ری
		همایجان	شش پیر
			همایجان
			سرنا‌باد
	شیراز	ارژن	دشت ارژن
			قره چمن
			کوهمره سرخی
		زرقان	رحمت‌آباد
		کربال	کربال
			خیرآباد
			دهقانان
			سفلی
		کوار	فرمشکان
		مرکزی	سیاخ دارنگون
	فراش بند	دهرم	دژگاه
			دهرم
		مرکزی	آویز
			نوجین
	فسا	ششده و قره‌بلاغ	ششده
			قره‌بلاغ
		شیب کوه	فدشکوئیه
			میانده
		مرکزی	جنگل
		نوبندگان	نوبندگان
	فیروزآباد	مرکزی	جایدشت
		میمند	خواج‌های
			دادن جان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
	قیروکارزین	افزر	پر زیتون
			افزر
			زاخروئیه
		مرکزی	فتح آباد
			مبارک آباد
			هنگام
	کازرون	جره و بالاده	جره
			دادین
			فامور
		خشت	امامزاده محمد
			بورکی
		کنار تخته و کمارج	کمارج
		کوه مره	کوه مره
			دشت برم
	لارستان	اوز	بیدشهر
			فیشور
		بنارویه	بنارویه
			ده فیش
		بیرم	بیرم
			بالاده
		جویم	جویم
			هرم
		صحرای باغ	صحرای باغ
			عمادده
		گراش	آرد
			فداغ
		مرکزی	درزوسایبان
	لامرد	اشکنان	اشکنان
			کال
		علا مرودشت	خیرگو
			علا مرودشت
		مرکزی	چاه ورز
			حومه
			سیگار
	مردوشت	درود زن	ابرج
			درود زن
			رامجرد دو
		سیدان	رحمت
		کام فیروز	خرم مکان
			کام فیروز جنوبی
			کام فیروز شمالی
		مرکزی	رامجرد یک
			محمدآباد
	ممسنی	دشمن زیاری	دشمن زیاری
			مشایخ

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
		ماهور میلاتی	ماهور
			میشان
		مرکزی	فهلیان
			جوزار
			بکش دو
			بکش یک
			جاوید ماهوری
	مهر	اسیر	اسیر
			دشت لاله
		گله دار	گله دار
			فال
		مرکزی	ارودان
			مهر
		وراوی	خوزی
			وراوی
	نیریز	آبادیه طشک	حنا
			آبادیه طشک
			بخنگان
		پشتکوه	دهچاه
			مشکان
		قطرویه	ریزاب
			قطرویه
		مرکزی	رستاق
			هرگان

مأخذ: همان.

جدول ۱۷. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان قزوین

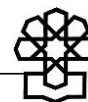
استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
قزوین	آب یک	مرکزی	کوهپایه شرقی
			کوهپایه غربی
	بوئین زهرا	آبگرم	خرقان شرقی
			آبگرم
		آوج	حصار ولیعصر
			خرقان غربی
			شهیدآباد
		دشتابی	دشتابی شرقی
			دشتابی غربی
		رامند	ابراهیم آباد
			رامند جنوبی
		شال	زین آباد
			قلعه هاشم
	تاکستان	خرمدشت	افشاریه
			رامند شمالی
		ضیاء آباد	دودانگه سفلی
	قزوین	مرکزی	قافازان غربی
		رودبار الموت	الموت بالا
			الموت پایین
			معلم کلایه
		رودبار شهرستان	رودبار شهرستان
			رودبار محمدزمانی
			دستجرد
		طارم سفلی	چوقور
			خندان
			کوهگیر
			نیارک
		کوه یخ	ایلات قافازان شرقی
			ایلات قافازان غربی

مأخذ: همان.

جدول ۱۸. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان قم

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
قم	قم	مرکزی	قمرود

مأخذ: همان.

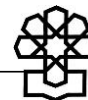

جدول ۱۹. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان کردستان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
کردستان	بانه	آلوت	بله که
			پشت آربابا
		مرکزی	شوی
			کانی سور
		نمشیر	نمه شیر
			بوالحسن
		ننور	بوئین
			ننور
	بیجار	چنگ الماس	بابارشانی
			پیر تاج
			خسروآباد
		کرانی	گرگین
			طغامین
			کرانی
		مرکزی	سیاه منصور
			نجف آباد
	دهگلان	بلبان آباد	ئیلاق جنوبی
			سیس
		مرکزی	حومه دهگلان
			قوری چای
			ئیلاق شمالی
	دیواندره	سارال	حسین آباد شمالی
			سارال
			کوله
		کرفتو	اوباتو
			کانی شیرین
			زرینه
		مرکزی	چهل چشمه
			حومه
			قرا توره
	سروآباد	اورامان	اورامان تخت
			شالیار
		مرکزی	رزآب
			ژریژه
			بیساران
			پایگلان
			کوسالان
			دزلی
	سقز	زیویه	امام
			تیلکوه
			خور خوره
			صاحب

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
		سرشیو	گل تپه
			چهل چشمه غربی
			ذوالفقار
		مرکزی	ترجان
			تموغه
			سرا
			می‌رده
	سنندج	کلاترزان	ژاورود غربی
			کلاترزان
			نگل
		مرکزی	آرندان
			حسین‌آباد جنوبی
			ژاورود شرقی
			سراب قامیش
			نران
	قروه	چهاردولی	چهاردولی غربی
			چهاردولی شرقی
		سریش‌آباد	لک
			یالغوزآغاچ
			قصلان
		مرکزی	دلبران
	کامیاران	مرکزی	بیلوار
			شاهو
			ژاورود
		موچش	امیرآباد
			سورسور
			عوالان
			گاورود
	مریوان	خاوومیرآباد	خاوومیرآباد
		سرشیو	سرشیو
			گلچیدر
		مرکزی	زریوار
			سرکل
			کوماسی

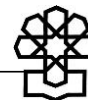
مأخذ: همان.

جدول ۲۰. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان کرمان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
کرمان	بافت	ارزوئیه	ارزوئیه
			صوغان
			وکیل آباد
		رابر	رابر
			سیه بنوئیه
			جواران
			هنزا
		مرکزی	دشتاب
			خبر
			دهسرد
			فتح آباد
			کی سکان
	بردسیر	لاله زار	گوغر
			لاله زار
		مرکزی	قلعه عسکر
	بم	روداب	کوه پنج
			روداب غربی
		مرکزی	روداب شرقی
			ده بکری
		نرماشیر	پشت رود
	جیرفت	جبال بارز	عزیز آباد
			رضوان
			سغدر
		ساردوئیه	مسکون
			دلفارد
			ساردوئیه
			گور
		مرکزی	اسفندقه
			اسلام آباد
			حرجند
	رفسنجان	کوهساران	رانیز
		کشکوئیه	خانمان
	رودبار جنوب	مرکزی	جزموریان
			کوهستان
		مرکزی	رودبار
			نهیضت آباد
	ریگان	گنبدکی	گنبدکی
			ناصریه
		مرکزی	ریگان
			گاوکان
	زرنند	مرکزی	جر جافک
			حتکن
			سربندان
	سیرجان	مرکزی	چهار گنبد

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
	شهر بابک	دهج	خبر
		مرکزی	مدارات
	عنبرآباد	اسماعیلی	حسین آباد
			اسماعیلی
			گنج آباد
		جبالبارز جنوبی	گرمسار
			مردهک
			نرگسان
		مرکزی	جهادآباد
			علی آباد
			امجز
			محمدآباد
	فهرج	مرکزی	برج اکرم
			فهرج
		نگین کویر	چاهدگال
			نگین کویر
	قلعه گنج	چاه داد خدا	چاه داد خدا
			رمشک
			مارز
		مرکزی	سرخ قلعه
			قلعه گنج
	کرمان	چت روم	معزیه
		راین	حسین آباد گروه
			راین
			تکاب
		شهداد	سیرچ
			اندوه جرد
			کشیت
		گلپاف	جوشان
			درختنگان
		مرکزی	
	کهنوج	فاریاب	حور
			گلاشکرد
			مهر وئی
		مرکزی	حومه
			زه
	کوه بنان	طغرالجرد	طغرالجرد
			شعبیره
		مرکزی	جور
			خرم دشت
	منوجان	آسمینون	بجگان
			ده کهان
			نودژ
		مرکزی	گشمیران
			نورآباد
			قلعه

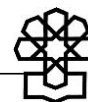

جدول ۲۱. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان کرمانشاه

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
کرمانشاه	اسلام آباد غرب	حمیل	منصوری
		مرکزی	حومه شمالی
	پاوه	باینگان	شیوه سر
			ماکوان
		مرکزی	شمشیر
			هولی
		نوسود	سپروان
	ثلاث باباجانی	ازگله	ازگله
			جیگران
			سرقلعه
		مرکزی	دشت حر
			زمنان
			خانه شور
	جوانرود	کلاشی	شروینه
			کلاشی
		مرکزی	بازان
			پلنگانه
	دالاهو	گهواره	قلخانی
			گورانی
		مرکزی	بان زرده
			بیونج
			حومه کرند
	روانسر	شاهو	قوری قلعه
			منصور آقایی
		مرکزی	بدر
			حسن آباد
			زالوآب
	سرپل ذهاب	مرکزی	دولت آباد
			به شیوه پایان
			حومه سرپل
			قلعه شاهین
			پشت تنگ
	سنقر	کلیانی	دشت ذهاب
			سطر
			آگاهان
		مرکزی	کیونانات
			باوله
	صحنه	دینور	گاورود
	قصر شیرین	سومار	حر
		مرکزی	سومار
			الوند
			فتح آباد

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
	کرمانشاه	فیروزآباد	نصرآباد
			جلالوند
			سر فیروزآبادی
			عثمان‌وند
		کوزران	سنجایی
			هفت آشیان
		مرکزی	پشت دربند
			دورود فرامان
			میان دربند
			قره‌سو
	کنگاور	مرکزی	خزر غربی
			قزوینه
	گیلان غرب	گوار	حیدریه
			گوآور
		مرکزی	چله
			حومه
			دیره
			ویژنان
	هرسین	بیستون	چمچمال
			شیزر
		مرکزی	چشمه کبود

مأخذ: همان.

جدول ۲۲. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان کهگیلویه و بویراحمد

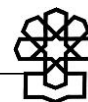
استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
کهگیلویه و بویراحمد	بهمئی	بهمئی گرمسیری	سرآسیاب یوسفی
		مرکزی	بهمئی گرمسیری جنوبی
			کفشکنان
	بویراحمد	لوداب	چین
			لوداب
		مارگون	زیبایی
			مارگون
		مرکزی	دشت روم
			سپیدار
			کاکان
	دنا	پاتاوه	پاتاوه
			سادات محمودی
		کبکیان	کبکیان
			چنار
		مرکزی	توت نده
			دنا
	کهگیلویه	چاروسا	طیپی سرحدی شرقی
			طیپی سرحدی غربی
		چرام	الغچین
			چرام
		دیشموک	آجم
			بهمئی سرحدی شرقی
			بهمئی سرحدی غربی
		سرفاریاب	پشته زیبایی
			سرفاریاب
		لنده	عالی طیب
			طیپی گرمسیری شمالی
			طیپی گرمسیری جنوبی
		مرکزی	دشمن زیاری
			دهدشت شرقی
			دهدشت غربی
			راک
			کوهمره خامی
	گچساران	باشت	بابویی
			بی بی حکیمه
		مرکزی	بیشتر
			بویراحمد گرمسیری

مأخذ: همان.

جدول ۲۳. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان گلستان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
گلستان	آزادشهر	چشمه ساران	چشمه ساران
	آق قلا	قلاوشمگیر	مزرعه جنوبی
			مزرعه شمالی
	رامیان	فندرسک	فندرسک جنوبی
			فندرسک شمالی
		مرکزی	قلعه میران
			دلند
	علی آباد	مرکزی	کتول
	کلاله	پیش کمر	عرب داغ
			زاوه کوه
		مرکزی	آق سو
			تمران
			کنگور
	گمیشان	گلدشت	جعفربای شرقی
			قزل الان
		مرکزی	جعفربای غربی
			نفتلیجه
	گنبد کاووس	داشلی برون	اترک
			کرد
	مراوه تپه	گلی داغ	شلمی
			گلی داغ
		مرکزی	پالیزان
			مراوه تپه
	مینودشت	گالیکش	قراولان
			ینقان
			نیل کوه
			چهل چای
		مرکزی	کوهسارات
			قلعه قافه

مأخذ: همان.

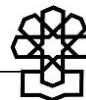
جدول ۲۴. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان گیلان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
گیلان	املش	رانکوه	سمام
			کجید
			شبخوس لات
		مرکزی	املش جنوبی
			املش شمالی
	آستارا	مرکزی	حیران
	رضوانشهر	پره سر	پیلاقی ارده
		مرکزی	خوشابر
	رودبار	خورگام	خورگام
			دلفک
		رحمت آباد و بلوکات	بلوکات
			دشت ویل
			رحمت آباد
		عمارلو	جیرنده
			کلیشم
	رودسر	رحیم آباد	اشکور سفلی
			اشکور علیا و سیارستاق
			رحیم آباد
			شوئیل
	سیاهکل	دیلمان	پیرکوه
			دیلمان
		مرکزی	توتکی
			خرارود
	شفت	احمدسر گوراب	چو بر
		مرکزی	جیرده
	صومعه سرا	میرزا کوچک جنگلی	گوراب زرمیخ
	طوالش	حریق	چوبر
			حریق
		گران رود	خطبه سرا
			لیسار
		مرکزی	کوهستانی طالش
	فومن	سردار جنگل	آلیان
			سردار جنگل
	لاهیجان	مرکزی	لیل
	لنگرود	اطاقور	اطاقور
			لات لیل
	ماسال	شاندرمن	شاندرمن
			شیخ نشین
		مرکزی	حومه
			ماسال

مأخذ: همان.

جدول ۲۵. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه‌یافته در استان لرستان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه‌یافته
لرستان	ازنا	جاپلق	جاپلق غربی
	الیگودرز	بشارت	پیشکوه ذلقی
			ذلقی شرقی
			ذلقی غربی
		ززوماهرو	ززشرقی
			ززغربی
			ماهرو
		مرکزی	بربرودغربی
			پاچه لک شرقی
			همه
			بربرودشرقی
			فرسش
	بروجرد	مرکزی	دره صیدی
	پلدختر	مرکزی	جلوگیر
			ملاوی
			جایدر
			میانکوه غربی
		معمولان	آفرینه
			معمولان
			میانکوه شرقی
			تنگ هفت
	خرم‌آباد	پاپی	چم سنگر
			سپیددشت
			کشور
			گریت
			بیرانوند جنوبی
		چغلوندی	بیرانوند شمالی
		زاغه	رازان
			زاغه
			قائد رحمت
		مرکزی	کاکاشرف
			ازنا
			ده پیر شمالی
			رباط
			کرگاه شرقی
			کرگاه غربی
		کاکاوند	کاکاوند شرقی
			ایتیوند جنوبی
			ایتیوند شمالی
			کاکاوند غربی
	دلفان	مرکزی	خاوه جنوبی
			خاوه شمالی
			میربگ شمالی

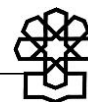
استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
			نورآباد
			میربگ جنوبی
			نورعلی
	دوره	دوره	تشکن
			دوره
		شاهیوند	کشکان جنوبی
			کشکان شمالی
		ویسیان	شوراب
			ویسیان
		سیلاخور	سیلاخور
	سلسله	فیروزآباد	قلایی
			فیروزآباد
		مرکزی	دوآب
			قلعه مظفری
			هنام
			یوسفوند
	کوهدشت	درب گنبد	بلوران
			درب گنبد
		رومشکان	رومشکان غربی
			رومشکان شرقی
		طهران	طهران
			طهران غربی
		کونانی	زیرتنگ
			کونانی
		مرکزی	کوهدشت شمالی
			کوهدشت جنوبی
			گل گل

مأخذ: همان.

جدول ۲۶. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان مازندران

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
مازندران	آمل	لاریجان	بالا لاریجان
			لاریجان سفلی
		مرکزی	چلاو
	بابل	بابل کنار	درازکلا
			بابل کنار
		بندی شرقی	سجاد رود
			فیروزجاه
		بند پی غربی	خوش رود
			شهیدآباد
	بهشهر	مرکزی	پنج هزاره
		یانه سر	شهدا
			عشرستاق
	تنکابن	خرم آباد	دوهزار
			سه هزار
		مرکزی	گلیجان
	چالوس	کلاردشت	بیرون بشم
			کوهستان
	رامسر	مرکزی	جنت رودبار
			اشکور
	ساری	چهار دانگه	پشتکوه
			چهار دانگه
			گرماب
		دودانگه	بنافت
			فریم
			لفور
	سوادکوه	شیرگاه	شرق و غرب شیرگاه
			راستویی
		مرکزی	سرخکلا
			کسلیان
			ولویی
			پیرجه
		هزار جریب	استخر پشت
			زارم رود
			شیخ فضل الله نوری
	نور	بلده	اوزرود
			تتارستاق
			پنجک رستاق
	نوشهر	کجور	توابع کجور
			زانوس رستاق

مأخذ: همان.

جدول ۲۷. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه یافته در استان مرکزی

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته
مرکزی	تفرش	مرکزی	رودبار
	خمین	کمره	چهار چشمه
		مرکزی	آشناخور
	خنداب	قره چای	سنگ سفید
			اناج
			جاورسیان
		مرکزی	خنداب
			دهچال
	زرنديه	خرقان	الویر
			دوزج
			علیشار
	ساوه	مرکزی	شاهسون کندی
		نوبران	آقی کهریز
			بیات
			کوهپایه
	شازند	زالیان	زالیان
			پل دوآب
			نهرمیان
		سریند	هندودر
			مالمیر
	کمیجان	مرکزی	اسفندان
			خنجین
		میلاچرد	خسروبیگ
			میلاچرد

مأخذ: همان.

جدول ۲۸. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه‌یافته در استان هرمزگان

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه‌یافته
هرمزگان	سیریک	بمائی	بمائی
			شاهمردی
		مرکزی	سیریک
			بیابان
	قشم	شهاب	دولاب
			هنگام
			سوزا
			صلح
			لارک
	میناب	توکهور	چراغ‌آباد
			توکهور
		سندرک	بندر
			درپهن
			سندرک
		مرکزی	کریان
			گوربند

مأخذ: همان.

جدول ۲۹. فهرست شهرستان، بخش و دهستان کمتر توسعه‌یافته در استان یزد

استان	شهرستان	بخش	دهستان کمتر توسعه یافته	
یزد	ابرکوه	بهمن	اسفندار	
			مهرآباد	
		مرکزی	تیرجرد	
	فراغت			
	اردکان	خرانق	رباطات	
			زرین	
		عقدا		
	بافق	بهباد	عقدا	
			اسفیچ	
		مرکزی	بنستان	
			جلگه	
	تفت	مرکزی	سبزدشت	
			سخوید	
		خاتم	نیر	چاهک
				فتح آباد
	مرکزی		ایثار	
			مروست	
	صدوق	خضرآباد	هرابرجان	
			کذاب	
		ندوشن		
	طبس	دستگردان	دستگردان	دستگردان
				کوه یخاب
			دیپوک	دیپوک
				کوپر
		مرکزی	پیر حاجات	پیر حاجات
				گلشن
منتظریه			منتظریه	
			نخلستان	

مأخذ: همان.

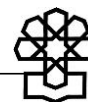
پیوست ۲. مناطق محروم براساس اطلس مناطق محروم، ۱۳۹۶.

براساس مطالعه اطلس مناطق محروم، ۵۶۴ بخش محروم کشور را می‌توان براساس شاخص ترکیبی معرفی شده در مطالعه مورد بحث در ۶ طبقه از منظر محرومیت قرار داد. هرچه شاخص ترکیبی کوچک‌تر باشد میزان محرومیت بیشتر خواهد بود.

جدول ۳۰. فهرست مناطق محروم براساس اطلس مناطق محروم، ۱۳۹۶.

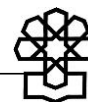
طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
۰/۶-۰/۴	۰/۴۷۶۹	آشار	زابل (مهرستان)	سیستان و بلوچستان	۱
	۰/۵۲۳۴	گافروپارامون	بشاگرد	هرمزگان	۲
	۰/۵۴۰۴	بم‌پشت	سراوان	سیستان و بلوچستان	۳
	۰/۵۵۲۹	هیدوچ	سیب و سوران	سیستان و بلوچستان	۴
	۰/۵۶۹۷	بنت	نکی‌شهر	سیستان و بلوچستان	۵
	۰/۵۷۸	کورین	زاهدان	سیستان و بلوچستان	۶
	۰/۵۹۱	سرباز	سرباز	سیستان و بلوچستان	۷
	۰/۵۹۲	پارود	سرباز	سیستان و بلوچستان	۸
	۰/۵۹۳۳	لاشار	نکی‌شهر	سیستان و بلوچستان	۹
	۰/۵۹۵۵	زرآباد	کنارک	سیستان و بلوچستان	۱۰
۰/۸-۰/۶	۰/۶۰۰۶	چلو	اندیکا	خوزستان	۱۱
	۰/۶۰۶۹	دشتیاری	چاه‌بهار	سیستان و بلوچستان	۱۲
	۰/۶۱۶۸	نصرت‌آباد	زاهدان	سیستان و بلوچستان	۱۳
	۰/۶۱۸	لیردف	جاسک	هرمزگان	۱۴
	۰/۶۲۵۹	مرکزی	زابل (مهرستان)	سیستان و بلوچستان	۱۵
	۰/۶۲۹۳	پلان	چاه‌بهار	سیستان و بلوچستان	۱۶
	۰/۶۴۰۶	چاه‌داد خدا	قلعه‌گنج	کرمان	۱۷
	۰/۶۴۵	جلگه‌چاه‌هاشم	دلگان	سیستان و بلوچستان	۱۸
	۰/۶۴۷۸	ایرندگان	خاش	سیستان و بلوچستان	۱۹
	۰/۶۵۰۸	مرکزی	اندیکا	خوزستان	۲۰
	۰/۶۵۲۷	جازموریان	رودبار جنوب	کرمان	۲۱
	۰/۶۵۶۲	بازفت	کوه‌رنگ	چهارمحال و بختیاری	۲۲
	۰/۶۶۰۲	گوهران	بشاگرد	هرمزگان	۲۳
	۰/۶۶۶۸	فنو	نکی‌شهر	سیستان و بلوچستان	۲۴
	۰/۶۷	مرکزی	بشاگرد	هرمزگان	۲۵
	۰/۶۷۷۱	قصر قند	نکی‌شهر	سیستان و بلوچستان	۲۶

ردیف	مناطق مورد مطالعه			طبقه
	استان	شهرستان	بخش	
۲۷	سیستان و بلوچستان	دلگان	مرکزی	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل
۲۸	سیستان و بلوچستان	سرباز	پیشین	
۲۹	خوزستان	لالی	حتی	
۳۰	سیستان و بلوچستان	هیرمند	دقرقری	
۳۱	سیستان و بلوچستان	سراوان	جالق	
۳۲	لرستان	الیگودرز	بشارت	
۳۳	سیستان و بلوچستان	ایران‌شهر	به‌زمان	
۳۴	کهگیلویه و بویراحمد	بهمنی	بهمنی گرمسیری	
۳۵	سیستان و بلوچستان	سرباز	مرکزی	
۳۶	سیستان و بلوچستان	نکی‌شهر	مرکزی	
۳۷	فارس	ممسنی	ماهور می‌لاتی	
۳۸	لرستان	الیگودرز	ززو ماهرو	۰/۸-۰/۶
۳۹	سیستان و بلوچستان	خاش	نوک آباد	
۴۰	کهگیلویه و بویراحمد	کهگیلویه	دیشموک	
۴۱	کهگیلویه و بویراحمد	بویراحمد	لوداب	
۴۲	کرمان	ریگان	مرکزی	
۴۳	خوزستان	ایذه	سوسن	
۴۴	سیستان و بلوچستان	زاهدان	مسیر جاوه	
۴۵	لرستان	دلفان	کاکاوند	
۴۶	کرمان	فهرج	دنگین کویر	
۴۷	آذربایجان شرقی	چاراویماق	شادیان	
۴۸	کردستان	مریوان	خاوومیرآباد	
۴۹	کرمان	عنبرآباد	جبالبارز جنوبی	
۵۰	آذربایجان غربی	سلماس	کوهسار	
۵۱	کرمان	رودبار جنوب	رودبار (مرکزی)	
۵۲	خوزستان	شوش	فتح‌المبین	
۵۳	کرمانشاه	سنقر	کلیائی	
۵۴	کرمانشاه	جوانرود	کلاشی	
۵۵	سیستان و بلوچستان	سیب و سوران	مرکزی	
۵۶	آذربایجان غربی	مهاباد	خلیفان	
۵۷	هرمزگان	میناب	سندرک	
۵۸	چهارمحال و بختیاری	اردل	میانکوه	

ردیف	مناطق مورد مطالعه			طبقه
	استان	شهرستان	بخش	
۵۹	فارس	داراب	رستاق	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل
۶۰	کهگیلویه و بویراحمد	بویراحمد	مارگون	
۶۱	آذربایجان شرقی	خداآفرین	منجوان	
۶۲	مرکزی	زرنديه	خرقان	
۶۳	چهارمحال و بختیاری	کوهرنگ	مرکزی	
۶۴	کرمان	فاریاب	حور	
۶۵	آذربایجان شرقی	کلیبر	آبش احمد	
۶۶	خوزستان	ایذه	دهدز	
۶۷	اردبیل	مشگین شهر	مرادلو	
۶۸	خوزستان	اندیکا	ابزدان	
۶۹	خراسان شمالی	شیروان	قوشخانه	
۷۰	فارس	ممسنی	دشمنزیاری	
۷۱	آذربایجان شرقی	میانه	کاغذکنان	
۷۲	آذربایجان شرقی	خداآفرین	گرمادوز	
۷۳	خراسان رضوی	قوچان	باجگیران	
۷۴	آذربایجان غربی	چالدران	دشتک	
۷۵	هرمزگان	حاجی آباد	احمدی	
۷۶	سیستان و بلوچستان	زابل	پشت آب	۰/۸-۰/۶
۷۷	کردستان	مریوان	سرشیو	
۷۸	آذربایجان غربی	ارومیه	صومای برادوست	
۷۹	بوشهر	دشتستان	ارم	
۸۰	کهگیلویه و بویراحمد	کهگیلویه	چاروسا	۱-۰/۸
۸۱	آذربایجان شرقی	میانه	کندوان	
۸۲	خوزستان	باغ ملک	صیدون	
۸۳	خراسان جنوبی	نهبندان	شوسف	
۸۴	خوزستان	دزفول	سردشت	
۸۵	کهگیلویه و بویراحمد	چرام	سرفاریاب	
۸۶	ایلام	شیروان و چرداول	هلیلان	
۸۷	قزوین	قزوین	طارم سفلی	
۸۸	خوزستان	باغ ملک	میداود	
۸۹	خراسان جنوبی	قائنات	زهان	
۹۰	کرمان	قلعه گنج	مرکزی	

طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۰/۸۱۴۹	درب گنبد	کوه‌دشت	لرستان	۹۱
	۰/۸۱۵۱	روداب	سبزوار	خراسان رضوی	۹۲
	۰/۸۱۵۴	خاروانا	ورزقان	آذربایجان شرقی	۹۳
	۰/۸۱۶۹	ازگله	ثلاث باباجانی	کرمانشاه	۹۴
	۰/۸۱۷۷	صفائیه	خوی	آذربایجان غربی	۹۵
	۰/۸۱۸۹	قطور	خوی	آذربایجان غربی	۹۶
	۰/۸۱۹۳	اسماعیلی	جیرفت	کرمان	۹۷
	۰/۸۱۹۳	آرم رده (الوت)	بانه	کردستان	۹۸
	۰/۸۱۹۳	گهواره	دالاهو	کرمانشاه	۹۹
	۰/۸۱۹۵	سرشیو	سقز	کردستان	۱۰۰
	۰/۸۲۰۵	شاپور	شوش	خوزستان	۱۰۱
	۰/۸۲۲۲	دسورنا	رستم	فارس	۱۰۲
	۰/۸۲۲۵	فیروز	کوثر	اردبیل	۱۰۳
	۰/۸۲۲۶	جره و بالاده	کازرون	فارس	۱۰۴
	۰/۸۲۲۷	شیب کوه	بندر لنگه	هرمزگان	۱۰۵
	۰/۸۲۴۴	پاپی	خرم آباد	لرستان	۱۰۶
	۰/۸۲۵۱	بمپور	ایرانشهر	سیستان و بلوچستان	۱۰۷
	۰/۸۲۵۶	دگنکی	ریگان	کرمان	۱۰۸
	۰/۸۲۷۲	دیلمان	سیاهکل	گیلان	۱۰۹
	۰/۸۲۷۹	هوراند	اهر	آذربایجان شرقی	۱۱۰
	۰/۸۲۸۶	نظر کهیزی	هشترود	آذربایجان شرقی	۱۱۱
	۰/۸۲۸۸	سیلوانه	ارومیه	آذربایجان غربی	۱۱۲
	۰/۸۳۰۳	دگلی داغ	مراوه تپه	گلستان	۱۱۳
۱-۰/۸	۰/۸۳۰۸	کوه‌مره	کازرون	فارس	۱۱۴
	۰/۸۳۱۷	وزینه	سردشت	آذربایجان غربی	۱۱۵
	۰/۸۳۳۱	تخت سلیمان	تکاب	آذربایجان غربی	۱۱۶
	۰/۸۳۳۶	مرکزی	چاه بهار	سیستان و بلوچستان	۱۱۷
	۰/۸۳۶۸	الوار گرمسیری	اندیمشک	خوزستان	۱۱۸
	۰/۸۳۷	مرکزی	فاریاب	کرمان	۱۱۹
	۰/۸۳۷	شاهیوند	دوره	لرستان	۱۲۰
	۰/۸۳۷۲	افزر	قیروکارزین	فارس	۱۲۱
	۰/۸۳۷۴	فیروز آباد	کرمانشاه	کرمانشاه	۱۲۲

ردیف	مناطق مورد مطالعه			مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	طبقه
	استان	شهرستان	بخش		
۱۲۳	سمنان	شاهرود	بیارجمند	۰/۸۳۸۳	
۱۲۴	خراسان جنوبی	سربیشه	مود	۰/۸۳۹۲	
۱۲۵	ایلام	دره شهر	ماژین	۰/۸۴۰۱	
۱۲۶	چهارمحال و بختیاری	لردگان	منج	۰/۸۴۰۲	
۱۲۷	کردستان	سروآباد	اورامان	۰/۸۴۰۳	
۱۲۸	کرمان	جیرفت	ساردوئیه	۰/۸۴۱۹	
۱۲۹	سیستان و بلوچستان	زابل	شیب آب	۰/۸۴۲۷	
۱۳۰	همدان	فامنین	پیشخور	۰/۸۴۴۳	
۱۳۱	قزوین	قزوین	رودبار الموت غربی رودبار	۰/۷۷۸۲	
۱۳۲	سیستان و بلوچستان	کنارک	مرکزی	۰/۸۴۳۹	
۱۳۳	خراسان شمالی	جاجرم	جلگه شوقان	۰/۸۴۴۵	
۱۳۴	آذربایجان شرقی	خدا آفرین	مرکزی	۰/۸۴۴۵	
۱۳۵	کردستان	بانه	نمشیر	۰/۸۴۴۵	
۱۳۶	کرمان	فهرج	مرکزی	۰/۸۴۵۲	
۱۳۷	خراسان رضوی	گناباد	کاخک	۰/۸۴۵۵	
۱۳۸	اردبیل	گرمی	موران	۰/۸۴۵۹	
۱۳۹	کردستان	بیجار	چنگالماس	۰/۸۴۸۱	
۱۴۰	کرمان	جیرفت	جبال بارز	۰/۸۴۸۴	
۱۴۱	مازندران	نور	بلده	۰/۸۵	
۱۴۲	هرمزگان	میناب	توکهور	۰/۸۵	
۱۴۳	زنجان	ایجرود	حلب	۰/۸۵۰۱	
۱۴۴	هرمزگان	سیرکی	مرکزی	۰/۸۵۰۱	
۱۴۵	کرمان	بم	بروات	۰/۸۵۰۴	
۱۴۶	فارس	لارستان	صحرای باغ	۰/۸۵۰۶	
۱۴۷	اردبیل	نیر	کورا بیم	۰/۸۵۱۳	
۱۴۸	کردستان	دیواندره	سارال	۰/۸۵۱۶	
۱۴۹	اصفهان	سمیرم	پادنا	۰/۸۵۱۸	
۱۵۰	ایلام	ملکشاهی	گچی	۰/۸۵۲۲	
۱۵۱	گیلان	رودبار	خورگام	۰/۸۵۲۳	
۱۵۲	خراسان رضوی	خوشاب	مشکان	۰/۸۵۲۴	۱-۰/۸
۱۵۳	کرمانشاه	ثلاث باباجانی	مرکزی	۰/۸۵۲۷	
۱۵۴	سیستان و بلوچستان	زهک	جزیک	۰/۸۵۳۳	

طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۰/۸۵۴۱	شیروان	شیروان و چرداول	ایلام	۱۵۵
	۰/۸۵۵۴	ارژن	شیراز	فارس	۱۵۶
	۰/۸۵۵۷	سرحد	شیروان	خراسان شمالی	۱۵۷
	۰/۸۵۶۵	رودبار الموت شرقی (رودبار الموت)	قزوین	قزوین	۱۵۸
	۰/۸۵۷۶	شاهرود	خلخال	اردبیل	۱۵۹
	۰/۸۵۷۷	پانه‌سر	بهشهر	مازندران	۱۶۰
	۰/۸۵۸۷	ارشق	مشگین شهر	اردبیل	۱۶۱
	۰/۸۵۹۲	مانه	مانه و سملقان	خراسان شمالی	۱۶۲
	۰/۸۵۹۲	صوغان	ارزوئیه	کرمان	۱۶۳
	۰/۸۵۹۳	عمارلو	رودبار	گیلان	۱۶۴
	۰/۸۵۹۴	شهاب	قشم	هرمزگان	۱۶۵
	۰/۸۵۹۵	کنار تخته و کمارج	کازرون	فارس	۱۶۶
	۰/۸۵۹۸	انگوت	گرمی	اردبیل	۱۶۷
	۰/۸۵۹۸	کرفتو	دیوان‌دره	کردستان	۱۶۸
	۰/۸۶۱۷	بام وصفی آباد	اسفراین	خراسان شمالی	۱۶۹
	۰/۸۶۲۷	ننور	بانه	کردستان	۱۷۰
	۰/۸۶۲۷	رغیوه	هفت‌گل	خوزستان	۱۷۱
	۰/۸۶۳۳	اسیر	مهر	فارس	۱۷۲
	۰/۸۶۳۹	محملة	خنج	فارس	۱۷۳
	۰/۸۶۴	دهرم	فراش بند	فارس	۱۷۴
	۰/۸۶۴۱	کوزران	کرمانشاه	کرمانشاه	۱۷۵
	۰/۸۶۴۸	کام فیروز	مرودشت	فارس	۱۷۶
	۰/۸۶۴۸	ششتمد	سبزوار	خراسان رضوی	۱۷۷
	۰/۸۶۴۹	زاغه	خرم آباد	لرستان	۱۷۸
	۰/۸۶۴۹	مرکزی	هیرمند	سیستان و بلوچستان	۱۷۹
	۰/۸۶۵۶	مرکزی	خوشاب	خراسان رضوی	۱۸۰
	۰/۸۶۶۶	مرکزی	منوجان	کرمان	۱۸۱
	۰/۸۶۶۷	بمانی	سیرکی	هرمزگان	۱۸۲
	۰/۸۶۷۳	سلیمان	زاوه (جلگه زاوه)	خراسان رضوی	۱۸۳
	۰/۸۶۷۴	حاجی لار	چای‌پاره	آذربایجان غربی	۱۸۴
	۰/۸۶۸۲	باینگان	پاوه	کرمانشاه	۱۸۵
	۰/۸۶۸۲	با یک	ترت حیدریه	خراسان رضوی	۱۸۶

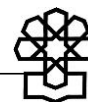
طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۰/۸۶۸۴	شعبیه	شوشتر	خوزستان	۱۸۷
	۰/۸۶۸۷	قشلاق دشت	بيله سوار	اردبیل	۱۸۸
	۰/۸۶۹۵	صالح آباد	تربت جام	خراسان رضوی	۱۸۹
۱-۰/۸	۰/۸۶۹۵	کلات	آبدانان	ایلام	۱۹۰
	۰/۸۷	بوستان	باشت	کهگیلویه و بویراحمد	۱۹۱
	۰/۸۷۰۶	مرکزی	سراوان	سیستان و بلوچستان	۱۹۲
	۰/۸۷۰۹	شنبه و طسوج	دشتی	بوشهر	۱۹۳
	۰/۸۷۱۱	مرکزی	ایرانشهر	سیستان و بلوچستان	۱۹۴
	۰/۸۷۱۱	اوج	بوئین زهرا	قزوین	۱۹۵
	۰/۸۷۱۶	مرکزی	ورزقان	آذربایجان شرقی	۱۹۶
	۰/۸۷۲۴	فارغان	حاجی آباد	هرمزگان	۱۹۷
	۰/۸۷۴	سیمینه	بوکان	آذربایجان غربی	۱۹۸
	۰/۸۷۴۵	خورش رستم	خلخال	اردبیل	۱۹۹
	۰/۸۷۵	طهران	کوهدشت	لرستان	۲۰۰
	۰/۸۷۵۶	چهاردانگه	ساری	مازندران	۲۰۱
	۰/۸۷۶۸	معمولان	پلدختر	لرستان	۲۰۲
	۰/۸۷۷	کلاترزان	سنندج	کردستان	۲۰۳
	۰/۸۷۷	چاپشلو	درگز	خراسان رضوی	۲۰۴
	۰/۸۷۷۲	کبگیان	دنا	کهگیلویه و بویراحمد	۲۰۵
	۰/۸۷۷۲	لاجان	پیرانشهر	آذربایجان غربی	۲۰۶
	۰/۸۷۷۲	چنارود	چادگان	اصفهان	۲۰۷
	۰/۸۷۷۳	کونانی	کوهدشت	لرستان	۲۰۸
	۰/۸۷۸۲	قهستان	در میان	خراسان جنوبی	۲۰۹
	۰/۸۷۹۳	انابد	بردسکن	خراسان رضوی	۲۱۰
	۰/۸۷۹۵	موچش	کامیاران	کردستان	۲۱۱
	۰/۸۸۰۴	زیویه	سقز	کردستان	۲۱۲
	۰/۸۸۱۵	اصلاندوز	پارس آباد	اردبیل	۲۱۳
	۰/۸۸۱۵	سراب باغ	آبدانان	ایلام	۲۱۴
	۰/۸۸۱۶	افشار	خدابنده	زنجان	۲۱۵
	۰/۸۸۱۷	کرانی	بیجار	کردستان	۲۱۶
	۰/۸۸۱۸	فلارد	لردگان	چهارمحال و بختیاری	۲۱۷
	۰/۸۸۲۲	پاتاوه	دنا	کهگیلویه و بویراحمد	۲۱۸

طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۰/۸۸۳	قره‌قویون	شوط	آذربایجان غربی	۲۱۹
	۰/۸۸۵۳	قطریه	نی ریز	فارس	۲۲۰
	۰/۸۸۶۲	بالا ولایت	باخرز	خراسان رضوی	۲۲۱
	۰/۸۸۶۹	مرکزی	نرماشیر	کرمان	۲۲۲
	۰/۸۸۶۹	گرم‌خان	بجنورد	خراسان شمالی	۲۲۳
	۰/۸۸۷۳	مرکزی	عنبر آباد	کرمان	۲۲۴
	۰/۸۸۹۵	سر ولایت	نیشابور	خراسان رضوی	۲۲۵
	۰/۸۸۹۶	جلگه زوزن	خواف	خراسان رضوی	۲۲۶
	۰/۸۸۹۷	باروق	میان‌دوآب	آذربایجان غربی	۲۲۷
۱-۰/۸	۰/۸۸۹۹	فیروزآباد	سلسله	لرستان	۲۲۸
	۰/۸۸۹۹	نالوس	اشنویه	آذربایجان غربی	۲۲۹
	۰/۸۹۱۱	حریق	طوالش	گیلان	۲۳۰
	۰/۸۹۱۱	راز و جرگلان	بجنورد	خراسان شمالی	۲۳۱
	۰/۸۹۱۲	تخت	بندرعباس	هرمزگان	۲۳۲
	۰/۸۹۲	سرپند	شازند	مرکزی	۲۳۳
	۰/۸۹۲۲	مرکزی	در میان	خراسان جنوبی	۲۳۴
	۰/۸۹۲۹	مرکزی	ارزوئیه	کرمان	۲۳۵
	۰/۸۹۳۲	مرزداران	سرخس	خراسان رضوی	۲۳۶
	۰/۸۹۳۴	نوبران	ساوه	مرکزی	۲۳۷
	۰/۸۹۳۹	جغین	رودان	هرمزگان	۲۳۸
	۰/۸۹۴۶	حسن آباد	اقلید	فارس	۲۳۹
	۰/۸۹۴۸	مرکزی	سروآباد	کردستان	۲۴۰
	۰/۸۹۵۲	بیرانوند	خرم آباد	لرستان	۲۴۱
	۰/۸۹۶۸	زنجان رود	زنجان	زنجان	۲۴۲
	۰/۸۹۷۱	موسیان	دهلران	ایلام	۲۴۳
	۰/۸۹۷۲	مرکزی	چالدران	آذربایجان غربی	۲۴۴
	۰/۸۹۷۳	سیمکان	چهرم	فارس	۲۴۵
	۰/۸۹۷۵	بوشکان	دشتستان	بوشهر	۲۴۶
	۰/۸۹۷۵	سیه رود	جلفا	آذربایجان شرقی	۲۴۷
	۰/۸۹۷۷	میمند	فیروزآباد	فارس	۲۴۸
	۰/۸۹۷۸	خواجه	هریس	آذربایجان شرقی	۲۴۹
	۰/۸۹۸	نیسان	هویزه	خوزستان	۲۵۰

طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۰/۸۹۸۳	گل تپه	کبودرآهنگ	همدان	۲۵۱
	۰/۸۹۸۷	سده	قائنات	خراسان جنوبی	۲۵۲
	۰/۸۹۹۸	مرکزی	جاسک	هرمزگان	۲۵۳
	۰/۹۰۰۳	مرکزی	خاش	سیستان و بلوچستان	۲۵۴
	۰/۹۰۰۷	شاهو	روانسر	کرمانشاه	۲۵۵
	۰/۹۰۰۱	طاغنکوه	فیروزه (تخت جلگه)	خراسان رضوی	۲۵۶
	۰/۹۰۲۲	دستگردان	طبس	یزد	۲۵۷
	۰/۹۰۲۶	کوخرد	بستک	هرمزگان	۲۵۸
	۰/۹۰۲۷	خشت	کازرون	فارس	۲۵۹
	۰/۹۰۲۸	گوار	گیلان غرب	کرمانشاه	۲۶۰
	۰/۹۰۳۹	نوبندگان	فسا	فارس	۲۶۱
	۰/۹۰۰۴	هلالی	جغتای	خراسان رضوی	۲۶۲
	۰/۹۰۵۲	جلگه رخ	ترت حیدریه	خراسان رضوی	۲۶۳
	۰/۹۰۵۳	هزار جریب	نکا	مازندران	۲۶۴
	۰/۹۰۶۶	جنگل	رشت خوار	خراسان رضوی	۲۶۵
۱-۰/۸	۰/۹۰۶۶	رودخانه	رودان	هرمزگان	۲۶۶
	۰/۹۰۶۸	مرکزی	کهنوج	کرمان	۲۶۷
	۰/۹۰۶۸	مرکزی	چاراویماق	آذربایجان شرقی	۲۶۸
	۰/۹۰۷۸	دوره چگنی	دوره	لرستان	۲۶۹
	۰/۹۰۷۸	خوسف	بیرجند	خراسان جنوبی	۲۷۰
	۰/۹۰۸۳	مرکزی	سربیشه	خراسان جنوبی	۲۷۱
	۰/۹۰۸۳	اطاقور	لنگرود	گیلان	۲۷۲
	۰/۹۰۸۶	بنارویه	لارستان	فارس	۲۷۳
	۰/۹۰۰۹	نو خندان	درگز	خراسان رضوی	۲۷۴
	۰/۹۰۹۲	تیکمه داش	بستان آباد	آذربایجان شرقی	۲۷۵
	۰/۹۰۹۷	لنده	کهگیلویه	کهگیلویه و بویراحمد	۲۷۶
	۰/۹۰۹۹	هنزا	را بر	کرمان	۲۷۷
	۰/۹۱۰۷	چهاردولی	قروه	کردستان	۲۷۸
	۰/۹۱۱۶	سه قلعه	سرایان	خراسان جنوبی	۲۷۹
	۰/۹۱۳۲	آرد	گراش	فارس	۲۸۰
	۰/۹۱۳۳	مرکزی	زهک	سیستان و بلوچستان	۲۸۱
	۰/۹۱۴۳	داشلی برون	گنبد کاووس	گلستان	۲۸۲

طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۰/۹۱۵	رحمت آباد و بلوکات	رودبار	گیلان	۲۸۳
	۰/۹۱۵۷	گرکان رود	طوالش	گیلان	۲۸۴
	۰/۹۱۷	کوه یخ	قزوین	قزوین	۲۸۵
	۰/۹۱۷۳	انزل	ارومیه	آذربایجان غربی	۲۸۶
	۰/۹۱۸۱	شراء	همدان	همدان	۲۸۷
	۰/۹۱۹۴	گزکی	درمیان	خراسان جنوبی	۲۸۸
	۰/۹۱۹۴	جلگه سنخواست	جاجرم	خراسان شمالی	۲۸۹
	۰/۹۱۹۸	مرکزی	شادگان	خوزستان	۲۹۰
	۰/۹۲۰۲	کدکن	تربت حیدریه	خراسان رضوی	۲۹۱
	۰/۹۲۰۹	مرکزی	کلبهر	آذربایجان شرقی	۲۹۲
	۰/۹۲۱۲	جویم	لارستان	فارس	۲۹۳
	۰/۹۲۱۶	سلامی	خواف	خراسان رضوی	۲۹۴
	۰/۹۲۱۶	ترکمانچای	میانه	آذربایجان شرقی	۲۹۵
	۰/۹۲۱۷	کشاوری	شاهین دژ	آذربایجان غربی	۲۹۶
	۰/۹۲۲۲	زرین آباد	دهلران	ایلام	۲۹۷
	۰/۹۲۲۶	فورگ	داراب	فارس	۲۹۸
	۰/۹۲۲۸	مرکزی	باخرز	خراسان رضوی	۲۹۹
	۰/۹۲۳۲	چم‌خلف عیسی	هندیجان	خوزستان	۳۰۰
	۰/۹۲۳۶	آبگرم	بوئین زهرا	قزوین	۳۰۱
	۰/۹۲۴۸	مرکزی	زاوه (جلگه زاوه)	خراسان رضوی	۳۰۲
	۰/۹۲۵۱	کربال	خرامه	فارس	۳۰۳
۱-۰/۸	۰/۹۲۵۲	اروندکنار	آبادان	خوزستان	۳۰۴
	۰/۹۲۵۴	درود زن	مرودشت	فارس	۳۰۵
	۰/۹۲۵۹	مرکزی	مراوه تپه	گلستان	۳۰۶
	۰/۹۲۶۷	میامی	شاهرود	سمنان	۳۰۷
	۰/۹۲۷۳	روداب	نرماشیر	کرمان	۳۰۸
	۰/۹۲۷۳	مرکزی	جغتای	خراسان رضوی	۳۰۹
	۰/۹۲۷۶	زاوین	کلات	خراسان رضوی	۳۱۰
	۰/۹۲۸	شهرآباد	بردسکن	خراسان رضوی	۳۱۱
	۰/۹۲۸۸	شاندرمن	ماسال	گیلان	۳۱۲
	۰/۹۲۹۳	شیرینسو	کیودرآهنگ	همدان	۳۱۳
	۰/۹۲۹۳	بلبان آباد	دهگلان	کردستان	۳۱۴

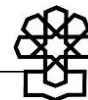
ردیف	مناطق مورد مطالعه			طبقه
	استان	شهرستان	بخش	
۳۱۵	خراسان رضوی	نیشابور	میان جلگه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل
۳۱۶	خراسان جنوبی	قائنات	زیرکوه	
۳۱۷	هرمزگان	بندر عباس	فین	
۳۱۸	کرمان	کرمان	راین	
۳۱۹	فارس	نی ریز	آباد طشک	
۳۲۰	ایلام	ایوان	زرنه	
۳۲۱	کرمانشاه	پاوه	نوسود	
۳۲۲	بوشهر	تنگستان	دلوار	
۳۲۳	مازندران	ساری	دودانگه	
۳۲۴	فارس	زرین دشت	ایزدخواست	
۳۲۵	خراسان جنوبی	نهبندان	مرکزی	
۳۲۶	خراسان جنوبی	قائنات	نیم بلوک	
۳۲۷	کرمان	کرمان	شهداد	
۳۲۸	فارس	نی ریز	پشتکوه	
۳۲۹	لرستان	دوره	ویسیان	
۳۳۰	کرمانشاه	هرسین	بیستون	
۳۳۱	خراسان رضوی	کاشمر	کوه سرخ	
۳۳۲	زنجان	ماه نشان	انگوران	
۳۳۳	فارس	سپیدان	همایجان	
۳۳۴	خراسان رضوی	درگز	لطف آباد	
۳۳۵	خراسان رضوی	تربت جام	پایین جام	
۳۳۶	گلستان	آق قلا	وشمگیر	
۳۳۷	فارس	لامرد	علامرودشت	
۳۳۸	گیلان	املش	رانکوه	
۳۳۹	فارس	لامرد	اشکنان	
۳۴۰	زنجان	زنجان	قره پشتلو	
۳۴۱	ایلام	مهران	صالح آباد	
۳۴۲	هرمزگان	رودان	بیکاه	۱-۰/۸
۳۴۳	مازندران	نوشهر	کجور	
۳۴۴	فارس	فسا	ششده و قره بلاغ	
۳۴۵	فارس	بوانات	سرچهان	
۳۴۶	خوزستان	امیدیه	جایزان	

طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۰/۹۴۵۸	لاله زار	بردسیر	کرمان	۳۴۷
	۰/۹۴۵۸	ناغان	کیار	چهارمحال و بختیاری	۳۴۸
	۰/۹۴۶۵	سنگان	خواف	خراسان رضوی	۳۴۹
	۰/۹۴۷۳	نصرآباد	تربت جام	خراسان رضوی	۳۵۰
	۰/۹۴۸۳	لوه	گالیکش	گلستان	۳۵۱
	۰/۹۴۸۳	مرکزی	رستم	فارس	۳۵۲
	۰/۹۴۸۹	رحیم آباد	رودسر	گیلان	۳۵۳
	۰/۹۵	بزینه رود	خدابنده	زنجان	۳۵۴
	۰/۹۵۱۳	مشراگه	رامشیر	خوزستان	۳۵۵
	۰/۹۵۱۵	مرکزی	لردگان	چهارمحال و بختیاری	۳۵۶
	۰/۹۵۲۳	سجاس رود	خدابنده	زنجان	۳۵۷
	۰/۹۵۳۱	جناح	بستک	هرمزگان	۳۵۸
	۰/۹۵۳۴	آسفیج	بهاباد	یزد	۳۵۹
	۰/۹۵۳۷	چورزق	طارم	زنجان	۳۶۰
	۰/۹۵۴۹	مرکزی	بهمنی	کهگیلویه و بویراحمد	۳۶۱
	۰/۹۵۵۵	مرکزی	لاکی	خوزستان	۳۶۲
	۰/۹۵۸۲	نشان	بهبهان	خوزستان	۳۶۳
	۰/۹۵۸۷	مرکزی	اردل	چهارمحال و بختیاری	۳۶۴
	۰/۹۵۸۹	بردخون	دیر	بوشهر	۳۶۵
	۰/۹۶۰۳	بن دپی شرقی	بابل	مازندران	۳۶۶
	۰/۹۶۱۸	وراوی	مهر	فارس	۳۶۷
	۰/۹۶۲۷	بدره	دره شهر	ایلام	۳۶۸
	۰/۹۶۴	مهربان	سراب	آذربایجان شرقی	۳۶۹
	۰/۹۶۵۵	مرکزی	رودان	هرمزگان	۳۷۰
	۰/۹۶۵۶	بستان	دشت آزادگان	خوزستان	۳۷۱
	۰/۹۶۵۶	مرکزی	روانسر	کرمانشاه	۳۷۲
	۰/۹۶۵۷	قلعه قاضی	بندر عباس	هرمزگان	۳۷۳
	۰/۹۶۶	مرکزی	سردشت	آذربایجان غربی	۳۷۴
	۰/۹۶۶	زیدون	بهبهان	خوزستان	۳۷۵
	۰/۹۶۶۲	رویدر	خمیر	هرمزگان	۳۷۶
	۰/۹۶۶۶	مرکزی	هویزه	خوزستان	۳۷۷
	۰/۹۶۷۳	شبانکاره	دشتستان	بوشهر	۳۷۸

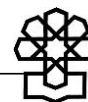
طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۰/۹۶۷۷	بیضا	سپیدان	فارس	۳۷۹
۱-۰/۸	۰/۹۶۸۱	مرکزی	بستک	هرمزگان	۳۸۰
	۰/۹۶۸۶	بخش مرکزی	پلدشت	آذربایجان غربی	۳۸۱
	۰/۹۶۸۸	سملقان	مانه و سملقان	خراسان شمالی	۳۸۲
	۰/۹۶۹۲	مرکزی	دلفان	لرستان	۳۸۳
	۰/۹۶۹۴	مرکزی	سر پل ذهاب	کرمانشاه	۳۸۴
	۰/۹۶۹۸	دیپوک	طبس	یزد	۳۸۵
	۰/۹۶۹۸	عنبران	نمین	اردبیل	۳۸۶
	۰/۹۷۰۲	مرکزی	دالاهو	کرمانشاه	۳۸۷
	۰/۹۷۰۴	مرکزی	باغ ملک	خوزستان	۳۸۸
	۰/۹۷۰۶	احمدآباد	مشهد	خراسان رضوی	۳۸۹
	۰/۹۷۲۳	مرکزی	حاجی آباد	هرمزگان	۳۹۰
	۰/۹۷۳	مرکزی	رامشیر	خوزستان	۳۹۱
	۰/۹۷۴۲	مرکزی	کوهدهشت	لرستان	۳۹۲
	۰/۹۷۴۴	امام حسن	دیلیم	بوشهر	۳۹۳
	۰/۹۷۴۴	جرقویه علیا	اصفهان	اصفهان	۳۹۴
	۰/۹۷۴۵	آسمینون	منوجان	کرمان	۳۹۵
	۰/۹۷۶	قره چای	خنداب	مرکزی	۳۹۶
	۰/۹۷۶	سومار	قصر شیرین	کرمانشاه	۳۹۷
	۰/۹۷۷۸	مرکزی	ملکشاهی	ایلام	۳۹۸
	۰/۹۷۸۷	مرکزی	خمیر	هرمزگان	۳۹۹
	۰/۹۷۹	عطاملک	جوین	خراسان رضوی	۴۰۰
	۰/۹۷۹۲	مرکزی	کوثر	اردبیل	۴۰۱
	۰/۹۷۹۹	مرکزی	پلدختر	لرستان	۴۰۲
	۰/۹۸۰۴	جرقویه سفلی	اصفهان	اصفهان	۴۰۳
	۰/۹۸۱۴	کاکا	دشتی	بوشهر	۴۰۴
	۰/۹۸۱۵	رضویه	مشهد	خراسان رضوی	۴۰۵
	۰/۹۸۲۱	گلباف	کرمان	کرمان	۴۰۶
	۰/۹۸۳۲	مرکزی	فیروزه (تخت جلگه)	خراسان رضوی	۴۰۷
	۰/۹۸۴۵	مرکزی	را بر	کرمان	۴۰۸
	۰/۹۸۴۶	مرکزی	چرام	کهگیلویه و بویراحمد	۴۰۹
	۰/۹۸۵۱	ویل کیچ	نمین	اردبیل	۴۱۰

طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۰/۹۸۵۲	ان ترک	نائین	اصفهان	۴۱۱
	۰/۹۸۵۴	مرکزی	تنگستان	بوشهر	۴۱۲
	۰/۹۸۵۹	مرکزی	کلات	خراسان رضوی	۴۱۳
	۰/۹۸۵۹	سعدآباد	دشتستان	بوشهر	۴۱۴
	۰/۹۸۶۷	خزر	نهادوند	همدان	۴۱۵
	۰/۹۸۶۸	مرکزی	زرین دشت	فارس	۴۱۶
	۰/۹۸۷۸	مرکزی	جوین	خراسان رضوی	۴۱۷
۱-۰/۸	۰/۹۸۸۲	مرکزی	خوروبیابانک	اصفهان	۴۱۸
	۰/۹۹۱۳	مرکزی	باشت	کهگیلویه و بویراحمد	۴۱۹
	۰/۹۹۲۷	ارسک	بشرویه	خراسان جنوبی	۴۲۰
	۰/۹۹۳۱	سریش آباد	قروه	کردستان	۴۲۱
	۰/۹۹۳۳	پره‌سر	رضوانشهر	گیلان	۴۲۲
	۰/۹۹۳۶	مرکزی	دیوان‌دره	کردستان	۴۲۳
	۰/۹۹۳۶	بیرم	لارستان	فارس	۴۲۴
	۰/۹۹۳۶	مرکزی	فریدون‌شهر	اصفهان	۴۲۵
	۰/۹۹۳۹	مرکزی	ماه‌نشان	زنجان	۴۲۶
	۰/۹۹۴۴	اوز	لارستان	فارس	۴۲۷
	۰/۹۹۴۶	مرکزی	ایجرود	زنجان	۴۲۸
	۰/۹۹۵۳	شیب‌کوه	فسا	فارس	۴۲۹
	۰/۹۹۵۳	مرکزی	جوانرود	کرمانشاه	۴۳۰
	۰/۹۹۶۵	مرکزی	پیرانشهر	آذربایجان غربی	۴۳۱
	۰/۹۹۶۵	خرمدشت	تاکستان	قزوین	۴۳۲
	۰/۹۹۶۹	کوشکنار	پارسیان (گاوبندی)	هرمزگان	۴۳۳
	۰/۹۹۷۲	خانمیرزا	لردگان	چهارمحال و بختیاری	۴۳۴
	۰/۹۹۷۵	میان ولایت	تایباد	خراسان رضوی	۴۳۵
	۱/۰۰۱۵	سده	اقلید	فارس	۴۳۶
	۱/۰۰۲۷	چوار	ایلام	ایلام	۴۳۷
	۱/۰۰۳۵	مرکزی	خنج	فارس	۴۳۸
	۱/۰۰۰۵	مرکزی	شیروان و چرداول	ایلام	۴۳۹
	۱/۰۰۵۳	مرکزی	قبروکارزین	فارس	۴۴۰
	۱/۰۰۵۳	ریز	جم	بوشهر	۴۴۱
	۱/۰۰۵۴	میلاجرد	کمیجان	مرکزی	۴۴۲

طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۱/۰۰۵۸	مرکزی	بندر لنگه	هرمزگان	۴۴۳
	۱/۰۰۶۷	کردیان	چهرم	فارس	۴۴۴
	۱/۰۰۷۴	مرکزی	کوه بنان	کرمان	۴۴۵
	۱/۰۰۹	مرکزی	گیلان غرب	کرمانشاه	۴۴۶
	۱/۰۰۹۶	پوزگان	تربت جام	خراسان رضوی	۴۴۷
	۱/۰۱۰۱	مرکزی	چای پاره	آذربایجان غربی	۴۴۸
	۱/۰۱۲۴	مرکزی	ایذه	خوزستان	۴۴۹
	۱/۰۱۲۹	مرکزی	هشترود	آذربایجان شرقی	۴۵۰
	۱/۰۱۳۱	بوئین و میاندشت	فریدن	اصفهان	۴۵۱
	۱/۰۱۳۷	مرکزی	رامیان	گلستان	۴۵۲
	۱/۰۱۶	مرکزی	شاهین دژ	آذربایجان غربی	۴۵۳
	۱/۰۱۷	مرکزی	آبدانان	ایلام	۴۵۴
	۱/۰۱۷۱	مرکزی	دشت آزادگان	خوزستان	۴۵۵
	۱/۰۱۸۱	عقیلی	گتوند	خوزستان	۴۵۶
۱-۰/۸	۱/۰۱۹۱	مرکزی	فراش بند	فارس	۴۵۷
	۱/۰۲۲۸	مرکزی	شوط	آذربایجان غربی	۴۵۸
	۱/۰۲۳۵	لیلان	ملکان	آذربایجان شرقی	۴۵۹
	۱/۰۲۴۶	مرکزی	خنداب	مرکزی	۴۶۰
	۱/۰۲۵۳	فندرسک	رامیان	گلستان	۴۶۱
	۱/۰۲۵۷	محمدیار	نقده	آذربایجان غربی	۴۶۲
	۱/۰۲۶۳	کویرات	آران و بیدگل	اصفهان	۴۶۳
	۱/۰۲۷	خضراآباد	صدوق	یزد	۴۶۴
	۱/۰۲۸۸	مرکزی	کامیاران	کردستان	۴۶۵
	۱/۰۲۹۶	مروست	خاتم	یزد	۴۶۶
	۱/۰۲۹۸	مرکزی	طارم	زنجان	۴۶۷
	۱/۰۲۹۹	مرکزی	سمیرم	اصفهان	۴۶۸
	۱/۰۳۰۳	سرد رود	رزن	همدان	۴۶۹
	۱/۰۳۳۷	رومشکان	کوههدشت	لرستان	۴۷۰
	۱/۰۳۴۲	طغرالجرد	کوه بنان	کرمان	۴۷۱
	۱/۰۳۷۳	مرکزی	اشنویه	آذربایجان غربی	۴۷۲
	۱/۰۳۷۵	مینو	خرمشهر	خوزستان	۴۷۳
	۱/۰۳۷۹	گله دار	مهر	فارس	۴۷۴

طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۱/۰۳۸۶	ریگ	گناوه	بوشهر	۴۷۵
	۱/۰۳۹۵	مرکزی	بشرویه	خراسان جنوبی	۴۷۶
	۱/۴/۲۰۲۴	گلبهار	چناران	خراسان رضوی	۴۷۷
	۱/۰۴۲۶	مرکزی	ممسنی	فارس	۴۷۸
	۱/۰۴۳۴	مرکزی	سلسله	لرستان	۴۷۹
	۱/۰۴۳۹	مرکزی (آیسک)	سرایان	خراسان جنوبی	۴۸۰
	۱/۰۴۴۲	مرکزی	کلالة	گلستان	۴۸۱
	۱/۰۴۴۳	مرکزی	دیر	بوشهر	۴۸۲
	۱/۰۴۴۳	مرکزی	خواف	خراسان رضوی	۴۸۳
	۱/۰۴۶۹	مرکزی	تکاب	آذربایجان غربی	۴۸۴
	۱/۰۴۹۳	زالیان	شازند	مرکزی	۴۸۵
	۱/۰۴۹۳	زالیان	شازند	مرکزی	۴۸۵
	۱/۰۵۰۴	مرکزی	جیرفت	کرمان	۴۸۶
	۱/۰۵۰۴	مرکزی	جیرفت	کرمان	۴۸۶
	۱/۰۵۰۴	مرکزی	کمیجان	مرکزی	۴۸۷
	۱/۰۵۰۴	مرکزی	کمیجان	مرکزی	۴۸۷
	۱/۰۵۰۴	زواره	اردستان	اصفهان	۴۸۸
	۱/۰۵۰۹	مرحمتآباد	میاندوآب	آذربایجان غربی	۴۸۹
	۱/۰۵۱۵	مرکزی	گالیکش	گلستان	۴۹۰
۱-۰/۸	۱/۰۵۱۶	مرکزی	زاهدان	سیستان و بلوچستان	۴۹۱
	۱/۰۵۲۱	مرکزی	سوادکوه	مازندران	۴۹۲
	۱/۰۵۲۳	مرکزی	دهگلان	کردستان	۴۹۳
	۱/۰۵۴۵	بندپی غربی	بابل	مازندران	۴۹۴
	۱/۰۵۴۷	مرکزی	گرمی	اردبیل	۴۹۵
	۱/۰۵۵۲	بهمن	ابرکوه	یزد	۴۹۶
	۱/۰۵۷۲	مرکزی	پارسیان (گاویندی)	هرمزگان	۴۹۷
	۱/۰۵۹۳	(شیرگاه) زیرآب	سوادکوه	مازندران	۴۹۸
	۱/۰۵۹۵	مرکزی	مریوان	کردستان	۴۹۹
	۱/۰۵۹۷	مرکزی	کهگیلویه	کهگیلویه و بویراحمد	۵۰۰
	۱/۰۶۰۴	مرکزی	بيله سوار	اردبیل	۵۰۱
	۱/۰۶۳۷	مرکزی	مسجد سلیمان	خوزستان	۵۰۲
	۱/۰۶۸۲	مرکزی	مینودشت	گلستان	۵۰۳

ردیف	مناطق مورد مطالعه			طبقه
	استان	شهرستان	بخش	
۵۰۴	خراسان شمالی	گرمره	مرکزی	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل
۵۰۵	یزد	خاتم	مرکزی	
۵۰۶	بوشهر	گناوه	مرکزی	
۵۰۷	کردستان	بیجار	مرکزی	
۵۰۸	آذربایجان غربی	بوکان	مرکزی	
۵۰۹	خراسان رضوی	تربت جام	مرکزی	
۵۱۰	همدان	رزن	قروه درجزین	
۵۱۱	بوشهر	دشتستان	آب پخش	
۵۱۲	فارس	گراش	مرکزی	
۵۱۳	فارس	لامرد	مرکزی	
۵۱۴	فارس	داراب	مرکزی	
۵۱۵	کهگیلویه و بویراحمد	دنا	مرکزی	
۵۱۶	خراسان شمالی	مانه و سملقان	مرکزی	
۵۱۷	خوزستان	هفت گل	مرکزی	
۵۱۸	همدان	فامنین	مرکزی	
۵۱۹	زنجان	خداپنده	مرکزی	
۵۲۰	خراسان رضوی	تایباد	مرکزی	
۵۲۱	گلستان	گمیشان	مرکزی	
۵۲۲	گیلان	ماسال	مرکزی	
۵۲۳	کردستان	سقز	مرکزی	
۵۲۴	فارس	سپیدان	مرکزی	
۵۲۵	ایلام	دره شهر	مرکزی	
۵۲۶	کرمانشاه	قصر شیرین	مرکزی	
۵۲۷	ایلام	دهلران	مرکزی	
۵۲۸	قزوین	بوئین زهرا	شال	
۵۲۹	بوشهر	دیلم	مرکزی	۱-۰/۸
۵۳۰	یزد	بهباد	مرکزی	
۵۳۱	خراسان رضوی	سرخس	مرکزی	
۵۳۲	یزد	اردکان	خرانق	
۵۳۳	کرمانشاه	پاوه	مرکزی	
۵۳۴	گلستان	گمیشان	گلدشت	
۵۳۵	خوزستان	هندی جان	مرکزی	

طبقه	مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل	مناطق مورد مطالعه			ردیف
		بخش	شهرستان	استان	
	۱/۱۰۷۱	عسلویه	کنگان	بوشهر	۵۳۶
	۱/۱۰۸	مرکزی	فردوس	خراسان جنوبی	۵۳۷
	۱/۱۰۹۸	مرکزی	امیدیه	خوزستان	۵۳۸
	۱/۱۱۶۶	مرکزی	گتوند	خوزستان	۵۳۹
	۱/۱۲۲۱	مرکزی	ایوان	ایلام	۵۴۰
	۱/۱۲۶۷	مرکزی	مهر	فارس	۵۴۱
	۱/۱۲۸۹	مرکزی	جم	بوشهر	۵۴۲
	۱/۱۳۱۹	مرکزی	الیگودرز	لرستان	۵۴۳
	۱/۱۳۲۵	مرکزی	مهاباد	آذربایجان غربی	۵۴۴
	۱/۱۳۲۸	مرکزی	بوانات	فارس	۵۴۵
	۱/۱۳۴۶	مرکزی	طیلس	یزد	۵۴۶
	۱/۱۳۸۹	مرکزی	رزن	همدان	۵۴۷
	۱/۱۴۰۵	مرکزی	اقلید	فارس	۵۴۸
	۱/۱۴۰۹	مرکزی	درگز	خراسان رضوی	۵۴۹
	۱/۱۴۱۵	مرکزی	مهران	ایلام	۵۵۰
	۱/۱۴۶۸	مرکزی	خرمشهر	خوزستان	۵۵۱
	۱/۱۴۸۷	شهمیرزاد	مهدی‌شهر	سمنان	۵۵۲
	۱/۱۵۳۷	مرکزی	بانه	کردستان	۵۵۳
	۱/۱۶۱۲	مرکزی	املش	گیلان	۵۵۴
	۱/۱۷۹۸	مرکزی	ابرکوه	یزد	۵۵۵
	۱/۱۸۰۲	مرکزی	نقده	آذربایجان غربی	۵۵۶
	۱/۱۸۴۷	مرکزی	کبودرآهنگ	همدان	۵۵۷
	۱/۱۲۱۰۶	کلباد	گلوگاه	مازندران	۵۵۸
۱/۴-۱/۲	۱/۱/۲۳۹۱	مرکزی	کنگان	بوشهر	۵۵۹
	۱/۱/۲۶۸۳	مرکزی	زابل	سیستان و بلوچستان	۵۶۰
	۱/۱/۳۸۶۷	تنب	ابوموسی	هرمزگان	۵۶۱
۱/۴ و بیشتر	۱/۱/۶۱۷۹	آغاچاری	بهبهان	خوزستان	۵۶۲
	۱/۱/۶۵۳۸	مرکزی	ابوموسی	هرمزگان	۵۶۳
	۱/۶۹۵	خارک	بوشهر	بوشهر	۵۶۴

مأخذ: همان.

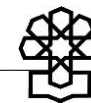
پیوست ۳. قوانین مرتبط با مناطق محروم و کمتر توسعه یافته.

در جدول زیر تلاش شده اهم قوانین دائمی کشور که به شکلی با مناطق محروم و کمتر توسعه یافته مرتبط هستند ارائه گردد.

جدول ۳۱. اهم قوانین دائمی کشور که به شکلی با مناطق محروم و کمتر توسعه یافته مرتبط هستند

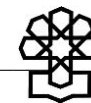
ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۱	ماده (۱۲)	قانون مانع زدایی از توسعه صنعت برق	۱۴۰۱/۸/۱۵	ماده (۱۲) دولت مکلف است با رعایت سیاست های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی و بند «۶» ماده (۲۹) قانون اجرای سیاست های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۸، منابع حاصل از واگذاری دارایی های مرتبط با صنعت برق از جمله اموال، سهام و حق الشرکه که در فهرست واگذاری های سازمان خصوصی سازی قرار دارد را با اولویت بازسازی و نوسازی شبکه های اصلی انتقال برق در مناطق محروم و کمتر توسعه یافته در لایحه بودجه سنواتی پیش بینی و اختصاص دهد.
۲	ماده (۵) - تبصره ۱	قانون نظام رتبه بندی معلمان	۱۴۰۰/۱۲/۱۵	ماده (۵) - تبصره ۱ دوره خدمت در هر رتبه برای معلمان شاغل در دوره ابتدایی، مدارس استثنائی، مناطق محروم، مرزی و عشایری به ازای هر سال خدمت تمام وقت در این مناطق سه ماه کاهش می یابد.
۳	ماده (۵۰) - بند «ت»	قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت	۱۴۰۰/۷/۲۴	ماده (۵۰) ت- پذیرش دستیار زنان و زایمان متناسب با سهمیه مناطق با اولویت مناطق محروم و ممانعت از خروج متخصصان از محل تعیین شده در زمان پذیرش سهمیه مناطق.
۴	فصل نهم - ماده (۴۳)	قانون مالیات بر ارزش افزوده	۱۴۰۰/۳/۲	ماده (۴۳) یک نهم مالیات ها و عوارض وصولی موضوع ماده (۷) و بندهای «الف» و «ب» ماده (۲۶) این قانون به عنوان «مالیات سلامت»، هم زمان با دریافت توسط سازمان امور مالیاتی، به حساب خزانه داری کل کشور واریز می گردد. خزانه مکلف است مبالغ دریافتی هر ماه را تا پایان پانزدهم ماه بعد به حساب وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی واریز نماید. عدم تخصیص مبلغ مذکور در حکم تصرف غیرمجاز در اموال عمومی است. صد درصد (۱۰۰٪) منابع دریافتی موضوع این ماده از طریق ردیف یا ردیف هایی که برای این منظور در قوانین بودجه سنواتی پیش بینی می شود به پیشگیری و پوشش کامل درمان افراد ساکن در روستاها و شهرهای دارای بیست هزار نفر جمعیت و پایین تر و جامعه عشایری (در چهارچوب نظام ارجاع)، اختصاص می یابد و پس از تحقق هدف مذکور نسبت به تکمیل و تأمین تجهیزات بیمارستانی و مراکز بهداشتی و درمانی با اولویت بیمارستان های مناطق توسعه نیافته، مصارف هیئت امنای ارزی و ارتقای سطح بیمه بیماران صعب العلاج و افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی خارج از روستاها و شهرهای بالای بیست هزار نفر جمعیت اقدام می شود. هرگونه پرداخت هزینه های نیروی انسانی نظیر حقوق و مزایا، اضافه کار، کمک های رفاهی، پاداش، فوق العاده های مأموریت، کارانه، بهره وری، مدیریت، نوبت کاری، دیون و مانند آن و هزینه های اداری نظیر اقلام مصرفی اداری و تأمین اثاثیه و منصوبات اداری از این محل ممنوع است.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۵	ماده (۵)	قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی	۱۳۹۶/۵/۳۱	ماده ۵- منابع موضوع این قانون در درون هر استان به نسبت پنجاه درصد (۵۰٪) براساس شاخص سهم بیکاران روستایی، جمعیت عشایری، مناطق مرزی و <u>مناطق محروم</u> به صورت استانی توزیع می‌گردد و پنجاه درصد (۵۰٪) باقی‌مانده به صورت ملی و براساس شاخص‌های مصوب شورای عالی اشتغال و بر مبنای شاخص‌های مصوب ستاد اقتصاد مقاومتی توزیع می‌شود.
۶	ماده (۱) - اصل ۷- الحاقی ۴ ماده (۳۱) - بند «ب» - تبصره «۲» ماده (۴۶) - بند «ث» - تبصره «۲» ماده (۶۵) - بند «ج»	قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور	۱۳۹۵/۱۱/۱۰	ماده (۱) ۴- دانشگاه پیام‌نور مکلف است شصت درصد (۶۰٪) از درآمدهای حاصل از شهریه دانشجویان هر واحد را برای توسعه همان واحد و مابقی را برای توسعه و تجهیز واحدهای دانشگاهی در <u>مناطق محروم</u> اختصاص دهد. ماده (۳۱) - بند «ب» تبصره ۲- شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان صرفاً مسئولیت تعیین سرجمع اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و اعتبارات موضوع قانون «استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقای سطح مناطق کمتر توسعه‌یافته»، سهم شهرستان‌ها را براساس شاخص‌های جمعیت و محرومیت به عهده دارد و این شورا حق دخالت در تصمیمات کمیته برنامه‌ریزی شهرستان را ندارد. ماده (۴۶) - بند «ث» تبصره ۲- به دستگاه‌های اجرایی اجازه داده می‌شود متناسب با میزان آمادگی سازمان بسیج سازندگی، اجرای بخشی از فعالیت‌های آموزشی، بهداشتی، فرهنگی و غنی‌سازی اوقات فراغت و پروژه‌های عمرانی خود از قبیل احداث و تعمیر مساجد، مدارس و خانه‌های بهداشت روستایی، بیابان‌زدایی، جنگل‌کاری، آبرسانی به روستاها در مناطق محروم، روستایی و مرزی براساس مقررات جاری کشور به آن سازمان واگذار نمایند تا با استفاده از نیروهای داوطلب بسیجی و مردمی و جوانان و متخصصان به‌نحو سازمان‌یافته، اجرا کند. ماده (۶۵) بند «ج» - به‌منظور زدودن فقر از چهره مناطق آزاد تجاری، سازمان‌های مناطق آزاد موظفند حداقل یک درصد (۱٪) از محل وصول عوارض ورود و صدور کالاها و خدمات این مناطق را از طریق نهادهای حمایتی به <u>محرومان</u> و <u>نیازمندان</u> بومی این مناطق اختصاص دهند.
۷	ماده (۳۲) - بند «ت» ماده (۳۳)	قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور	۱۳۹۵/۱۱/۱۰	ماده (۳۲) - بند «ت» دولت مکلف است سه درصد (۳٪) از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی را به ترتیب یک سوم به استان‌های نفت‌خیز و گازخیز که سهم هر استان براساس سهم آن استان در ارزش صادرات نفت خام و خالص صادرات گاز طبیعی تعیین می‌گردد و دوسوم به شهرستان‌های <u>مناطق کمتر توسعه‌یافته</u> که براساس شاخص‌های توسعه‌نیافتگی به تفکیک شهرستان توسط سازمان برنامه و بودجه کشور تعیین می‌شود، جهت اجرای برنامه عمرانی بودجه‌های سنواری اختصاص دهد. این اعتبار صرفاً به مناطق نفت‌خیز و مناطق توسعه‌نیافته اختصاص می‌یابد و موجب کاهش سهم اعتبارات استانی این مناطق نمی‌شود. ماده (۳۳) - در زمان صلح با تأیید ستاد کل نیروهای مسلح، قسمتی از نیاز دولت، شهرداری‌ها، دهیاری‌ها، نهادهای عمومی غیردولتی، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی دولتی و غیردولتی و فدراسیون‌های ورزشی و واحدهای تولیدی به نیروی انسانی دارای مدرک کارشناسی (لیسانس) و بالاتر با استفاده از خدمت مشمولان وظیفه مشروط به عدم ورود آسیب به آمادگی رزمی کشور و پس از

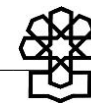
ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
				گذراندن دوره آموزش نظامی تأمین می‌شود. این نیازها از طریق وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح به ستاد کل اعلام می‌گردد. حقوق و مزایا و جیره استحقاقی در دوره خدمت از محل اعتبارات دستگاه به کارگیرنده تأمین می‌شود. میزان دریافتی این قبیل افراد نباید در مجموع از حد مقرر در قوانین نیروهای مسلح تجاوز کند. حداقل پناه درصد (۵۰٪) از نیروهای انسانی مذکور که فارغ التحصیل دانشگاه هستند، باید در مناطق توسعه نیافته یا کمتر توسعه یافته کشور خدمت کنند.
۸	ماده (۹) - تبصره «۱» ماده (۱۳) ماده (۲۰) ماده (۲۷) - تبصره	قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی	۱۳۹۵/۹/۱۴	ماده (۹) تبصره «۱» وزارت آموزش و پرورش مجاز است از هر متقاضی تأسیس مدرسه یا مرکز موضوع این قانون، دو میلیون ریال دریافت و به حساب درآمدهای اختصاصی ملی نزد خزانه داری کل کشور واریز کند. معادل وجوه واریزی از محل اعتبار درآمد اختصاصی مربوط، در اختیار سازمان مدارس و مراکز غیردولتی و توسعه مشارکتهای مردمی قرار می‌گیرد تا برای نظارت و کمک به توسعه مشارکت در مناطق محروم هزینه شود. مجوز تأسیس صادر شده حداکثر دو سال اعتبار دارد. ماده (۱۳) - به منظور حمایت از مؤسسان مدارس غیردولتی با اولویت مناطق محروم، وزارت آموزش و پرورش موظف است با مشارکت مؤسسات و بخش غیردولتی، «صندوق حمایت از توسعه مدارس غیردولتی» را به صورت مؤسسه عمومی غیردولتی ایجاد کند. دولت موظف است هر ساله و تا سقف پنجاه درصد (۵۰٪) از قیمت تمام شده سرانه سالانه دانش آموزی در بخش دولتی را به ازای کل دانش آموزان شاغل به تحصیل در مدارس غیردولتی در قالب کمک در لایحه بودجه سالانه کل کشور پیش بینی کند. ماده (۲۰) - (اصلاحی ۱۳۹۵/۰۹/۱۴) - به وزارت آموزش و پرورش اجازه داده می‌شود سالانه معادل چهار درصد (۴٪) از شهریه دریافتی توسط مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی را دریافت و به حساب درآمدهای اختصاصی ملی نزد خزانه داری کل کشور واریز نماید. وجوه واریزی از این محل مطابق اعتبارات مصوب در قوانین بودجه سنواتی در اختیار سازمان مدارس و مراکز غیردولتی و توسعه مشارکتهای مردمی قرار می‌گیرد تا برای نظارت در مراکز یادشده و کیفیت بخشی به امور آموزشی و پرورشی غیردولتی مناطق محروم و کم برخوردار هزینه شود. مبلغ دریافتی به عنوان علی الحساب مالیات مراکز مذکور تلقی و در مفاصاحساب مالیاتی آنان لحاظ گردد. ماده (۲۷) - تبصره - وزارت آموزش و پرورش می‌تواند برای ارتقای سطح دانش معلمان، مربیان و سایر کارکنان مدارس و مراکز غیردولتی، با اولویت مناطق محروم، پرداخت تمام یا بخشی از هزینه برگزاری دوره‌های مذکور را برعهده گیرد.
۹	ماده (۱)	قانون اصلاح مواد (۳)، (۶) و (۲۴) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی	۱۳۹۵/۶/۷	ماده (۱) - تبصره «۳» بند «الف» ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی مصوب ۱۳۸۷/۳/۲۵ و اصلاحات بعدی آن به شرح زیر اصلاح می‌شود: تبصره ۳ - دولت می‌تواند از طریق سازمان‌های توسعه‌ای پس از فراخوان عمومی از سوی وزارتخانه یا شرکت مادر تخصصی ذی ربط و احراز عدم تمایل بخش‌های غیردولتی برای سرمایه‌گذاری بدون مشارکت دولت، در طرح‌های اقتصادی موضوع فعالیت‌های گروه یک ماده (۲) - این قانون در مناطق کمتر توسعه یافته و یا در صنایع پیشرفته با فناوری بالا و یا صنایع خطرپذیر در کلیه مناطق کشور به سرمایه‌گذاری مشترک با بخش‌های غیردولتی اقدام کند. در صورتی که پس از اعلان فراخوان عمومی محرز شود که بخش‌های غیردولتی تمایلی به سرمایه‌گذاری در طرح‌های مورد نظر را به هر میزان ندارند، سازمان‌های توسعه‌ای می‌توانند نسبت به سرمایه‌گذاری در طرح مورد نظر تا صد درصد (۱۰۰٪) اقدام کنند.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۱۰	فصل دوم- ماده (۵) بند «۱» و بند «۳»	قانون اساسنامه شرکت ملی پست جمهوری اسلامی ایران	۱۳۹۵/۴/۱۳	ماده (۵) - بند «۱» - تدوین راهبردها و سیاست‌ها، اهداف کلان و برنامه‌های اجرایی شرکت، جهت توسعه و بهبود ارائه خدمات پایه پستی و ارائه خدمات غیرپایه پستی در مناطق محروم و سایر مناطق کشور براساس مصوبات کمیسیون مادامی که بخش خصوصی (سایر کارورها) تمایلی به سرمایه‌گذاری و فعالیت در این مناطق نداشته باشد. ماده (۵) - بند «۳» - ارائه خدمات پایه پستی در سراسر کشور با التزام به ارائه خدمات غیر پایه پستی در مناطق محروم و سایر مناطق کشور مادامی که بخش خصوصی (سایر کارورها) تمایلی به سرمایه‌گذاری و فعالیت در این مناطق نداشته باشد.
۱۱	ماده (۳۱)	قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور	۱۳۹۴/۲/۱	ماده (۳۱) - متن زیر جایگزین ماده (۱۳۲) قانون مالیات‌های مستقیم و تبصره‌های آن می‌شود و ماده (۱۳۸) قانون مذکور و تبصره‌های آن حذف می‌گردد: ماده (۱۳۲) - درآمد ابرازی ناشی از فعالیت‌های تولیدی و معدنی اشخاص حقوقی غیردولتی در واحدهای تولیدی یا معدنی که از تاریخ اجرای این ماده از طرف وزارتخانه‌های ذی‌ربط برای آنها پروانه بهره‌برداری صادر یا قرارداد استخراج و فروش منعقد می‌شود و همچنین درآمدهای خدماتی بیمارستان‌ها، هتل‌ها و مراکز اقامتی گردشگری اشخاص یادشده که از تاریخ مذکور از طرف مراجع قانونی ذی‌ربط برای آنها پروانه بهره‌برداری یا مجوز صادر می‌شود، از تاریخ شروع بهره‌برداری یا استخراج یا فعالیت به مدت پنج سال و در مناطق کمتر توسعه‌یافته به مدت ده سال با نرخ صفر مشمول مالیات می‌باشد. ب- دوره برخورداری محاسبه مالیات با نرخ صفر برای واحدهای اقتصادی مذکور موضوع این ماده واقع در شهرک‌های صنعتی یا مناطق ویژه اقتصادی به مدت دو سال و در صورت استقرار شهرک‌های صنعتی یا مناطق ویژه اقتصادی در مناطق کمتر توسعه‌یافته، به مدت سه سال افزایش می‌یابد. ث- به‌منظور تشویق و افزایش سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی در واحدهای موضوع این ماده علاوه بر دوره حمایت از طریق مالیات با نرخ صفر حسب مورد، سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه‌یافته و سایر مناطق به شرح زیر مورد حمایت قرار می‌گیرد: ۱. در مناطق کمتر توسعه‌یافته مالیات سال‌های بعد از دوره محاسبه مالیات با نرخ صفر مذکور در صدر این ماده تا زمانی که جمع درآمد مشمول مالیات واحد به دو برابر سرمایه ثبت و پرداخت شده برسد، با نرخ صفر محاسبه می‌شود و بعد از آن، مالیات متعلقه با نرخ‌های مقرر در ماده (۱۰۵) این قانون و تبصره‌های آن محاسبه و دریافت می‌شود. ۲. در سایر مناطق: پنجاه درصد (۵۰٪) مالیات سال‌های بعد از دوره محاسبه مالیات مذکور در صدر این ماده با نرخ صفر و پنجاه درصد (۵۰٪) باقی‌مانده با نرخ‌های مقرر در ماده (۱۰۵) قانون مالیات‌های مستقیم و تبصره‌های آن محاسبه و دریافت می‌شود. این حکم تا زمانی که جمع درآمد مشمول مالیات واحد، معادل سرمایه ثبت و پرداخت شده شود، ادامه می‌یابد و بعد از آن، صد درصد (۱۰۰٪) مالیات متعلقه با نرخ‌های مقرر در ماده (۱۰۵) این قانون و تبصره‌های آن محاسبه و دریافت می‌شود. درآمد حمل‌ونقل اشخاص حقوقی غیردولتی، از مشوق مالیاتی جزءهای (۱) و (۲) این بند برخوردار می‌باشند. اشخاص حقوقی غیردولتی موضوع این ماده که قبل از این اصلاحیه تأسیس شده‌اند، در صورت سرمایه‌گذاری مجدد از مشوق این ماده می‌توانند

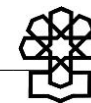
ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
				استفاده کنند. هرگونه سرمایه‌گذاری که با مجوز مراجع قانونی ذی‌ربط به‌منظور تأسیس، توسعه، بازسازی و نوسازی واحدهای مذکور برای ایجاد دارایی‌های ثابت به‌استثنای زمین هزینه می‌شود، مشمول حکم این بند است.
۱۲	ماده (۱) بند «الف» جزء «۴» بند «۳» ماده (۴۴) بند «ب» ماده (۳۷) ماده (۷۸)	قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)	۱۳۹۳/۱۲/۴	ماده (۱) بند «الف» جزء «۴» ۳. اعمال تخفیف پلکانی تا سی درصد (۳۰٪) با انعقاد قرارداد بلندمدت برای واحدهایی که بتوانند جهت تأمین مواد اولیه واحدهای پتروشیمی داخلی که محصولات میانی و نهایی تولید می‌کنند و زنجیره ارزش افزوده را افزایش دهند. در این قرارداد بنگاه‌هایی که در مناطق کمتر توسعه‌یافته راه‌اندازی می‌شوند، از تخفیف بیشتری برخوردار می‌گردند. ماده (۴۴) بند «ب» ۲. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی محرومیت‌زدایی، براساس شاخص‌های توسعه‌نیافتگی و نقاط توسعه‌نیافته استانی بین فصول و برنامه‌های مربوط به توسعه‌نیافتگی به تفکیک شهرستان ۳. اعتبارات موضوع دو درصد (۲٪) نفت و گاز (سهم یک‌سوم استان صرفاً به مناطق نفت‌خیز و گازخیز استان و سهم دوسوم استان صرفاً به مناطق توسعه‌نیافته) به تفکیک شهرستان ماده (۳۷) - علاوه بر افزایش قانونی نرخ مالیات بر ارزش افزوده، صرفاً یک واحد درصد در هر سال به‌عنوان مالیات سلامت به نرخ مالیات بر ارزش افزوده سهم دولت اضافه و هم‌زمان با دریافت، مستقیماً به ردیف درآمدی که برای این منظور در قوانین بودجه سنواتی پیش‌بینی می‌شود، واریز می‌گردد. صد درصد (۱۰۰٪) منابع دریافتی از طریق ردیف یا ردیف‌هایی که برای این منظور در قوانین بودجه سنواتی پیش‌بینی می‌شود، به پیشگیری و پوشش کامل درمان افراد ساکن در روستاها و شهرهای دارای بیست هزار نفر جمعیت و پایین‌تر و جامعه عشایری (در چهارچوب نظام ارجاع)، اختصاص می‌یابد و پس از تحقق هدف مذکور نسبت به تکمیل و تأمین تجهیزات بیمارستانی و مراکز بهداشتی و درمانی با اولویت بیمارستان‌های مناطق توسعه‌نیافته، مصارف هیئت امنای ارزی و ارتقای سطح بیمه بیماران صعب‌العلاج و افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی خارج از روستاها و شهرهای بالای بیست هزار نفر جمعیت اقدام شود. ماده (۷۸) - به‌منظور برقراری عدالت آموزشی و اجرای اصل سی‌ام (۳۰) قانون اساسی و تجهیز کلیه آموزشگاه‌های آموزش و پرورش با اولویت مناطق محروم و روستاها، آستان قدس رضوی و آن دسته از مؤسسات و بنگاه‌های اقتصادی زیرمجموعه نیروهای مسلح و ستاد اجرایی فرمان امام و سایر دستگاه‌های اجرایی که تا زمان تصویب این قانون مالیات پرداخت نکرده‌اند، به‌استثنای مواردی که اذن ولی‌فقیه وجود دارد موظف به پرداخت مالیات مستقیم و مالیات بر ارزش افزوده می‌باشند، منابع حاصله صرفاً جهت توسعه عدالت آموزشی در اختیار وزارت آموزش و پرورش قرار می‌گیرد تا براساس آیین‌نامه‌ای که به این منظور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، هزینه نماید.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۱۳	بند «۹» جزء «۷»	سیاست‌های کلی سلامت	۱۳۹۳/۱/۱۸	۷-۹. اصلاح نظام پرداخت مبتنی بر کیفیت عملکرد، افزایش کارایی، ایجاد درآمد عادلانه و ترغیب انگیزه‌های مثبت ارائه‌کنندگان خدمات و توجه خاص به فعالیت‌های ارتقا سلامت و پیشگیری در مناطق محروم.
۱۴	ماده واحده	قانون اجازه تعیین و وصول حق امتیاز فعالیت بخش غیردولتی در زمینه پست و مخابرات	۱۳۹۲/۸/۱۹	ماده واحده- در اجرای بند «ز» ماده (۳) قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مصوب ۱۳۸۲/۹/۱۹ وزارتخانه مذکور مکلف است بابت فعالیت‌های ارائه خدمات پستی، مخابراتی، فناوری اطلاعات و صدور مجوز ایجاد شبکه‌های ارتباطات و فناوری اطلاعات با تصویب هیئت وزیران، مبالغی به‌عنوان حق الامتیاز و حق السهم دولت و جریمه قانونی جبران عدم انجام تعهدات وصول و به حساب خزانه‌داری کل کشور واریز نماید. صد درصد (۱۰۰٪) مبالغ مذکور در لوایح بودجه سالانه برای وزارتخانه یادشده منظور می‌شود تا پس از مبادله موافقت‌نامه با معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور با اولویت استفاده از فناوری‌های داخلی و تولیدات ملی صرف هزینه‌های ردیف‌های مصوب در بودجه‌های سالانه در امور خدمات زیربنایی ارتباطات و فناوری اطلاعات در مناطق محروم و روستایی و ارائه‌کنندگان خدمات پستی، مخابراتی و فناوری اطلاعات و تأمین هزینه‌های آزادسازی و خصوصی‌سازی و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای وزارتخانه مذکور گردد، به‌نحوی که وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات در چهارچوب جزء «۲۶» بند «الف» سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم (۴۴) قانون اساسی و مواد (۲) و (۳) قانون مربوط، خود عهده‌دار امور تصدی‌گری و غیرحاکمیتی نشود.
۱۵	ماده واحده	قانون اصلاح بند «۳» ماده‌واحد قانون برقراری عدالت آموزشی در پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی و تخصصی	۱۳۹۲/۷/۱۰	۳. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف است سی درصد (۳۰٪) ورودی‌های رشته‌های پزشکی عمومی، دستیاری تخصصی پزشکی و سایر رشته‌های گروه پزشکی را از طریق جذب دانشجوی بومی با اولویت مناطق محروم و متناسب با نیاز استان‌ها و در چهارچوب نظام سطح‌بندی پذیرش نماید. تبصره ۱- تعهد اخذ شده از مشمولان این بند برای خدمت در مناطق مورد تعهد سه برابر مدت تحصیل است و قابل خرید و جابه‌جایی نمی‌باشد.
۱۶	ماده واحده	قانون اصلاح ماده (۸۷) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت	۱۳۹۰/۱۱/۱۸	ماده واحده- ماده (۸۷) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت مصوب ۱۳۷۳/۱۲/۲۸ و اصلاحیه آن مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ به شرح ذیل اصلاح و از تاریخ ۱۳۹۱/۱/۱ اجرا می‌گردد: ماده (۸۷)- به شرکت مادر تخصصی فرودگاه‌های کشور اجازه داده می‌شود مبلغ پنجاه‌هزار (۵۰,۰۰۰) ریال به قیمت بلیط هر مسافر در هر پرواز داخلی و مبلغ دویست و پنجاه‌هزار (۲۵۰,۰۰۰) ریال به قیمت بلیط هر مسافر که با هواپیما عازم خارج از کشور است بیافزاید و از طریق درج در بلیط یا قرارداد حسب مورد دریافت نماید. منابع حاصله به‌عنوان درآمد شرکت تلقی و به حساب شرکت، افتتاح شده توسط خزانه‌داری کل کشور نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واریز می‌گردد تا در چهارچوب بودجه مصوب سالانه برای اجرای برنامه‌های نگهداری، بهسازی و تجهیز فرودگاه‌های کشور با اولویت مناطق محروم و استفاده از آخرین تجهیزات نوین فرودگاهی برای ارائه خدمات به مسافری در حد استانداردهای بین‌المللی هزینه نماید.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۱۷	فصل هفتم- بند «۵» جزء «۱»، «۳» و «۴»	مصوبه «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش»	۱۳۹۰/۱۰/۹	راهکار ۱-۵- تعمیم دوره پیش‌دبستانی به‌ویژه در مناطق محروم و نیازمند حتی‌الامکان با مشارکت بخش غیردولتی با تأکید بر آموزش‌های قرآنی و تربیت بدنی و اجتماعی راهکار ۳-۵- توانمندسازی دانش‌آموزان ساکن در مناطق محروم، روستاها، حاشیه شهرها، عشایر کوچ‌نشین و همچنین مناطق دوزبانه با نیازهای ویژه، با تأکید بر ایجاد فرصت‌های آموزشی متنوع و باکیفیت. راهکار ۴-۵- اولویت‌بخشی به تأمین و تخصیص منابع، تربیت نیروی انسانی کارآمد، تدوین برنامه برای رشد، توانمندسازی و مهارت‌آموزی، ادامه تحصیل و حمایت مادی و معنوی دانش‌آموزان مناطق محروم و مرزی.
۱۸	ماده (۵) تبصره «۲»	قانون اصلاح قانون معادن	۱۳۹۰/۸/۲۲	ماده (۵) تبصره «۲» وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌تواند از طریق سازمان‌های توسعه‌ای با رعایت قوانین و مقررات مربوط، در صورت عدم وجود متقاضی از بخش غیردولتی، نسبت به اکتشاف و شناسایی ذخایر معدنی در مناطق کمتر توسعه‌یافته اقدام نماید.
۱۹	ماده (۹) - تبصره «۳» ماده (۴۰) ماده (۴۸)	قانون اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی	۱۳۹۰/۸/۲۲	ماده ۹ - تبصره «۳» در مناطق بد آب و هوا، مناطق مرزی و مناطق محروم که با تشخیص ستاد کل تعیین می‌شود مدت مذکور در این ماده به پنج سال تغییر می‌یابد. ماده (۴۰) ماده (۵۰) به شرح زیر اصلاح می‌گردد: ماده (۵۰) افسران و درجه‌داران وظیفه در صورت اعزام به مأموریت یا انتقال یا خدمت در مناطق محروم و بد آب و هوا و مناطق عملیاتی مشمول مقررات فوق‌العاده و مزایای مربوط به افسران و درجه‌داران کادر ثابت نسبت به حقوق آنان می‌باشند. سایر کارکنان وظیفه در موارد مذکور از دوسوم فوق‌العاده‌ها و مزایای درجه گروه‌بانی دومی کادر ثابت برخوردار می‌شوند. تبصره ۱- به کارکنان وظیفه‌ای که در شهر محل سکونت خود به‌کارگیری می‌شوند، فوق‌العاده محرومیت از تسهیلات و بدی آب و هوا تعلق نمی‌گیرد. تبصره ۲- به کارکنان وظیفه‌ای که بنا به تقاضای خود منتقل می‌شوند هزینه سفر و فوق‌العاده انتقال تعلق نمی‌گیرد. تبصره ۳- طبقه‌بندی مناطق از نظر محرومیت، آب و هوا و عملیاتی طبق آیین‌نامه‌ای است که وزارت دفاع تهیه می‌کند و پس از تأیید ستاد کل به تصویب هیئت وزیران می‌رسد. ماده (۴۸) - مواد الحاقی زیر با عنوان «فصل هشتم استفاده دستگاه‌های غیرنظامی از خدمات کارکنان وظیفه» به قانون اضافه می‌شود: ماده (۶۸) - هفتاد درصد (۷۰٪) کارکنان وظیفه اختصاص یافته به هر یک از صورت‌های مذکور در تبصره ماده (۶۶) این قانون باید در مناطق محروم به‌کار گرفته شوند مگر نخبگان و افرادی که مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر دارند و خدمت آنان در مناطق غیرمحروم به تشخیص بالاترین مقام سازمان ذی‌ربط ضروری باشد.
۲۰	ماده (۲) - بند «۲» ماده (۳) - بند «۱»	قانون اصلاح موادی از قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات	۱۳۸۹/۱۲/۴	ماده (۲) - بند «۲» تبصره (۲) ماده (۶) به شرح زیر اصلاح می‌گردد: تبصره ۲- در نقاط کم‌تراکم، دورافتاده، مرزی، جزایری، جنگلی، کویری و نقاط محروم و توسعه‌نیافته و همچنین جمعیت عشایری

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
		کشوری مصوب ۱۳۶۲		که بیش از شش ماه در منطقه حضور دارند با توجه به کلیه شرایط اقلیمی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی تا حداقل ده هزار نفر جمعیت با تصویب هیئت وزیران و در موارد استثنایی با تصویب مجلس، جمعیت بخش می‌تواند کمتر از میزان فوق باشد. ماده (۳)- تبصره (۲) ماده (۷) در موارد زیر اصلاح می‌گردد: تبصره ۲ (اصلاحی ۱۳۸۹/۱۲/۰۴) - در نقاط کم‌تراکم، دورافتاده، مرزی، جزایری و کویری و نقاط کمتر توسعه یافته (طبق فهرست سالانه دولت) با توجه به کلیه شرایط اقلیمی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی با تصویب هیئت وزیران و در موارد استثنایی با تصویب مجلس شورای اسلامی می‌تواند کمتر از ۵۰ هزار نفر باشد.
۲۱	ماده واحده- بند «۳»	قانون برقراری عدالت آموزشی در پذیرش دانشجوی در دوره‌های تحصیلات تکمیلی و تخصصی	۱۳۸۹/۱/۲۹	۳- ده درصد (۱۰٪) سهمیه مازاد بر ظرفیت در رشته‌های دستیاری پزشکی (رشته‌های مورد نیاز وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی) به مناطق محروم به داوطلبان بومی اختصاص می‌یابد و پذیرفته‌شدگان مکلفند به مدت سه برابر طول مدت تحصیل را صرفاً در مناطق محروم خدمت کنند و افرادی که سابقه خدمت در این مناطق را دارند حداکثر تا پنج سال از تعهد خدمت‌شان کسر می‌گردد. تبصره ۶ (الحاقی ۱۴۰۱/۱۱/۱۸) برای متعهدین مشمول این بند به‌ازای تولد هر فرزند پس از تصویب این قانون، شش ماه از مدت تعهد خدمت کسر می‌شود. همچنین در صورت تقاضای زوجین متعهد از طریق سامانه مربوطه، با موافقت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، محل خدمت آنان، در منطقه کم‌برخوردار مورد تعهد یکی از زوجین یکسان می‌شود. تبصره ۷ (الحاقی ۱۴۰۱/۱۱/۱۸) متعهدینی که پس از پذیرش در سهمیه تعهدی، به بیماری صعب‌العلاج یا ناشی از حوادث مبتلا شده و با تشخیص وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی توانایی خدمت در محل تعیین شده را ندارند، در مدت درمان، حداکثر برای مدت یک سال مجاز به تغییر محل انجام تعهد به یکی از مناطق کم‌برخوردار مورد موافقت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می‌باشند. در صورت ضرورت مجدداً باید فرایند اخذ مجوز برای سال بعد با تشخیص وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی طی شود. وزارت مذکور مکلف است نسبت به تأمین نیروی جایگزین اقدام نماید.
۲۲	بند «۷»	سیاست‌های کلی نظام اداری	۱۳۸۹/۱/۱۴	زمینه‌سازی جذب و نگهداری نیروهای متخصص در استان‌های کمتر توسعه یافته و مناطق محروم.
۲۳	ماده (۱) بند «ب» تبصره	قانون هدفمند کردن یارانه‌ها	۱۳۸۸/۱۰/۱۵	ماده (۱) بند «ب» تبصره (اصلاحی ۱۳۹۳/۱۲/۴)- وزارت نفت مکلف است قیمت خوراک گاز و خوراک مایع تحویلی به واحدهای صنعتی، پالایشی و پتروشیمی‌ها را با رعایت معیارهای زیر تعیین کند: ۳- اعمال تخفیف پلکانی تا سی درصد (۳۰٪) با انعقاد قرارداد بلندمدت برای واحدهایی که بتوانند جهت تأمین مواد اولیه واحدهای پتروشیمی داخلی که محصولات میانی و نهایی تولید می‌کنند و زنجیره ارزش افزوده را افزایش دهند. در این قرارداد بنگاه‌هایی که در مناطق کمتر توسعه یافته راه‌اندازی می‌شوند، از تخفیف بیشتری برخوردار می‌گردند. در صورت قطع یا کاهش خوراک گاز و خوراک مایع واحدهای مشمول این تبصره خارج از قرارداد و با اراده دولت، وزارت نفت مکلف است برابر ماده (۲۵) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۶ خسارت وارده را از محل خوراک تحویلی در مراحل بعدی جبران کند.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۲۴	ماده واحده	قانون اصلاح ماده (۱۳۴) اصلاحی قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۸۰	۱۳۸۸/۳/۲۷	ماده واحده- در ماده (۱۳۴) اصلاحی قانون مالیات‌های مستقیم- مصوب ۱۳۸۰- پس از عبارت «و مراکز آموزش عالی غیرانتفاعی» عبارت «و مهدهای کودک در مناطق کمتر توسعه‌یافته و روستاها» اضافه می‌شود. ماده ۱۳۴- درآمد حاصل از تعلیم و تربیت مدارس غیرانتفاعی اعم از ابتدایی، راهنمایی، متوسطه، فنی و حرفه‌ای، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی غیرانتفاعی و مهدهای کودک در مناطق کمتر توسعه‌یافته و روستاها و درآمد مؤسسات نگهداری معلولین ذهنی و حرکتی بابت نگهداری اشخاص مذکور که حسب مورد دارای پروانه فعالیت از مراجع ذی‌ربط هستند همچنین درآمد باشگاه‌ها و مؤسسات ورزشی دارای مجوز از سازمان تربیت بدنی حاصل از فعالیت‌های منحصراً ورزشی از پرداخت مالیات معاف است. آیین‌نامه اجرایی این ماده به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.
۲۵	ماده (۶) بند «۱۰»	اساسنامه سازمان تبلیغات اسلامی	۱۳۸۷/۸/۲۹	۱۰- برنامه‌ریزی، سازماندهی و پشتیبانی برای اعزام مبلغ به نقاط مورد نظر کشور با اولویت به مناطق محروم و دورافتاده با هماهنگی و همکاری سازمان‌های مسئول و ذی‌ربط.
۲۶	ماده (۱) ماده (۵)	قانون اصلاح اختیارات سازمان بسیج سازندگی نیروی مقاومت بسیج سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	۱۳۸۶/۱۱/۲	ماده (۱) - در راستای اجرای اصل (۱۴۷) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران سازمان بسیج سازندگی و رده‌های تابعه به‌عنوان مجری طرح‌های عمومی و دولتی محسوب می‌شوند و مجاز به تبادل توافق‌نامه و یا انعقاد قرارداد با دستگاه‌های اجرایی می‌باشند. دستگاه‌های اجرایی مجازند در پروژه‌های واگذاری نسبت به تفویض اختیار لازم به بسیج سازندگی اقدام و در جهت محرومیت‌زدایی، عمران و آبادانی روستا و مناطق محروم، غنی‌سازی اوقات فراغت جوانان در عرصه‌های کار، تلاش و بهره‌برداری از توانایی آنها، توسعه و بسط فرهنگ سازندگی در بین جوانان، کمک به دولت در توسعه سازندگی معنوی و مادی کشور به‌ویژه در طرح‌های عام‌المنفعه، افزایش توان فنی و تجربی جوانان داوطلب و بسیجیان و ایجاد فضای مناسب برای تمرین در فعالیت‌های گروهی و کمک به رفع مشکل اشتغال جوانان اعم از دائم و موقت اقدام نمایند. ماده (۵) - سازمان بسیج سازندگی برای تأمین نیروهای مورد نیاز می‌تواند علاوه بر سازماندهی و استفاده از نیروهای داوطلب و بسیجی اعم از جوانان و متخصصین، از میان واجدین شرایط مشمول خدمت وظیفه عمومی، تعدادی را همه ساله جذب و سازماندهی نموده و حسب مورد جهت آموزش، سوادآموزی، بهداشت و درمان، مردم‌یاری، خدمات‌رسانی و محرومیت‌زدایی از روستاها و مناطق محروم به کار گیرد. تعداد و میزان تحصیلات این دسته از مشمولین به پیشنهاد نیروی مقاومت بسیج توسط ستاد کل نیروهای مسلح تعیین و ابلاغ می‌گردد.
۲۷	ماده (۲۳) تبصره ۲ ماده (۳۵) تبصره ماده (۶۸) بند «۱»	قانون مدیریت خدمات کشوری	۱۳۸۶/۷/۸	ماده (۲۳)- ایجاد و اداره هرگونه مهمانسرا، زائرسرا، مجتمع مسکونی، رفاهی، واحدهای درمانی و آموزشی، فضاهای ورزشی، تفریحی و نظایر آن توسط دستگاه‌های اجرایی ممنوع می‌باشد. تبصره ۲- مناطق محروم کشور تا زمانی که از نظر نیروی انسانی کارشناس و متخصص توسعه نیافته‌اند با تصویب هیئت وزیران از حکم این ماده مستثنی می‌باشند. ماده (۳۵) - کلیه دستگاه‌های اجرایی موظفند در چهارچوب احکام این فصل حداکثر ظرف مدت یک سال نسبت به پیشنهاد اصلاح ساختار سازمانی خود اقدام نمایند.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
				تبصره- پست‌های مورد نیاز واحدهای مستقر در شهرستان‌ها و بخش‌های توسعه‌نیافته و کمتر توسعه‌یافته و جدیدالتأسیس از سرجمع پست‌های موضوع ماده (۲۹) این قانون تأمین خواهد شد. در صورت نبود پست بلا تصدی برای واحدهای فوق‌الذکر دولت موظف است با رعایت احکام این فصل پست جدید ایجاد نماید. ماده (۶۸) بند «۱» - علاوه بر پرداخت‌های موضوع ماده (۶۵) و تبصره‌های آن و ماده (۶۶) که حقوق ثابت تلقی می‌گردد فوق‌العاده‌هایی به شرح زیر به کارمندان قابل پرداخت می‌باشد: ۱. فوق‌العاده مناطق کمتر توسعه‌یافته و بدی آب و هوا برای مشاغل تخصصی که شاغلین آنها دارای مدارک تحصیلی کارشناسی‌ارشد و بالاتر می‌باشند تا به میزان بیست و پنج درصد (۲۵٪) امتیاز حقوق ثابت و برای سایر مشاغل تا بیست درصد (۲۰٪) حقوق ثابت هرکدام از کارمندان واجد شرایط پرداخت خواهد شد. فهرست این مناطق در هر دوره برنامه پنج‌ساله با پیشنهاد سازمان به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.
۲۸	ماده (۸) تبصره	قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱)	۱۳۸۴/۸/۱۸	ماده (۸) تبصره- بانک‌ها موظفند برای طرح‌های تولیدی و کشاورزی در نقاط توسعه‌نیافته با ده درصد (۱۰٪) آورده اشخاص تسهیلات ارزی و ریالی پرداخت نمایند.
۲۹	ماده (۲۴)	قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱)	۱۳۸۴/۸/۱۵	ماده (۲۴)- به منظور تحقق اهداف بخش گردشگری و میراث فرهنگی، افزایش اشتغال، فراهم شدن زمینه‌های سرمایه‌گذاری در تأسیسات گردشگری با تأکید بر مناطق کمتر توسعه‌یافته و نیز احیای بافت‌های قدیمی شهرها و روستاهای تاریخی فرهنگی کشور، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری براساس قراردادهای منعقد شده با بانک‌ها و مؤسسات اعتباری دولتی و غیردولتی، تسهیلات لازم را به سرمایه‌گذاران بخش غیردولتی پرداخت نماید. نرخ سود تسهیلات اعطایی توسط بانک‌ها و مؤسسات دولتی و غیردولتی، نرخ‌های مورد عمل بانک خواهد بود.
۳۰	ماده واحده	قانون اصلاح ماده (۸۸) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت	۱۳۸۴/۷/۲۶	ماده واحده- ماده (۸۸) (اصلاحی ۱۳۸۴/۷/۲۶)- در اجرای وظایف اجتماعی دولت به‌ویژه تکالیف مذکور در اصول بیست و نهم (۲۹) و سی‌ام (۳۰) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و به منظور منطقی نمودن حجم و اندازه دولت و کاهش تدریجی اعتبارات هزینه‌ای و بهبود ارائه خدمات به مردم و جلب مشارکت بخش غیردولتی و توسعه اشتغال و صرف بودجه و درآمدهای عمومی با رعایت اصول سوم (۳)، بیست و نهم (۲۹) و سی‌ام (۳۰) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و مصالح عامه، وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی که عهده‌دار ارائه خدمات اجتماعی، فرهنگی، خدماتی و رفاهی از قبیل آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزش عمومی، تربیت بدنی، مناطق کمتر توسعه‌یافته و دارندگان سرانه‌های ورزشی زیر میانگین کشوری، درمان، توانبخشی، نگهداری از سالمندان، معلولین و کودکان بی‌سرپرست، کتابخانه‌های عمومی، مراکز فرهنگی و هنری، خدمات شهری و روستایی، ایرانگردی و جهانگردی می‌باشند مجازند برای توسعه کمی و کیفی خدمات خود و کاهش حجم تصدی‌های دولت براساس مقررات و ضوابط این ماده اقدامات ذیل را انجام دهند: الف- اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی که متقاضی ارائه خدمات براساس مفاد این ماده می‌باشند می‌بایست صلاحیت‌های فنی و

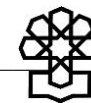
ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
				اخلاقی لازم و پروانه فعالیت از مراجع قانونی ذی ربط داشته باشند. ب- ارائه خدمات موضوع این ماده توسط بخش غیردولتی به سه روش؛ خرید خدمات از بخش غیردولتی، مشارکت با بخش غیردولتی و واگذاری مدیریت بخش غیردولتی انجام می شود. ج- دستگاه های اجرایی مشمول این ماده برای توسعه کمی خدمات خود با استفاده از ظرفیت های موجود در بخش غیردولتی (موضوع بند «الف») و با پرداخت هزینه سرانه خدمات، نسبت به خرید خدمات و ارائه آن به مردم طبق شرایط دولتی اقدام نمایند. تبصره- برای ایجاد و توسعه این گونه واحدها، دولت موظف است حمایت های لازم از قبیل واگذاری زمین، ارائه خدمات زیربنایی و استفاده از تسهیلات وجوه اداره شده طبق ضوابط و به میزانی که در قوانین بودجه سنواتی پیش بینی می گردد اقدام نماید. د- در اجرای بند «ب» ماده (۶۴) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دستگاه های مشمول این ماده مجازند مراکز و واحدهای خدماتی، اجتماعی و رفاهی موجود و یا نیمه تمام خود را به صورت اجاره به اشخاص حقیقی و حقوقی موضوع بند «الف» واگذار نمایند. ه- دستگاه های مشمول این ماده می توانند براساس قرارداد منعقد با نهادهای عمومی غیردولتی، مؤسسات عمومی عام المنفعه، تعاونی هایی که از پرسنل منفک شده از دستگاه اجرایی تشکیل شده است و واجد شرایط مذکور در بند (الف) می باشند، مدیریت واحدهای خود را با حفظ مالکیت دولت بر اموال منقول و غیرمنقول به آنها واگذار نمایند. در این صورت این واحدها براساس ضوابط حاکم بر واحد طرف قرارداد اداره خواهند شد. و- تعیین سیاست های اجرایی، استانداردها، اعمال نظارت حاکمیت دولت بر این گونه واحدها با رعایت قوانین مربوطه توسط بالاترین مقام دستگاه ذی ربط انجام خواهد شد. ز- تعرفه ارائه خدمات توسط بخش های غیردولتی فوق الذکر مطابق ضوابط قانونی مربوط تعیین می گردد و در مواردی که ضابطه قانونی مشخص وجود ندارد با پیشنهاد وزیر و یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی ذی ربط به تصویب شورای اقتصاد خواهد رسید. ح- دولت موظف است به منظور کاهش هزینه های جاری و حجم تصدی های دولت، برنامه اجرایی این ماده را حسب وظایف مربوط، شامل هدف های کمی و میزان صرفه جویی در هزینه های دولتی و میزان اعتبار مربوط برای پرداخت یارانه ها به بخش غیردولتی را همه ساله در لوایح بودجه سنواتی منظور نماید. ط- کلیه درآمدهای دستگاه های دولتی حاصل از این ماده به حساب خزانه داری کل واریز می گردد. ی- آیین نامه اجرایی این ماده حداکثر ظرف مدت سه ماه توسط سازمان مدیریت و برنامه ریزی و با همکاری دستگاه های ذی ربط تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۳۱		تخصیص سهمیه مناطق محروم در رشته‌های پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی برای استان خراسان جنوبی در شهرستان‌های نهبندان و سربیشه	۱۳۸۴/۶/۱۵	شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه ۵۶۸ مورخ ۱۳۸۴/۶/۱۵، براساس طرح گزینش ۵۰۰ تن از داوطلبان ورود به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی از <u>مناطق محروم کشور</u> (مصوبه جلسات ۳۲ و ۳۳ مورخ ۱۳۶۶/۳/۷ و ۱۳۶۶/۳/۱۴ شورای مشترک کمیسیون‌های ۱ و ۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی) موضوع تخصیص سهمیه مناطق محروم برای استان خراسان جنوبی در شهرستان‌های نهبندان و سربیشه در رشته‌های پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی را تصویب نمود.
۳۲	بند «د» جزء ۳-۲، ۴-۲ و ۵-۲	سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۱۳۸۴/۳/۱	بند «د» ۲-۳- ایجاد زیربنای اقتصادی با اولویت <u>مناطق کمتر توسعه‌یافته</u> . ۲-۴- اعطای تسهیلات (وجوه اداره شده) برای تقویت تعاونی‌ها و نوسازی و بهسازی بنگاه‌های اقتصادی غیردولتی با اولویت بنگاه‌های واگذار شده و نیز برای سرمایه‌گذاری بخش‌های غیردولتی در توسعه مناطق کمتر توسعه‌یافته. ۲-۵- مشارکت شرکت‌های دولتی با بخش‌های غیردولتی تا سقف ۴۹٪ به‌منظور توسعه اقتصادی مناطق کمتر توسعه‌یافته.
۳۳		امکان تأسیس آموزشکده در مناطق محروم توسط دانشگاه‌های بزرگ و برخوردار کشور	۱۳۸۴/۲/۱۳	شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه ۵۶۰ مورخ ۱۳۸۴/۲/۱۳، به پیشنهاد دفتر امور مناطق محروم کشور (نامه شماره ۸۳/۲۶۶ مورخ ۸۳/۹/۲۲) تصویب کرد: دانشگاه‌ها، مؤسسات و مراکز آموزش عالی بزرگ و برخوردار کشور می‌توانند با هماهنگی دفتر امور مناطق محروم کشور و وزارتخانه‌ها، نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط نسبت به تأسیس شعب در <u>مناطق کمتر توسعه‌یافته کشور</u> که فهرست آن از سوی دفتر مذکور تهیه و معرفی می‌شود به‌منظور پذیرش بدون کنکور دانشجویان بومی در مقطع کاردانی اقدام نمایند.
۳۴	ماده واحده	قانون اعطای مجوز استخدام نیروی انسانی بهداشتی و درمانی	۱۳۸۳/۱۲/۲۳	دولت موظف است از تاریخ تصویب این قانون در اجرای بند «۳» ماده (۳) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و ماده (۱۴۵) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و با رعایت سقف کلی استخدام نیروهای انسانی مندرج در مواد قانونی مزبور برای راه‌اندازی و فضاهای بهداشتی، درمانی و تکمیل نیروی انسانی مورد نیاز واحدهای موجود، علاوه بر به‌کارگیری معادل نیروی انسانی که سالانه بازنشسته می‌شوند سالانه شش هزار نفر با اولویت <u>مناطق محروم</u> در تأمین پزشک، دندانپزشک، بهورز، پیراپزشک و پرستار، ماما و نیروی انسانی مورد نیاز فوریت‌های پزشکی پیش بیمارستانی استخدام نماید.
۳۵	ماده واحده	قانون تأسیس صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک	۱۳۸۳/۹/۲۴	به‌منظور فراهم آوردن موجبات توسعه سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی در صنایع کوچک، کوتاه کردن مدت زمان اجرای طرح‌های اشتغال‌زا و دارای توجیه اقتصادی، با اولویت مناطق کمتر توسعه‌یافته و تضمین و تسهیل در توثیق تسهیلات اعطایی به طرح‌های مذکور، به دولت اجازه داده می‌شود «صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک» را زیر نظر وزارت صنایع و معادن تأسیس نماید. سرمایه اولیه صندوق یادشده مبلغ پانصد میلیارد ریال خواهد بود که در مدت دو سال در قانون بودجه کل کشور تأمین خواهد شد.

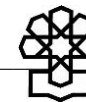
ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۳۶	بند ۳	ضوابط کلی صدور مجوز تأسیس مؤسسات آموزش عالی غیردولتی و غیرانتفاعی	۱۳۸۳/۶/۳۱	شورای عالی انقلاب فرهنگی در راستای تکمیل مصوبه کلیات آیین‌نامه تأسیس مؤسسات آموزش عالی غیردولتی و غیرانتفاعی، ضوابط کلی صدور مجوز تأسیس این مؤسسات را به این شرح تصویب کرد، مقرر شد وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مجوزهای تأسیس مؤسسات مزبور را با توجه به موارد زیر صادر نمایند: ۳- اولویت دادن به مناطق و استان‌های محروم.
۳۷	فصل دوم- مبحث «الف» بند ۷۳ فصل دوم- مبحث «ب» بند «۷۹»	منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۳/۶/۳۱	۷۳- حق بهره‌مندی از مراکز فرهنگی ویژه بانوان با رعایت ضوابط اسلامی، با توجه به خصوصیات روحی و جسمی آنان و با اولویت مناطق محروم ۷۹- حق برخورداری زنان و دختران مناطق محروم از حمایت‌های خاص در امر آموزش.
۳۸	ماده (۸)	قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری	۱۳۸۲/۱۰/۲۳	ماده (۸)- به منظور فراهم کردن زمینه توسعه پایدار میراث فرهنگی و گردشگری، جلب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی با رعایت قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۰/۱۲/۱۹ در ایجاد تأسیسات زیربنایی جهت معرفی بهتر بناها و محوطه‌های تاریخی، تأسیسات ایرانگردی و جهانگردی و ارائه خدمات مناسب به جهانگردان، دولت می‌تواند در مناطق مستعد کشور و قطب‌های گردشگری با تأکید بر مناطق کمتر توسعه‌یافته به متقاضیان بخش‌های غیردولتی اجازه تأسیس مناطق نمونه گردشگری را بدهد.
۳۹	قسمت ۲- جزء «۴»	سیاست‌های بهبود وضع گذران اوقات فراغت زنان و دختران مصوب جلسه ۵۱۳، شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۱/۱۲/۲۰	۴- توسعه، تجهیز و گسترش امکانات مراکز فرهنگی و ورزشی برای گذران اوقات فراغت بانوان با اولویت به مناطق محروم.
۴۰	ماده (۸۸)	قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت	۱۳۸۰/۱۱/۲۷	ماده (۸۸)- در اجرای وظایف اجتماعی دولت به‌ویژه تکالیف مذکور در اصول بیست‌ونهم (۲۹) و سی‌ام (۳۰) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و به منظور منطقی نمودن حجم و اندازه دولت و کاهش تدریجی اعتبارات هزینه‌ای و بهبود ارائه خدمات به مردم و جلب مشارکت بخش غیردولتی و توسعه اشتغال و صرف بودجه و درآمدهای عمومی با رعایت اصول سوم (۳)، بیست‌ونهم (۲۹) و سی‌ام (۳۰) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و مصالح عامه، وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی که عهده‌دار ارائه خدمات اجتماعی، فرهنگی، خدماتی و رفاهی از قبیل آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزش عمومی، تربیت بدنی، مناطق کمتر توسعه‌یافته و دارندگان سرانه‌های ورزشی زیر میانگین کشوری، درمان، توانبخشی، نگهداری از سالمندان، معلولین و کودکان بی‌سرپرست، کتابخانه‌های عمومی، مراکز فرهنگی و هنری، خدمات شهری و روستایی، ایرانگردی و جهانگردی می‌باشند مجازند برای توسعه کمی و کیفی خدمات خود و کاهش حجم تصدی‌های دولت براساس مقررات و ضوابط این ماده اقدامات ذیل را انجام دهند:

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۴۱	ماده (۳۶)	قانون اصلاح موادی از قانون مالیات‌های مستقیم	۱۳۸۰/۱۱/۲۷	ماده (۳۶) - پنجاه درصد (۵۰٪) مالیات حقوق کارکنان شاغل در <u>مناطق کمتر توسعه‌یافته</u> طبق فهرست سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور بخشوده می‌شود.
۴۲	ماده (۸)	قانون تمرکز امور صنعت و معدن و تشکیل وزارت صنایع و معادن	۱۳۷۹/۱۰/۶	ماده (۸) - به‌منظور افزایش اشتغال صنعتی و حمایت از واحدهای کوچک بخش غیردولتی در جهت توسعه مناطق کمتر توسعه‌یافته با استفاده از امکانات موجود در وزارتخانه مذکور، سازمان صنایع کوچک ایران تشکیل می‌گردد. سیاستگذاری و تنظیم حمایت‌های لازم از صنایع کوچک به عهده این سازمان خواهد بود. اساسنامه سازمان مذکور توسط وزارت صنایع و معادن با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور ظرف مدت چهار ماه تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.
۴۳	بند ۲ - جزء «۳» بند ۱۱ - جزء «۴»	اهداف و سیاست‌های کلی فرهنگی برنامه سوم توسعه کشور (مصوب جلسه ۴۳۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی)	۱۳۷۷/۱۲/۲۵	۲-۳- ایجاد و گسترش نظام‌های تشویقی و تربیتی مناسب برای رشد خلاقیت و ابتکار در اقشار مختلف جامعه به‌ویژه جوانان و زنان با اولویت مناطق محروم. ۴-۱۱- تقویت منابع فعالیت‌های فرهنگی، تفریحی و ورزشی بانوان و توزیع عادلانه‌تر امکانات در سراسر کشور به‌ویژه در <u>مناطق محروم</u> .
۴۴	ماده (۵) - تبصره «۲»	قانون معادن	۱۳۷۷/۲/۲۷	ماده (۵) - تبصره ۲- وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌تواند از طریق سازمان‌های توسعه‌ای با رعایت قوانین و مقررات مربوط، در صورت عدم وجود متقاضی از بخش غیردولتی، نسبت به اکتشاف و شناسایی ذخایر معدنی در <u>مناطق کمتر توسعه‌یافته</u> اقدام نماید.
۴۵	ماده واحده - بند «۱»	قانون اصلاح برخی از مواد قانون نحوه واگذاری سهام دولتی و متعلق به دولت به ایثارگران و کارگران	۱۳۷۶/۸/۱۸	ماده (۶) (اصلاحی ۱۳۷۶/۸/۱۸) - ده درصد (۱۰٪) سهام قابل واگذاری به کارمندان دولت و سی‌وسه درصد (۳۳٪) از سهام قابل واگذاری موضوع این قانون به کارگران و کارکنان شاغل در همان واحد واگذار خواهد شد، در صورتی که کارگران شاغل در همان واحد قادر به جذب سی‌وسه درصد (۳۳٪) سهام نباشند، بقیه سهام تاسقف سی‌وسه درصد (۳۳٪) به کارگران مشمول قانون کار و کارگران و کارکنان سایر واحدهای تولیدی با اولویت کارگران و کارکنان ایثارگر، رزمنده، بسیجی، کارمندان دولت و همسر و فرزندان شهید و مفقودالاثر و فرزندان جانبازان بالای پنجاه درصد و کارگران <u>مناطق محروم</u> واگذار خواهد شد.
۴۶	ماده واحده - بند «۴»	قانون اصلاح قانون راجع به تأسیس شرکت شهرک‌های صنعتی ایران	۱۳۷۶/۳/۱۱	۴- شرکت‌های شهرک‌های صنعتی مکلفند از طریق واگذاری عین یا منفعت اراضی تحت اختیار خود که در مورد اراضی ملی و دولتی به قیمت منطقه‌ای به شرکت شهرک‌ها واگذار می‌شود، سرمایه اولیه پرداختی دولت را جبران نمایند. برای تسهیلات بیشتر مالی و تشویق احداث و توسعه شهرک‌های صنعتی در <u>مناطق محروم</u> یا غیربرخوردار با تصویب مجامع، وجوه پرداختی فی‌مابین شرکت شهرک‌های صنعتی ایران و شرکت‌های تابع و همچنین شرکت‌های تابع به یکدیگر به‌عنوان کمک‌های بلاعوض محسوب می‌گردد. انتقال قطعی اراضی به صاحبان واحدهای صنعتی موکول به اخذ پروانه بهره‌برداری است.
۴۷	ماده (۳) بند «ج»	قانون اصلاح موادی از قانون شکار و صید	۱۳۷۵/۹/۲۵	ماده (۳) بند «ج» - صید برخی از گونه‌های آبزیان توسط ساکنان <u>مناطق محروم</u> در مواردی که سازمان صدور پروانه رایگان را در آن مناطق ضروری بداند.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۴۸	ماده (۱) - تبصره «۲»	قانون نحوه تشکیل پیام‌آوران بهداشت	۱۳۷۵/۸/۶	ماده (۱) - به منظور تأمین نیروی انسانی مورد نیاز در امور بهداشتی و درمانی و آموزشی مناطق روستایی محروم و عشایری کشور در زمان صلح با رعایت کامل عدل اسلامی گروهی از مشمولان وظیفه عمومی در گروه پزشکی و پیراپزشکی و بهیاران وظیفه به نحوی که به آمادگی رزمی آنان آسیب نرساند در هر تقسیم به وسیله کمیسیون مذکور در تبصره (۱) این ماده پس از طی آموزش مقدماتی نظامی که بیش از یک‌ونیم ماه به طول نخواهد انجامید، به عنوان پیام‌آوران بهداشت تعیین و فهرست آن توسط ستاد کل نیروهای مسلح به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اعلام خواهد شد. تبصره ۲- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مجاز است در سقف سهمیه خود نیروهای داوطلب خدمت در مناطق محروم و نیازمند و نیروهای متخصص مورد نیاز را شناسایی و لیست آنان را به حوزه وظیفه عمومی و ستاد کل نیروهای مسلح تحویل دهد. ستاد کل لیست معرفی شده را در قالب سهمیه وزارت مذکور قرار داده و بقیه سهمیه را طبق ضوابط خود معرفی خواهد نمود.
۴۹	ماده (۷) ماده (۱۱) - تبصره «۲»	قانون مربوط به خدمت پزشکان و پیراپزشکان	۱۳۷۵/۲/۱۲	ماده (۷) - فارغ‌التحصیلان سهمیه مناطق ۲ و بالاتر و مناطق محروم آزمون‌های سراسری سنوات پس از انقلاب فرهنگی موظفند تعهدات خود را براساس آیین‌نامه‌ای که به تصویب وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی خواهد رسید، انجام دهند. ماده (۱۱) - تبصره ۲- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می‌تواند مشمولان موضوع این قانون را در صورت نیاز با اولویت مناطق محروم و نیازمند در حین خدمت بدون اخذ مجوزهای مربوطه به استخدام پیمانی یا رسمی دستگاه مربوطه درآورد.
۵۰	ماده (۲) - تبصره «۲»	قانون گزینش معلمان و کارکنان آموزش و پرورش	۱۳۷۴/۶/۱۴	ماده (۲) - تبصره ۲- ایثارگران در گزینش دارای اولویت می‌باشند و در موارد محدودیت ظرفیت و کثرت تقاضا، ملاک‌های تقدم (مانند مناطق محروم، فعالیت در نهادهای انقلاب، شرکت در نماز جمعه و جماعات، پوشش چادر برای خواهران) نیز نسبت به داوطلبان اعمال می‌گردد.
۵۱	ماده (۲۲) - بند «ب» ماده (۴۷) - بند «الف»	قانون استخدامی وزارت اطلاعات	۱۳۷۴/۴/۲۵	ماده (۲۲) - بند «ب» - فوق‌العاده سختی شرایط محیط کار و خارج از مرکز که با توجه به عواملی از قبیل بدی آب و هوا، دوری از مرکز، محرومیت از تسهیلات زندگی، مناطق ناامن و جنگی تعیین و قابل پرداخت است. ماده (۴۷) - مستخدمین وزارتخانه می‌توانند به یکی از اشکال زیر از مرخصی استفاده نمایند: الف- مرخصی استحقاقی: مستخدمین رسمی و پیمانی حق استفاده از یک ماه مرخصی سالانه با استفاده از حقوق و مزایای مربوط را دارا هستند. مدت مرخصی در مناطق بد آب و هوا و محروم برای پرسنل غیربومی چهل و پنج روز خواهد بود. فهرست مناطق بد آب و هوا و محروم تابع مقررات عمومی کشور خواهد بود.
۵۲	متن	قانون الحاق بند «۱۸» به تبصره «۵» ماده واحده قانون دریافت عوارض خروج از کشور مصوب ۱۳۶۴	۱۳۷۳/۸/۴	ماده واحده- بندهای زیر به عنوان بندهای «۱۸» و «۱۹» به تبصره «۵» قانون دریافت عوارض خروج از کشور (معافیت از پرداخت عوارض خروج از کشور) مصوب ۱۳۶۴ الحاق می‌شود: ۱۸- مسافری ایرانی که قصد خروج از کشور را از طریق بنادر و مناطق مجاز محروم کشور داشته باشند. این بنادر و مناطق بنا به پیشنهاد وزارت کشور و تصویب هیئت وزیران تعیین خواهد شد.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۵۳	ماده (۶)	قانون نحوه واگذاری سهام دولتی و متعلق به دولت به ایثارگران و کارگران	۱۳۷۳/۵/۱۲	ماده (۶) - ده درصد (۱۰٪) سهام قابل واگذاری به کارمندان دولت و سی‌وسه درصد (۳۳٪) از سهام قابل واگذاری موضوع این قانون به کارگران و کارکنان شاغل در همان واحد واگذار خواهد شد، در صورتی که کارگران شاغل در همان واحد قادر به جذب سی‌وسه درصد (۳۳٪) سهام نباشند، بقیه سهام تاسقف سی‌وسه درصد (۳۳٪) به کارگران مشمول قانون کار و کارگران و کارکنان سایر واحدهای تولیدی با اولویت کارگران و کارکنان ایثارگر، رزمنده، بسیجی، کارمندان دولت و همسر و فرزندان شهید و مفقودالاثر و فرزندان جانبازان بالای پنجاه درصد کارگران مناطق محروم واگذار خواهد شد.
۵۴	ماده (۴) - بند «۱»	قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش در استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور	۱۳۷۲/۱۰/۲۶	ماده (۴) - بند «۱» - تصویب ضوابط مربوط به تعیین هزینه سرانه دانش‌آموزی هریک از مناطق تابعه از بودجه دولتی، به‌نجوی که امکان توسعه کمی و کیفی فعالیت‌های آموزشی و پرورشی در نقاط محروم و نیز برای مستضعفان فراهم شود و کمبودها و عقب‌ماندگی‌های آموزش و پرورش مناطق به‌تدریج برطرف گردد.
۵۵	بند ۷ - جزء ۶-۷ بند ۸ بند ۸ - جزء ۱-۸، جزء ۲-۸، جزء ۳-۸	خط‌مشی‌های اساسی بخش‌های آموزش عالی در برنامه دوم توسعه کشور	۱۳۷۲/۲/۲۸	۶-۷- احداث و توسعه منازل سازمانی برای اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی در مناطق محروم کشور و خوابگاه متاهلین برای دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی ۸- گسترش کمی و ارتقای کیفی آموزش عالی با تأکید بر ایجاد تعادل‌های منطقه‌ای و اجتماعی برای تسهیل دسترسی به آموزش عالی مناطق محروم و تحقق عدالت اجتماعی در آموزش ۱-۸- توسعه و تقویت آموزش عالی در مناطق مستعد و محروم و نیز در مراکز استان‌ها (به غیر از تهران) ۲-۸- ایجاد و تقویت دوره‌های پیش‌دانشگاهی در مناطق محروم به‌منظور بومی کردن دانشجویان ۳-۸- توسعه و ایجاد رشته‌های مورد نیاز مناطق محروم
۵۶	بند ۱۴	وظایف سازمان تبلیغات اسلامی	۱۳۷۲/۲/۱۸	۱۴- سازماندهی و اعزام مبلغ در سراسر کشور به‌ویژه مناطق محروم با همکاری روحانیت و مردم.
۵۷	ماده (۷۱)	قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	۱۳۷۰/۷/۲۱	ماده (۷۱) - در اجرای اصل (۱۴۷) قانون اساسی، سپاه موظف است با استفاده از مشمولین واجد صلاحیت خدمت وظیفه عمومی در حد بسیجی عادی پس از گذراندن آموزش‌های عمومی و تخصصی اولیه واحدهای سازمان‌یافته بسیج فرهنگی، آموزشی، بهداشتی و سازندگی را ایجاد و برطبق برنامه‌ها و سیاست‌های وزارتخانه‌ها و نهادهای مربوطه حسب مورد جهت آموزش، سوادآموزی، بهداشت و درمان و سازندگی روستاها و مناطق محروم کشور با حفظ نظارت بر امور انضباطی و اجرای برنامه‌های تداوم آموزش آنان، در اختیار دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط قرار دهد.
۵۸	ماده (۱۷) - تبصره	قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت	۱۳۷۰/۶/۱۳	ماده (۱۷) - تبصره - دولت می‌تواند به‌منظور تطبیق وضع مقررات مربوط به امتیازات پایه‌ها و سنوات ترفیع تشویقی یا سایر عناوین مشابه که تاکنون اعمال می‌شده است معادل آن را به کلیه کارکنان شاغل و بازنشسته بابت سوابق خدمت در جبهه، بسیج، مناطق جنگ‌زده و محروم و سوابق اسارت، مفقودالاثر بودن و جانبازی اعطاء نماید.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۵۹	ماده (۱۸)	قانون اصلاح موادی از قانون خدمت پزشکان و پیراپزشکان و الحاق موادی به آن	۱۳۷۰/۵/۱۳	ماده (۱۸) - به منظور تربیت پزشک متخصص مورد نیاز مناطق محروم و نیازمند کشور از تاریخ تصویب این قانون وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف است به هنگام پذیرش دستیار تخصصی، سهمیه های جداگانه ای را برای مناطق محروم و نیازمند کشور اختصاص دهد. دستیاران تخصصی استفاده کننده از سهمیه مذکور موظفند پس از اتمام دوره تخصصی مربوطه به میزان دو برابر طول دوره تخصصی مربوطه در نقاط مذکور خدمت نمایند.
۶۰	ماده (۶) - تبصره ۲ ماده (۷) - تبصره ۲	قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری	۱۳۶۲/۴/۱۵	ماده (۶) حداقل جمعیت محدوده هر بخش، با در نظر گرفتن وضع پراکندگی و اقلیمی کشور به دو درجه تراکمی به شرح زیر تقسیم شده است: الف - مناطق با تراکم زیاد سی هزار نفر. ب مناطق با تراکم متوسط بیست هزار نفر. تبصره ۲ (اصلاحی ۱۳۸۹/۱۲/۴) در نقاط کم تراکم، دورافتاده، مرزی، جزایری، جنگلی، کویری و نقاط محروم و توسعه نیافته و همچنین جمعیت عشایری که بیش از شش ماه در منطقه حضور دارند با توجه به کلیه شرایط اقلیمی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی تا حداقل ده هزار نفر جمعیت با تصویب هیئت وزیران و در موارد استثنائی با تصویب مجلس، جمعیت بخش می تواند کمتر از میزان فوق باشد. ماده (۷) - تبصره ۲ - در نقاط کم تراکم، دورافتاده، مرزی، جزایری و کویری و نقاط کمتر توسعه یافته (طبق فهرست سالانه دولت) با توجه به کلیه شرایط اقلیمی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی با تصویب هیئت وزیران و در موارد استثنائی با تصویب مجلس شورای اسلامی می تواند کمتر از ۵۰ هزار نفر باشد.

مأخذ: همان.

همان طور که در متن گزارش نیز اشاره شد در برخی از احکام که ماهیت میان مدت نیز داشته اند توجهاتی به مناطق محروم و کمتر توسعه یافته صورت گرفته که در ادامه به برخی از مهم ترین آنها اشاره شده است:

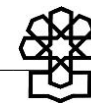
جدول ۳۲. اهم احکام با ماهیت میان مدت که به شکلی با مناطق محروم و کمتر توسعه یافته مرتبط هستند

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۶۱	ماده واحده- تبصره ۴- بند «الف» تبصره ۱۸- بند «د»	قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور	۱۳۹۶/۱۲/۲۰	تبصره ۴- بند «الف» ۲- طرح‌های توسعه‌ای و زیربنایی سازمان‌های توسعه‌ای بخش صنعت و معدن با مشارکت حداقل پانجاهویک درصدی (۵۱٪) بخش خصوصی و تعاونی با اولویت مناطق محروم و کمتر توسعه یافته براساس مزیت‌های منطقه‌ای تبصره ۱۸- بند «د»- دولت مکلف است از طریق سازمان‌های توسعه‌ای به منظور ایجاد اشتغال و رونق تولید و در راستای توسعه سرمایه‌گذاری در عرصه‌های مختلف اقتصادی و زیربنایی و در اجرای مواد قانون برنامه ششم توسعه با رعایت قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی نسبت به اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری، زیرساختی و نوسازی صنایع با در نظر گرفتن مزیت‌های منطقه‌ای و آمایش سرزمین با اولویت مناطق کمتر توسعه یافته و محروم با به کارگیری ابزارهای متنوع تأمین منابع مالی (منابع داخلی سازمان‌های توسعه‌ای، وجوه حاصل از واگذاری شرکت‌های وابسته به سازمان‌های توسعه‌ای تسهیلات بانکی و تأمین مالی خارجی (فاینانس) موضوع بند «الف» تبصره (۳) این قانون اقدام نماید.
۶۲	ماده (۶۳)- بند «ح» ماده (۶۷)- بند «الف» جزء ۲ ماده (۷۴)- بند «ح» ماده (۸۳)- بند «الف»	قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶-۱۴۰۰)	۱۳۹۵/۱۲/۱۴	ماده (۶۳)- بند «ح» دولت موظف است در طول سال‌های برنامه اعتبار و منابع لازم را در جهت ترویج ارزش‌های ایرانی اسلامی و توسعه فرهنگ مطالعه و پژوهش در مناطق محروم روستایی و مناطق عشایری و مرزی در اختیار کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان قرار دهد. ماده (۶۷)- بند «الف» جزء ۲ در توسعه زیرساخت‌های خدمات الکترونیکی در مناطق محروم و روستایی سرمایه‌گذاری نماید به گونه‌ای که امکان ارائه حداقل چهار خدمت الکترونیکی اصلی دولت (سلامت، آموزش، کشاورزی و بانکی) در هشتاد درصد (۸۰٪) روستاهای بالای بیست خانوار کشور امکان پذیر گردد. ماده (۷۴)- بند «ح» وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف است تقاضای تخصیص نیروهای پزشکی طرح نیروی انسانی مورد نیاز سازمان تأمین اجتماعی را براساس تفاهم و همکاری متقابل با اولویت مناطق محروم بررسی و تأمین نماید. ماده (۸۳)- بند «الف» سازمان‌های مناطق آزاد مکلفند به منظور زدودن فقر از چهره مناطق آزاد تجاری یک درصد (۱٪) از محل وصول عوارض ورود کالا و خدمات این مناطق را پس از واریز به خزانه کل کشور طبق بودجه سنواتی از طریق کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی برای اشتغال محرومان و نیازمندان بومی این مناطق اختصاص دهند.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۶۳	مبحث ۱۹	سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه مصوب ۰۹/۰۴/۱۳۹۴	۱۳۹۴/۴/۹	۱۹- تقسیم کار و تعیین نقش ملی در مناطق، استان‌ها، نواحی و سواحل و جزایر کشور با رعایت الزامات آن در چارچوب سیاست‌های کلی مربوط به منظور افزایش تولید ثروت ملی و حمایت دولت از سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه‌یافته و روستایی.
۶۴	بند ۲۱ - تبصره «۱»	قانون بودجه سال ۱۳۹۲ کل کشور	۱۳۹۲/۳/۱۹	تبصره- مناطق محروم و بهره‌بردارانی که در احداث شبکه‌های اصلی آبیاری و زهکشی مشارکت نموده باشند از پرداخت سهم مشارکت در احداث شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی معافند. آیین‌نامه اجرایی این بند به پیشنهاد وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی و نیرو و معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد.
۶۵	ماده واحده- تبصره «۹»- بند «ط»	قانون بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور	۱۳۹۲/۱۲/۶	تبصره ۹- بند «ط» از ابتدای سال ۱۳۹۳ علاوه بر افزایش قانونی نرخ مالیات بر ارزش افزوده، یک واحد درصد به‌عنوان مالیات سلامت به نرخ مالیات بر ارزش افزوده سهم دولت اضافه و هم‌زمان با دریافت مستقیماً به ردیف درآمدی ۱۱۰۵۱۲ واریز می‌شود. صد درصد (۱۰۰٪) منابع دریافتی از طریق ردیف ۱۲۲ - ۵۳۰۰۰۰ به پوشش کامل درمان افراد ساکن در روستاها و شهرهای دارای بیست هزار نفر جمعیت و پایین‌تر و جامعه عشایری (در چهارچوب نظام ارجاع)، اقدام و پس از تحقق هدف فوق نسبت به تأمین تجهیزات بیمارستانی با اولویت بیمارستان‌های مناطق توسعه‌نیافته، مصارف هیئت امنای ارزی و ارتقای سطح بیمه بیماران صعب‌العلاج و افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی خارج از روستاها و شهرهای بالای بیست هزار نفر جمعیت اقدام نماید.
۶۶	ماده واحده	قانون تعیین تکلیف استخدامی مربیان حق‌التدریس سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور به رسمی و پیمانی	۱۳۹۱/۵/۸	ماده واحده- در اجرای بند (۲) سیاست‌های کلی اشتغال و در چهارچوب مجوزهای مواد (۲۱) و (۵۱) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۹/۱۰/۱۵، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور موظف است با رعایت شرایط عمومی استخدام و رعایت ماده (۴۴) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ با اولویت مناطق محروم، تعداد ۴۸۷۶ نفر از مربیان حق‌التدریس دارای مدرک فوق‌دیپلم و بالاتر خود را تا پایان برنامه با تغییر وضعیت استخدام نماید.
۶۷	ماده واحده	قانون حذف نام پست بانک از فهرست شرکت‌های مشمول واگذاری قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم (۴۴) قانون اساسی	۱۳۹۱/۲/۱۹	ماده واحده- واگذاری سهام شرکت پست بانک طبق قانون «اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم (۴۴) قانون اساسی» تا سقف چهل‌ونه درصد (۴۹٪) تا پایان برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۹/۱۰/۱۵ ادامه می‌یابد. واگذاری باقی‌مانده سهام تا سقف هشتاد درصد (۸۰٪) پس از مهلت یادشده، منوط به تداوم کلیه وظایف و مسئولیت‌های بانک مذکور در ارائه خدمات بانکی در مناطق کمتر توسعه‌یافته و روستایی توسط این بانک و یا محول شدن آن به حداقل یکی از بانک‌های دولتی است.
۶۸	بند ۱۸- تبصره بند ۲۴ - جزء «۳»	قانون بودجه سال ۱۳۹۱ کل کشور	۱۳۹۱/۲/۳۰	تبصره- مناطق محروم و بهره‌بردارانی که در احداث شبکه‌های اصلی آبیاری و زهکشی مشارکت نموده باشند از پرداخت سهم مشارکت در احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی فرعی معافند. بند ۲۴ - جزء «۳»

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
				ت- بابت مقاوم‌سازی ساختمان دانشگاه‌ها و تجهیز کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها و توسعه دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی <u>مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته</u> شش هزار میلیارد (۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال.
۶۹	ماده واحده- بند ۵ - تبصره ماده واحده- بند ۷ ماده واحده- بند ۶۲ ماده واحده- بند ۹۵	قانون بودجه سال ۱۳۹۰ کل کشور	۱۳۹۰/۲/۱۹	ماده واحده- بند ۵ - تبصره مناطق محروم و بهره‌بردارانی که در احداث شبکه‌های اصلی آبیاری و زهکشی مشارکت نموده باشند از پرداخت سهم مشارکت در احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی فرعی معافند. ماده واحده- بند ۷ سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مکلف است معادل دو درصد (۲٪) از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای موضوع ردیف ۱۰۸۵۰۰ را جهت صدور اسناد مالکیت اراضی و املاک مناطق جنگی، <u>محروم و کمتر توسعه‌یافته</u> هزینه نماید. ماده واحده- بند ۶۲ به‌منظور نگهداری و بهسازی و تجهیز فرودگاه‌های کوچک و مناطق محروم، عوارض موضوع ماده (۴۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده از دو درصد (۲٪) به پنج درصد (۵٪) و عوارض موضوع بند «الف» ماده (۸۷) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳/۱۲/۲۸ از هفتاد هزار (۷۰/۰۰۰) ریال به دویست و پنجاه هزار (۲۵۰/۰۰۰) ریال افزایش می‌یابد. منابع حاصله در اختیار شرکت فرودگاه‌های کشور قرار می‌گیرد تا در چهارچوب ماده (۵۵) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت هزینه نماید. ماده واحده- بند ۹۵ به‌منظور اجرای بند «ز» ماده (۱۱۲) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه و جهت زدودن فقر از چهره مناطق آزاد تجاری، سازمان‌های مناطق آزاد موظفند حداقل یک درصد (۱٪) از محل وصول عوارض ورود و صدور کالاها و خدمات این مناطق را از طریق نهادهای حمایتی به <u>محرومین و نیازمندان بومی</u> این مناطق اختصاص دهند.
۷۰	-	قانون اصلاح ردیف (۱) جزء «ع» بند (۳) ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۸۹	۱۳۸۹/۱۲/۱۸	ماده واحده - یک تبصره به شرح ذیل به جزء «ع» بند (۳) ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۸۹ اضافه می‌شود. تبصره- بخشی از اعتبارات عمرانی استان‌ها که از محل دو درصد (۲٪) از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی برای اختصاص به مناطق نفت‌خیز، گازخیز و <u>کمتر توسعه‌یافته</u> استان‌ها منظور شده است، از حالت درآمد هزینه خارج می‌شود.
۷۱	ماده (۱۱۲)- بند «ز»	قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴ - ۱۳۹۰)	۱۳۸۹/۱۰/۱۵	ماده (۱۱۲)- بند «ز» به‌منظور زدودن فقر از چهره مناطق آزاد تجاری، سازمان‌های مناطق آزاد موظفند حداقل یک درصد (۱٪) از محل وصول عوارض ورود و صدور کالاها و خدمات این مناطق را از طریق نهادهای حمایتی به <u>محرومین و نیازمندان بومی این مناطق</u> اختصاص دهند.

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۷۲	ماده واحده - تبصره «۳»	قانون اصلاح قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی	۱۳۸۹/۹/۱۱	تبصره ۳- سازمان‌های توسعه‌ای مصوب دولت پس از فراخوان عمومی از سوی وزارتخانه یا شرکت مادر تخصصی ذی‌ربط و احراز عدم تمایل بخش‌های غیردولتی برای سرمایه‌گذاری بدون مشارکت دولت در طرح‌های اقتصادی موضوع فعالیت‌های گروه یک ماده (۲) این قانون در مناطق کمتر توسعه‌یافته می‌توانند به هر میزان اقدام به سرمایه‌گذاری مشترک با بخش‌های غیردولتی نمایند. سهام یا قدرالسهم دولتی ناشی از این نوع مشارکت باید ظرف حداکثر سه سال پس از بهره‌برداری با رعایت مقررات این قانون واگذار شود.
۷۳	ماده واحده - بند ۲ - جزء «ر»	قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور	۱۳۸۸/۱۲/۲۴	بند ۲ - جزء «ر» اعتبارات پروژه‌های روستایی و مناطق توسعه‌نیافته، کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور صد درصد تخصیص یافته تلقی می‌گردد.
۷۴	تبصره ۵ - بند «ج»	قانون بودجه سال ۱۳۸۶ کل کشور	۱۳۸۵/۱۲/۲۴	تبصره ۵ - بند «ج» دولت مکلف است به منظور توسعه هوانوردی کشور و افزایش ناوگان هوایی و برقراری پرواز در مناطق محروم نسبت به حذف یارانه سوخت هواپیما حداقل تا مبلغ چهارهزار میلیارد ریال و حذف تخفیفات تکلیفی خدمات ناوبری و فرودگاهی اقدام و وجوه حاصله (از حذف یارانه سوخت هواپیما) را به حساب درآمد عمومی موضوع ردیف ۲۱۰۱۰۴ قسمت چهارم این قانون واریز نماید. معادل مبلغ سیصد میلیارد ریال از وجوه واریزی از محل اعتبار ردیف ۵۰۳۹۵۲ قسمت چهارم این قانون برای تکمیل فرودگاه امام خمینی (ره) و معادل مبلغ دویست میلیارد ریال از وجوه واریزی از محل اعتبار طرح شماره ۴۰۷۰۲۰۶۳ به بهسازی راه‌های روستایی کشور اختصاص می‌یابد. اعتبار این بند برای اجرای پروژه‌های مشخص با تعیین دستگاه مجری و محل دقیق اجرا در مناطق روستایی محروم به پیشنهاد استاندار و موافقت رئیس دفتر امور مناطق محروم کشور - ریاست‌جمهور اختصاص می‌یابد. هماهنگی و نظارت استانی توسط دبیرخانه مناطق محروم تحت نظر استاندار و نظارت عالی با دفتر امور مناطق محروم کشور - ریاست‌جمهور می‌باشد.
۷۵	ماده واحده - بند «ب» - جزء «۱۴»	قانون اصلاح جداول شماره (۴) و (۸) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و متمم قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور	۱۳۸۵/۸/۱۰	معادل مبلغ بیست و پنج میلیون (۲۵/۰۰۰/۰۰۰) دلار برای تجهیز مدارس و سرانه دانش‌آموزی مناطق محروم.

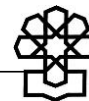
ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
۷۶	ماده (۱) - تبصره «۱۱» - بند «ز» ماده (۱) - تبصره «۱۶» - بند «ی»	قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور	۱۳۸۴/۱۲/۲۵	ماده (۱) - تبصره «۱۱» - بند «ز» به وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط اجازه داده می‌شود با مجوز شورای اقتصاد و رعایت بند «۵» تبصره «۲» این قانون تا سقف مبلغ یک میلیارد و نهصد میلیون دلار با استفاده از تسهیلات فاینانس یا بیع متقابل نسبت به اجرای طرح‌های گازرسانی به شهرها و مابقی نه هزار روستای مندرج در بند «ز» تبصره «۱۱» قانون بودجه سال ۱۳۸۴ کل کشور، صنایع و احداث خطوط انتقال و تأسیسات مربوطه با اولویت روستاها، مراکز شهرستان‌های سردسیر و مناطق سردسیر و مناطق جنگلی و مناطق جنگ‌زده و استان‌های محروم و مرزی و شرق کشور و نیز توسعه زیربنای لازم برای ایستگاه‌های عرضه گاز طبیعی فشرده اقدام نماید. ماده (۱) - تبصره «۱۶» - بند «ی» در اجرای ماده (۸۸) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و اصلاحیه‌های بعدی آن، سازمان تربیت بدنی مجاز است نسبت به اجاره دادن مکان‌های ورزشی با نرخ توافقی به فدراسیون‌ها و هیئت‌های ورزشی اقدام و منابع حاصل از این محل را به حساب درآمد عمومی موضوع ردیف ۱۳۰۳۰۱ منظور در قسمت سوم این قانون واریز و معادل وجوه واریزی تا مبلغ یکصد میلیارد ریال آن را از محل ردیف ۵۰۳۸۲۹ برای توسعه فعالیت‌های ورزشی با اولویت روستاها و مناطق محروم هزینه نماید.
۷۷	ماده (۱) - تبصره «۲» - بند «۶»	قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور	۱۳۸۴/۱۲/۲۵	تبصره ۲- بند «۶» به هیئت وزیران اجازه داده می‌شود به منظور تسریع در اجرای عملیات طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای و خاتمه یافتن طرح‌ها و پروژه‌هایی که در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ به اتمام می‌رسند با اولویت طرح‌های فصول کشاورزی و منابع طبیعی و منابع آب و مجتمع‌های آبرسانی روستایی، در سال ۱۳۸۵ نسبت به تأمین اعتبار مبلغ نودوشش هزار و هشتصد و پنجاه و نه میلیارد و دویست و هشتاد و شش میلیون ریال از طریق حساب ذخیره ارزی و یا فروش اوراق مشارکت اقدام کند. سهم اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی موضوع جدول شماره (۱) پیوست شماره (۳) تصویر کلان بودجه استانی سال ۱۳۸۵ و طرح‌های ملی موضوع فوق‌الذکر به صورت صد درصد (۱۰۰٪) تخصیص یافته تلقی می‌گردد. طرح‌های مربوط به مناطق توسعه نیافته و مناطقی که در سال‌های برنامه اول و دوم از سرمایه‌گذاری دولتی بی‌بهره یا کم‌بهره بوده‌اند در استفاده از منابع این بند در اولویت قرار می‌گیرند.
۷۸	بخش چهارم- تبصره ۱۶- بند «ج»	قانون بودجه سال ۱۳۸۴ کل کشور	۱۳۸۳/۱۲/۲۵	تبصره ۱۶- بند «ج» وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است مبلغ پنج میلیارد ریال از تسهیلات تکلیفی در اختیار خود را به متقاضیان سینماهای کوچک (ویدئو پروژکتور) در مناطق محروم اختصاص دهد.
۷۹	تبصره ۲- بند «ح»	قانون بودجه سال ۱۳۸۴ کل کشور	۱۳۸۳/۱۲/۲۵	تبصره ۲- بند «ح» در اجرای بندهای «د» و «ه» ماده (۱) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱ به دولت اجازه داده می‌شود حداکثر تا مبلغ هشت میلیارد دلار موجودی حساب ذخیره ارزی پس از وضع تعهدات

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
				قانونی مربوط، مشروط به آنکه از پنجاه درصد (۵۰٪) موجودی تجاوز ننماید را برای سرمایه‌گذاری و تأمین بخشی از اعتبار موردنیاز بخش غیردولتی که توجیه فنی و اقتصادی آنها به تأیید وزارتخانه‌های تخصصی ذی‌ربط رسیده است از طریق شبکه بانکی داخلی و بانک‌های ایرانی خارج از کشور به صورت تسهیلات با تضمین کافی اختصاص دهد. همچنین در جهت کاهش نرخ مؤثر تسهیلات برای صادرکنندگان، به دولت اجازه داده می‌شود به منظور تشویق و حمایت از صادرات غیرنفتی معادل پانصد میلیون دلار از منابع فوق را در اختیار بانک‌های عامل قرار دهد. بانک‌های عامل موظفند این اعتبار را به صورت تسهیلات در جهت توسعه صادرات غیرنفتی و طبق شرایطی که به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید، در اختیار صادرکنندگان قرار دهند. حداقل بیست درصد (۲۰٪) از تسهیلات موضوع این بند در صورت وجود تقاضا به طرح‌های مناطق توسعه‌نیافته اختصاص می‌یابد.
۸۰	ماده واحده- تبصره ۸- بند «خ»	قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور	۱۳۸۲/۱۲/۲۴	تبصره ۸- بند «خ» به وزارت آموزش و پرورش اجازه داده می‌شود در سال ۱۳۸۳ معادل مابه‌التفاوت نیمی از خروجی کارکنان خود و استخدام‌های انجام شده در طول برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را با رعایت سقف این برنامه و با تأیید سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و تطبیق مقررات ذی‌ربط در رشته‌های تخصصی مورد نیاز استخدام نماید. مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته و معلمان حق‌التدریسی بومی دارای حداقل سه سال سابقه کار آموزشی، در اولویت خواهند بود.
۸۱	ماده واحده- تبصره ۳- بند «پ»	قانون بودجه سال ۱۳۸۲ کل کشور	۱۳۸۱/۱۲/۱۱	تبصره ۳- بند «پ» افزایش سقف مانده تسهیلات بانکی در سال ۱۳۸۲، با رعایت سایر تکالیف مصرح در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران تا سقف سه هزار و ششصد میلیارد ریال مجاز است. از این افزایش مانده تسهیلات، سهم بخش دولتی بیست و پنج درصد (۲۵٪) و سهم بخش تعاونی و خصوصی هفتاد و پنج درصد (۷۵٪) می‌باشد. حداقل شصت و پنج درصد (۶۵٪) سهم بخش‌های تعاونی و خصوصی برای اعطای تسهیلات با اهداف اشتغال‌زایی در مناطق توسعه‌نیافته براساس شاخص‌هایی که بنا به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و شورای عالی اشتغال به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید، بین استان‌ها توزیع می‌شود تا از طریق بانک‌های عامل در اختیار متقاضیان قرار گیرد ...
۸۲	ماده واحده- تبصره ۸- بند «د» ماده واحده- تبصره ۱۶- بند «الف» ماده واحده- تبصره ۳۷- بند «الف»	قانون بودجه سال ۱۳۷۹ کل کشور	۱۳۷۸/۱۲/۲۴	ماده واحده- تبصره ۸- بند «د» مطالبات بند «د» تبصره (۸) قوانین بودجه سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۳ (موضوع دو درصد (۲٪) سود ناخالص) از شرکت‌ها و کارخانجات، بانک‌ها و شرکت‌هایی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام است در سال ۱۳۷۹ قابل وصول است و در جهت احداث یا توسعه و تکمیل و تعمیر و تجهیز فضاهای آموزش و پرورش شهرها و روستاهای محروم و مناطق عشایری استان‌های مختلف کشور و مراکز آموزش استثنائی از طریق سازمان نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس به مصرف می‌رسد. عدم تأدیه وجوه موضوع این بند از سوی واحدهای مذکور در حکم تصرف غیرقانونی در اموال دولت می‌باشد. ماده واحده- تبصره ۱۶- بند «الف» مبلغ یکصد و دو میلیارد ریال اعتبار منظور در ردیف ۵۰۳۰۷۹ قسمت چهارم این قانون به پروژه‌های کوچک جدید و تکمیل

ردیف	آدرس قانون	عنوان قانون	تاریخ تصویب	متن قانون
				پروژه‌های نیمه‌تمام استانی در مناطق عشایری و روستاهای مرزی و توسعه‌نیافته که ده درصد (۱۰٪) و در دیگر بخش‌ها و روستاها بیست درصد (۲۰٪) و در شهرهای زیر پنجاه هزار نفر سی درصد (۳۰٪) و در شهرهای بالای پنجاه هزار نفر پنجاه درصد (۵۰٪) اعتبار آنها به‌وسیله مردم اعم از نقدی و جنسی از جمله زکات، منقول و غیرمنقول و نیروی انسانی تأمین شود، به نسبت محرومیت و استعداد استان توسط سازمان برنامه و بودجه اختصاص می‌یابد ... ماده واحده- تبصره ۳۷- بند «الف» در اجرای قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مبلغ چهارصد و بیست میلیارد ریال علاوه بر سهم اعتبارات عمرانی استانی و ملی مناطق توسعه‌نیافته و کمتر توسعه‌یافته به‌صورت کاملاً مستقل از جداول و ردیف‌های اعتبارات عمرانی استانی و ملی در پیوست این قانون به‌صورت صد درصد (۱۰۰٪) تخصیص یافته، جداگانه، خاص روستاهای بالای بیست خانوار مناطق توسعه‌نیافته قانون فوق‌الذکر منظور می‌گردد تا صرفاً جهت راه مناسب، مدرسه، بهداشت و آبرسانی، تلفن، آسفالت معابر و هدایت فاضلاب محیط روستا و عملیات زیربنایی اشتغال‌زا در مناطق یاد شده اختصاص یابد
۸۳	ماده واحده- تبصره «۱۰»	قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۷۸ کل کشور	۱۳۷۸/۱۱/۳	تبصره ۱۰- مبلغ یکصد میلیارد ریال به سقف اعتبارات آموزش و پرورش اضافه شود و این مبلغ با اولویت به پاداش و مرخصی معلمان مناطق محروم منظور می‌شود.
۸۴	متن - بند ۱	سیاست‌های برنامه پنج‌ساله دوم	۱۳۷۲/۸/۱۸	۱- رعایت عدالت اجتماعی در: د- بذل توجه و کمک بیشتر به <u>مناطق محروم</u> و روستاها در زمینه‌های مختلف، خاصه ایجاد اشتغال، بهداشت و توسعه فضاهای آموزشی و فرهنگی.

مأخذ: همان.

منابع و مأخذ

- [۱] میرحیدر، دره؛ میراحمدی، فاطمه‌سادات (۱۳۹۶). سیر اندیشه در جغرافیای سیاسی سنتی و مدرن، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- [۲] کلانتری، خلیل (۱۳۸۷). برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای (تئوری‌ها و تکنیک‌ها)، چاپ دوم، انتشارات خوش‌بین، تهران.
- [۳] Johnston, R. J. (1991). *Geography and Geographer: Anglo-American Human Geography*. Fourth Edition, London: Edward Arnold.
- [۴] کلانتری، خلیل (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی فضایی و آمایش سرزمین، انتشارات فرهنگ صبا، تهران.
- [۵] پوراصغر سنگاچین، فرزاد؛ ثامن، امیر (۱۳۹۸). منطقه‌بندی سرزمینی و تقسیم‌کار ملی؛ پیش‌نیاز تحقق اهداف آمایش سرزمین در ایران، نشریه علمی پژوهش‌های محیط زیست، دوره ۱۰، ش ۲۰، صص ۲۰-۵.
- [۶] آذرآباد، نسرين (۱۳۹۲). روش‌های نوین ناحیه‌بندی در فضاها، جغرافیایی، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای سال سوم، ش ۱۲، صص ۹۳-۱۰۴.
- [۷] حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۵). جغرافیای سیاسی ایران، انتشارات سمت، چاپ جدید با اصلاحات و الحاقات، تهران.
- [۸] حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۱). جغرافیای سیاسی ایران، تهران، انتشارات سمت. صص ۳۷۲-۳۷۴.
- [۹] احمدی‌پور، زهرا؛ رهنما، محمدرحیم؛ رومینا، ابراهیم (۱۳۹۰). نقش نظام تقسیمات کشوری در توسعه ملی، مورد مطالعه: ایران. فصلنامه مدرس علوم انسانی- برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره پانزدهم، ش ۲، صص ۱۷-۳۹. ص ۱۹.
- [۱۰] امیر احمدیان، بهرام (۱۳۸۳). تقسیمات کشوری، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
- [۱۱] احمدی‌پور، زهرا؛ منصوریان، علیرضا (۱۳۸۵). تقسیمات کشوری و بی‌ثباتی در ایران (۱۳۵۷-۱۳۸۵)، فصلنامه ژئوپلیتیک، دوره ۲، ش ۱، صص: ۸۹-۶۲.
- [۱۲] رهنما، محمدرحیم؛ احمدی‌پور، زهرا (۱۳۸۲). درجه‌بندی نظام تقسیمات کشور، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، دوره ۱۸، ش ۲، صص ۴۸-۳۵.
- [۱۳] شهابی، هوشنگ (۱۳۷۷). استان شدن اردبیل؛ نگاهی به روابط حاشیه مرکز در ایران، نشریه گفتگو، ش ۲۰، صص ۶۳-۶۲.
- [۱۴] وضعیت فرمانداری‌های کل یا ویژه در استان خراسان (۱۳۸۰). گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، دفتر سیاسی.
- [۱۵] احمدی‌پور، زهرا؛ قنبری، قاسم؛ عاطفه (۱۳۸۸). تحلیل عوامل مؤثر بر ارتقا سطوح تقسیمات کشوری، مطالعه موردی: شهرستان‌های استان فارس، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال پنجم، ش ۱، صص ۳۲-۳۱.
- [۱۶] میراحمدی، فاطمه‌سادات (۱۴۰۱). ارزیابی عملکرد دولت دوازدهم درخصوص تأسیس شهرستان، بخش، دهستان و شهر از منظر مطابقت با قوانین موجود.
- [۱۷] مرکز آمار ایران

- [۱۸] توکلی، مرتضی؛ ابراهیمی، آرام؛ حمیدی تهرانی، سمیرا (۱۳۹۷). تحلیل الگوی منطقه‌بندی آمایش سرزمین در ایران از پسامشروطه تا به حال، فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره ۲۲، ش ۱.
- [۱۹] پوراصغرسنگ‌اچین، فرزاد؛ ابراهیمی خوسفی، محسن؛ کاشف مبارکه، مهرداد (۱۳۹۹). مطالعات سند ملی آمایش سرزمین مروری بر تحولات منطقه‌بندی فضایی و سیاسی در ایران، مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری.
- [۲۰] میرحیدر، دره؛ میراحمدی، فاطمه‌سادات؛ غلامی، بهادر (۱۳۹۳). جغرافیای سیاسی و حقوق بین‌الملل دریاها. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۶، ش ۲، ص ۳۴۰.
- [۲۱] غلامی، بهادر (۱۳۹۵). تغییرات اقلیمی: چالش‌ها و فرصت‌های جدید در جغرافیای سیاسی دریاها، رساله دکتری رشته جغرافیای سیاسی، استاد راهنما دکتر دره میرحیدر، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران.
- [۲۲] میرحیدر، دره (۱۴۰۰). نکاتی چند درباره وضعیت حقوقی ایران در دریای خزر، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال هفدهم، ش ۱، صص ۱۸-۱۰.
- [۲۳] ذاکری، زهرا؛ اسفندیاری کلون، مجتبی؛ علی‌اصغرپور، حسین؛ رضازاده، زلیخا (۱۳۹۵). فراتحلیل مطالعات مناطق آزاد: ۱. مقالات، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۲۴] محمدی‌فرد، محمدحسام، پناهی، سامان (۱۴۰۰)، «تحلیل و بررسی عملکرد اقتصادی مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران»، مرکز پژوهش‌های مجلس.
- [۲۵] محمدی‌فرد، محمدحسام، پناهی، سامان (۱۴۰۱). تحلیل و بررسی عملکرد مناطق ویژه اقتصادی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس.
- [۲۶] اطلس مناطق محروم (۱۳۹۶)، بنیاد برکت.
- [۲۷] مناطق کمتر توسعه‌یافته کشور (شاخص‌ها و روش محاسبه)، معاونت امور اقتصادی و هماهنگی برنامه و بودجه، امور برنامه‌ریزی، نظارت و آمایش سرزمین، (۱۴۰۰).

گزیده سیاستی

برای اثربخشی برنامه‌ریزی فضایی در کشور ضرورت دارد تدوین پیش‌نیازهای آن نظیر: «اصلاح تقسیمات سیاسی - اداری»، «استراتژی توسعه صنعتی»، «الگوی کشت» و «آب قابل برنامه‌ریزی» در دستور کار قرار گیرد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir